

тема:

6 – 7 червня
2025 року відбулося
чергове засідання
РАУ

с. 3

«Реформа
адвокатури»:
відбувся круглий
стіл за участю
керівництва
НААУ, РАУ та
представників
адвокатського
самоврядування

с. 4

Дайджест
діяльності
комітетів
та секцій НААУ
за травень –
червень 2025 року

с. 8

Історія
адвокатури:
Адвокатура
Стрийщини кінця
XIX – початку
XX століття у долях
її видатних
представників

с. 60

ЗМІСТ

Новини та події

Чергове засідання РАУ відбулося 6 — 7 червня 2025 року	3
Чергове засідання ВКДКА відбулося 6 — 7 червня 2025 року	4
«Реформа адвокатури»: відбувся круглий стіл за участю керівництва НААУ, РАУ та представників адвокатського самоврядування	4
У КНЕУ з'явилася навчальна аудиторія, присвячена адвокату	5
Українські адвокати долучаються до формування стандартів етики ШІ	6
Кращим студентам ДТЕУ провели майстер-класи з адвокатури	7

Комітети НААУ

Дайджест діяльності комітетів та секцій НААУ за травень — червень 2025 року	8
---	---

Міжнародний досвід

О. Мурзановська Нове у законодавстві Польщі для іноземців від 1 червня 2025 року	35
---	----

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Ізовітова Л. П.

Голова Національної асоціації адвокатів України, Ради адвокатів України

Гвоздй В. А.

Заступник Голови Національної асоціації адвокатів України, Ради адвокатів України

Кухар О. І.

Заступник Голови Національної асоціації адвокатів України, Ради адвокатів України

Місяць А. П.

в. о. Голови Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури

Крупнова Л. В.

Заступник Голови Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури України

Болдін М. Я.

Голова Вищої ревізійної комісії адвокатури

Ковтун М. С.

Шеф-редактор офіційного бюлетня «Вісник НААУ»

Офіційний бюлетень Національної асоціації адвокатів України

Реєстраційне свідоцтво
серія KB № 20370-10170 Р
від 19.11.13 р.

Засновник

Національна асоціація
адвокатів України

Юридична та фактична адреса засновника:

04070, м. Київ, вул. Борисоглібська, 3,
поверх 2

Секретаріат НААУ

(044) 392-73-71
факс: (044) 392-73-70
E-mail: info@unba.org.ua
www.unba.org.ua

Земельне законодавство

К. Рибалко

Правове регулювання земель
релігійних організацій:
про чинне — сучасне та вічне —
канонічне 37

О. Розгон

Поліпшення житлового будинку
чи здійснення прибудови:
особливості виділення в натурі
частки житлового будинку
і встановлення порядку
користування земельною
ділянкою51

Цивільні справи

О. Печений

Зарахування в системі підстав
припинення зобов'язання:
практичні аспекти..... 42

Історія адвокатури

І. Василик

Адвокатура Стрийщини
кінця XIX — початку XX століття
у долях її видатних представників 60

Головний редактор
Ізовітова Л. П.

Шеф-редактор
Ковтун М. С.

Загальний дизайн
Гладченко Ю. О.

Реєстраційне свідоцтво:
серія KB № 20370-10170P

Видавець
ТОВ «ФАКТОР-МЕДІА»

Редакція:
вул. Сумська, 106а,
м. Харків, 61002, Україна
тел.: (057) 76-500-76

e-mail: mskovtyn@gmail.com

www.i.factor.ua

Періодичність виходу
раз на місяць

Дата виходу
30.06.2025 р.

© ТОВ «ФАКТОР-МЕДІА», 2025.
Усі права на публікації захищені.
Відтворення та поширення
(розповсюдження) у будь-який
спосіб творів (окремих частин

творів), розміщених у бюлетені
«Вісник Національної асоціації
адвокатів України», допускається
лише за дозволом Національної
асоціації адвокатів України.
При відтворенні матеріалів,
що містяться у бюлетені «Вісник
Національної асоціації адвокатів
України», посилання на видання
і вказівка імені (псевдоніма)
автора твору обов'язкові.

ЧЕРГОВЕ ЗАСІДАННЯ РАУ

ВІДБУЛОСЯ 6 — 7 ЧЕРВНЯ 2025 РОКУ

6 — 7 червня у с-щі Сатанів Хмельницької області відбулося чергове засідання РАУ. Протягом двох днів члени РАУ обговорювали питання діяльності НААУ, ведення ЄРАУ, діяльності органів адвокатського самоврядування та діяльності робочих груп.

РАУ СПРОСТИЛА ФОРМУ ОРДЕРА

Номер посвідчення адвоката України, ким та коли воно видане виключають з реквізитів форми ордеру на надання правничої допомоги.

Відповідні зміни до Положення про ордер на надання правничої допомоги, затвердженого рішенням РАУ від 12.04.2019 № 41, внесла РАУ під час засідання 7 червня, яке проходить у Хмельницькій області.

Відповідні зміни на технічному рівні будуть унесені до системи найближчим часом. Таке доручення секретаріату НААУ дала голова НААУ, РАУ **Лідія Ізвітова**.

*«Близько сорока тисяч адвокатів сьогодні користуються сервісом генерації ордерів. І рішення про вилучення реквізитів посвідчення із форми ордеру спрямоване на усунення зайвих бюрократичних вимог без шкоди для ідентифікації адвоката. Ми прагнемо зробити електронні сервіси НААУ ще зручнішими для щоденної практики колег, зберігаючи при цьому належний облік і контроль через ЄРАУ, — прокоментував зміни заступник голови НААУ, РАУ **Валентин Гвоздій**. — Це невелика правка, яка полегшить адвокатам оформлення повноважень на надання правничої допомоги».*

В АДВОКАТСЬКОМУ САМОВРЯДУВАННІ ЖІНКИ БІЛЬШ АКТИВНІ — ДАНІ ЄРАУ

В Україні на п'ять чоловіків-адвокатів припадає чотири колегинки. Втім, на рівні керівництва рад адвокатів переважають жінки.

Дані про гендерно-соціальну роль адвоката навіть заступник голови НААУ, РАУ Валентин Гвоздій під час засідання РАУ. Станом на кінець травня в ЄРАУ обліковується 71286 адвокатів, з яких 60,8 % — чоловіки, а 39,2 % — жінки.

Найбільше гендерне розшарування — у Закарпатській області, де лише 31,8 % адвокаток. Схожа ситуація у Волинській (34,2 %) та Тернопільській (34,6 %) областях. Найближчими до гендерного балансу є Одеська (44,9 %) та Миколаївська (44,2 %) області. Втім, і тут гендерний розрив залишається помітним.

А от серед керівників регіональних рад адвокатів ця пропорція фактично дзеркальна: жінки становлять 54 %.

«Українська адвокатура демонструє приклад, як можна забезпечити реальну участь жінок у процесах прийняття рішень. І ці цифри з ЄРАУ можуть слугувати орієнтиром для інших самоврядних та професійних спільнот. Ми не говоримо про формальне представництво — ми говоримо про змістовну участь, ініціативність і відповідальність. Я переконаний, що гендерний баланс у керівних органах — це не лише питання справедливості, а й показник зрілості професійного середовища», — прокоментував Валентин Гвоздій.

ЧЕРГОВЕ ЗАСІДАННЯ ВКДКА ВІДБУЛОСЯ 6 — 7 ЧЕРВНЯ 2025 РОКУ

За результатом розгляду 93 скарг на рішення КДКА, дії та бездіяльність КДКА членами комісії було прийнято:

79 — рішень відносно дисциплінарних проваджень, з яких:

17 — рішень про залишення скарги без задоволення, а рішення КДКА — без змін;

42 — рішення про скасування рішення КДКА та ухвалення нового рішення;

18 — рішень про зміну рішення КДКА регіону (з них шість скарг об'єднано в три провадження);

2 — рішення про скасування рішення КДКА та направлення справи на новий розгляд до відповідної КДКА регіону із зобов'язанням вчинити певні дії.

Також прийнято: 2 — постанови про закриття провадження, 2 — протокольних рішення та розгляд 7 скарг відкладено.

«РЕФОРМА АДВОКАТУРИ»: ВІДБУВСЯ КРУГЛИЙ СТІЛ ЗА УЧАСТЮ КЕРІВНИЦТВА НААУ, РАУ ТА ПРЕДСТАВНИКІВ АДВОКАТСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ

6 червня керівництво НААУ, РАУ та представники адвокатського самоврядування взяли участь у роботі круглого столу, організованого проєктом ЄС «Право-Justice» на тему «Реформування адвокатури в Україні».

Нещодавно затверджена дорожня карта вступу до ЄС у частині реформи адвокатури апелює до неіснуючих європейських стандартів і була ухвалена з порушенням міжнародних принципів. Тому перш ніж говорити про зміни, необхідно порівняти чинну модель інституту адвокатури із стандартами Ради Європи, що знайшли своє втілення у Конвенції про захист професії адвоката. Таку думку під час круглого столу «Рейформа адвокатури», організованого проєктом ЄС «Право-Justice», висловила голова НААУ, РАУ **Лідія Ізовітова**.

Голова НААУ зауважила, що чинний Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» був ух-

валений у 2012 році саме на виконання зобов'язань перед Радою Європи. І його відповідність стандартам було підтверджено у Спільному висновку Венеційської комісії, яка визнала його таким, що відповідає «європейським конституційним стандартам». А у травні цього року Рада адвокатських та правових товариств

Європи (CCBE) визнала українські Правила адвокатської етики найкращими на європейському просторі.

При цьому дорожня карта пропонує вирішити те, що вже фактично вирішено, наприклад допуск іноземних адвокатів. Тому складається враження, що автори чергової реформи не знайомі з чинним законом.

Від імені РАУ Лідія Ізовітова офіційно заявила, що затвердження дорожньої карти відбулось без попередніх консультацій з НААУ. Але відповідно до Рекомендацій Ради Європи від 25.10.2000 та Основних принципів ООН щодо ролі адвокатів від 14.12.1990, будь-яке законодавство, яке регулює питання діяльності адвокатури, не може прийматися без попереднього повідомлення та консультацій з професійною організацією адвокатів. І саме це є міжнародним принципом, який було порушено із затвердженням 14 травня дорожньої карти.

Тож затвердження 14 травня дорожньої карти щодо реформування адвокатури свідчить про недотримання державою взятих на себе міжнародних зобов'язань у сфері незалежності професії адвоката. Тому аналізуючи факти — посилання на неіснуючі стандарти, ігнорування справжніх європейських документів, порушення процедур, спроби реформувати успішно функціонуючу систему — виникає обґрунтована підозра стосовно прихованої мети авторів реформи перешкоджання вступу України до ЄС.

Лідія Ізовітова закликала не ігнорувати нові правові реалії. На її думку, перш ніж реформувати українську адвокатуру, слід провести фахову оцінку відповідності чинного законодавства європейським стандартам, закріпленим у Конвенції. І лише після цього — за потреби — говорити про зміни. *«Адвокатура готова до конструктивного діалогу, але на основі реальних, а не вигаданих, міжнародних європейських стандартів»*, — резюмувала голова НААУ, РАУ.

«Потреба у реформуванні української адвокатури не підтверджена жодними об'єктивними даними. Чинна модель організації інституту вже передбачає інструменти його еволюційного розвитку. Тому замість закликів до кардинальних змін слід зосередитись на вдосконаленні механізмів реалізації функцій адвокатури», — на цьому наголосила член РАУ **Оксана Каденко**, яка також взяла участь у заході.

Вона також звернула увагу, що нинішня дискусія про реформу базується не на аналітичних висновках чи статистиці, а на підміні понять. Зокрема, проблеми з реалізацією окремих функцій — наприклад, організація кваліфікаційного іспиту чи управлінські рішення в умовах війни — необґрунтовано подаються як підстави для повного реформування системи. *«Я ніколи не бачила жодної аргументованої критики саме моделі української адвокатури. А от спроби видати потребу вдосконалити окрему функцію за потребу змінити всю модель — бачу часто»*, — зазначила членкиня РАУ.

На погляд представника адвокатського самоврядування, існуюча законодавча конструкція адвокатури дозволяє постійне її вдосконалення — як через закон, так і через внутрішнє саморегулювання. І жодних підстав для руйнування цієї моделі немає.

У КНЕУ З'ЯВИЛАСЯ

НАВЧАЛЬНА АУДИТОРІЯ, ПРИСВЯЧЕНА АДВОКАТУ

На базі Юридичного інституту Київського національного економічного університету ім. В. Гетьмана відкрито іменну навчальну аудиторію, присвячену адвокату Валентину Садовському.

Проект було реалізовано в рамках меморандуму про співробітництво між Юридичним інститутом

КНЕУ та НААУ, за сприяння АО DGRAVITY LEGAL в особі його старшого партнера, доцента кафедри публічного та міжнародного права Юридичного інституту **Володимира Ємельянова**.

Для іменної аудиторії було виготовлено блок стендів про становлення інституту адвокатури України, про

адвокатуру періоду Гетьманщини, адвокатів-державників, міських голів, меценатів, кооператорів, а також про історію київської адвокатури.

Під час урочистого відкриття керівник Центру **Ірина Василик** подарувала інституту фахову літературу з історії адвокатури, а також марки, присвячені адвокатам-державникам та 10-й річниці НААУ. Вона прочитала лекцію про історію становлення адвокатури в Україні та висловила сподівання, що завдяки поглибленим знанням про видатних представників адвокатури в історії майбутні правники краще знатимуть і шануватимуть діяльність та здобутки попередніх поколінь адвокатів.

УКРАЇНСЬКІ АДВОКАТИ ДОЛУЧАЮТЬСЯ ДО ФОРМУВАННЯ СТАНДАРТІВ ЕТИКИ ШІ

Штучний інтелект стрімко змінює юридичну практику. Водночас без чітких етичних принципів його застосування зростають ризики, пов'язані із захистом прав людини і професійною відповідальністю тих, хто використовує новітні технології у своїй роботі.

НААУ та Міжнародна асоціація етики та доброчесності штучного інтелекту (AI Ethics and Integrity International Association, AIEI) підписали меморандум про взаєморозуміння. Документ закріплює наміри сторін розвивати довгострокову співпрацю з метою формування глобальних стандартів етичного застосування ШІ та залучення українських адвокатів до цих процесів.

Згідно з меморандумом сторони зосередяться на підтримці адвокатів у набутті знань щодо етики використання ШІ та ефективному впровадженні відповідних інструментів у професійну діяльність. Зокрема, планується проведення спільних освітніх і практичних заходів, підготовка аналітичних матеріалів та публікацій, організація конференцій і тематичних панелей.

Окремо передбачено представництво української адвокатської спільноти у спеціалізованих комітетах AIEI. НААУ матиме гарантоване місце у юридичному комітеті асоціації, що дозволить враховувати українські правові підходи під час розробки етичних принципів і регулювання ШІ на міжнародному рівні.

*«Штучний інтелект уже став потужним інструментом у роботі адвоката — від пошуку інформації до підготовки аналітичних матеріалів. Але використання новітніх технологій потребує чітких етичних орієнтирів і високої відповідальності, — зауважив заступник голови НААУ, РАУ **Валентин Гвоздій**. — Тому наша співпраця з AIEI не лише надасть доступ українським адвокатам до найкращих міжнародних практик, але й забезпечить активну участь у формуванні правил, які захищатимуть права людини та високі стандарти професії».*

Документ передбачає також взаємне інформування про заходи та можливості для членів обох організацій, зокрема щодо участі у спільних програмах та отримання пільгових умов членства.

КРАЩИМ СТУДЕНТАМ ДТЕУ ПРОВЕЛИ МАЙСТЕР-КЛАСИ З АДВОКАТУРИ

У НААУ провели тематичний день адвокатури для студентів-юристів факультету права і міжнародної торгівлі Державного торговельно-економічного університету.

Захід організували Центр досліджень адвокатури і права та факультет університету відповідно до меморандуму між ДТЕУ та НААУ, підписаного у 2021 році.

Університет відібрав найкращих студентів різних курсів, які цікавляться адвокатурою, а секретаріат НААУ — спікерів, які в рамках майстер-класів ознайомили майбутніх юристів з різними аспектами адвокатської діяльності.

Про процедури доступу до професії адвоката розповів начальник юридичного управління **Ярослав Романенко**. Ключові положення Правил адвокатської етики висвітлювала керівник Центру досліджень адвокатури і права **Ірина Василик**, а практику їхнього застосування в дисциплінарних провадженнях прокоментував голова секретаріату Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури **Віктор Вовнюк**.

Студенти також ознайомилися з організацією діяльності органів адвокатського самоврядування. Їх структуру і функціонал розкрив керівник секретаріату Ради адвокатів України **Вадим Красник**. Про значення, використання та особливості ведення Єдиного реєстру адвокатів України розповіла начальник відділу ЄРАУ **Ганна Яркова**. Роль і функції дорадчих органів НААУ аналізували координатор комітетів **Світлана Грушко** та голова молодіжного комітету НААУ UNBA Next Gen **Ігор Андреев**.

«Одним із пріоритетних напрямів роботи НААУ є розвиток студентів та молодих юристів, які планують присвятити своє життя професійній правничій кар'єрі в Україні. Саме тому Центр досліджень адвокатури і права вже дванадцять років співпрацює з науковими інституціями та вищими навчальними закладами, — пояснила ініціативу тематичного дня адвокатури для ДТЕУ **Ірина Василик**. — Цього разу ми вкотре переконалися у необхідності просвітницької роботи, яка допомагає студентам краще зрозуміти завдання і функції органів адвокатського самоврядування, вимоги до вступу до професії, а також дисциплінарні процедури і етичні стандарти адвоката».

ДАЙДЖЕСТ ДІЯЛЬНОСТІ КОМІТЕТІВ ТА СЕКЦІЙ НААУ ЗА ТРАВЕНЬ — ЧЕРВЕНЬ 2025 РОКУ

КОМІТЕТ ЗАХИСТУ ПРАВ АДВОКАТІВ ТА ГАРАНТІЙ АДВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У період з **20 травня** по **20 червня** представники Комітету забезпечили участь у 18 слідчих (розшукових) діях, обшуках. Крім цього, Комітет розглянув **7 звернень** адвокатів і провів **2 робочі зустрічі**.

21 травня детективи Бюро економічної безпеки України провели обшук у приміщеннях одного з підприємств, розташованого в бізнес-центрі. На поверсі, де тривали слідчі дії, розміщувався також кабінет адвоката, який одночасно працює на цьому підприємстві як штатний юрист. Оскільки обшук охоплював великий обсяг приміщень і тривав два дні, безпосередньо до кабінету адвоката детективи дісталися лише **22 травня**. У зв'язку із цим на місце прибув заступник голови Комітету — **Олександр Левадний**.

У результаті обшуку з кабінету адвоката було вилучено ноутбук. У вилученому пристрої детективи

виявили документи, пов'язані з діяльністю підприємства. Водночас на цьому ж ноутбукі містилася адвокатська таємниця. Представник Комітету зафіксував відповідні зауваження в письмовій формі, вказавши на порушення професійних гарантій, передбачених законодавством.

Детальніше за посиланням: [URL: surli.cc/ubxizi](https://surli.cc/ubxizi).

Обшуки без дозволу, тиск через ТЦК, публічне ототожнення з клієнтами, прослуховування офісів... Інститут захисту в Україні дедалі частіше сам потребує захисту. На тлі війни та зростання повноважень силовиків адвокатська професія опиняється під усе більшим тиском. Але адвокат — це не ворог і не «недоторканий». Це фігура, без якої неможливий справедливий процес. Що в цій ситуації робить НААУ, чи варто чекати на кращі зміни після появи нової конвенції Ради Європи і як зберегти професію незалежною — про все це «ЗіБ» поговорив з головою Комітету **Євгенієм Солодком**.

«Якщо ми триматимемось разом, захищатимемо не тільки себе, а й одне одного — жодна зовнішня загроза нас не зламає, — зазначив Є. Солодко.

Реакція на такі речі — системна і багаторівнева. Усередині самої НААУ діє постійна комунікація — між Комітетом із захисту прав адвокатів, Радою

адвокатів України, регіональними радами. Насамперед, якщо йдеться про очевидне порушення закону, — ми звертаємося до правоохоронців із заявами про злочини. І робимо це не просто для галочки. Ми хочемо, щоб це фіксувалося юридично. Щоб не виникало ілюзії, ніби адвокати мовчать і приймають тиск як належне».

Детальніше за посиланням: URL: surli.cc/rdlxxk.

Українська адвокатура вкотре стикається з проявами позапроцесуального впливу на адвокатів з метою перешкодити реалізації законних повноважень, пов'язаних із наданням професійної правничої допомоги клієнтам.

29 травня близько **18:40** на «гарячу лінію» Комітету зателефонував адвокат і повідомив про намір представників поліції здійснити силову мобілізацію прямо в приміщенні суду. Інцидент стався під час розгляду в Подільському районному суді м. Києва клопотання обвинувачення про продовження тримання під вартою. За словами двох адвокатів, які брали участь у цьому засіданні, прокурор — процесуальний опонент у справі — викликав до суду співробітників поліції. Останніх цікавили виключно військово-облікові документи захисників.

Прикметним є той факт, що правоохоронці прибули до суду саме під час розгляду справи та спробували затримати захисників для доставки до ТЦК. Адвокати розцінили це як позапроцесуальний тиск, спрямований на перешкоджання здійсненню захисту.

На місце події оперативно прибули представники Комітету НААУ: **Олександр Левадний, Поліна Марченко, Олександр Плаван, Максим Стригун та Олексій Калініченко**. Їхнє втручання дозволило запобігти насильницькій мобілізації адвокатів.

У Комітеті НААУ підкреслили, що подібні дії — незалежно від їх формального оформлення — є проявом тиску на адвокатів та можуть розцінюватися як втручання у здійснення ними професійної діяльності.

Детальніше за посиланням: URL: <https://surli.cc/lnuhjt>.

Обшук у помешканні адвоката — це не просто слідча дія, а потенційне втручання в адвокатську таємницю, яка охороняється законом і міжнародними стандартами. Тим більш тривожно, коли такі дії здійснюються без ухвали суду, в нічний час і без чіткого обґрунтування невідкладності. Новий випадок вкотре ставить питання: чи не перетворюються винятки на правило, а гарантії — на формальність?

29 травня до Комітету надійшло чергове повідомлення (цього разу від Головного слідчого управління Нацполіції) про необхідність залучення представників адвокатури до проведення чотирьох слідчих дій за місцями проживання та здійснення професійної діяльності адвокатів. За адресами проведення обшуків вирушили представники Комітету НААУ **Олександр Левадний, Олексій Калініченко, Артем Паршин, Артур Волошин та Павло Савченко**.

Вони у протоколах обшуків зафіксували численні порушення гарантій адвокатської діяльності, зокрема відсутність належного обґрунтування невідкладності проведення слідчих дій (одна з них узагалі проводилася у нічний час доби), а також огляд правоохоронцями адвокатських дос'є, які містять адвокатську таємницю, що прямо заборонено законом.

Детальніше за посиланням: URL: <https://surli.li/xfjdmv>.

4 червня опубліковано статтю юрисконсульта НААУ **Віталія Федірка** на тему «Інхаус чи аутсорс? Чому вибір адвоката — це питання безпеки».

Договори, робота з контрагентами, претензійно-позовна діяльність, представництво в судах — ці аспекти супроводу діяльності підприємства традиційно виконують штатні юрисконсультанти. Але навіть якщо вони мають статус адвоката, наявні гарантії адвокатської діяльності не завжди захищають компанію та її посадових осіб у критичні моменти. Адже трудовий договір, що регламентує стосунки у межах Кодексу законів про працю (ст. 21), не «активує» правові гарантії, передбачені для адвокатів. Тож навіть адвокат зі свідоцтвом, який працює в компанії за трудовим договором, не забезпечує належного рівня правового захисту, якщо не було укладено договір про надання правничої допомоги. Саме цей договір — правовий ключ, що запускає механізм адвокатських гарантії.

«Адвокат у штаті, але без договору — це лише співробітник. Адвокат із договором про правничу допомогу — повноцінний партнер із гарантіями, які працюють», — запевняє В. Федірко.

Отже, наявність договору з адвокатом — це юридична броня для бізнесу, яка може стати вирішальною в умовах кримінального переслідування, інформаційних витоків чи тиску з боку державних органів. І для того щоб ці гарантії дійсно працювали, необхідно зробити кілька практичних кроків.

Детальніше за посиланням: URL: <https://surl.li/kwfvuy>.

У НААУ засудили спроби тиску на адвоката через поширення у медіа недостовірної інформації та нагадали про гарантії незалежності професії.

Проти адвоката, який представляв інтереси клієнта у резонансній справі про банкрутство великого державного підприємства, було поширено серію публікацій на маловідомих інтернет-ресурсах. Ці публікації містили образливу інформацію та бездоказові звинувачення про нібито участь у шахрайських схемах, порушення професійної етики, зловживання довірою клієнтів та використання сімейних зв'язків для впливу на суд і правоохоронні органи. При цьому за весь час професійної діяльності адвоката щодо нього не надходило жодної скарги до КДКА.

Для спростування поширених відомостей адвокат звертався до адміністрацій сайтів із вимогою видалити недостовірну інформацію, проте відповіді не отримав. Відтак він попросив про захист професійних прав НААУ.

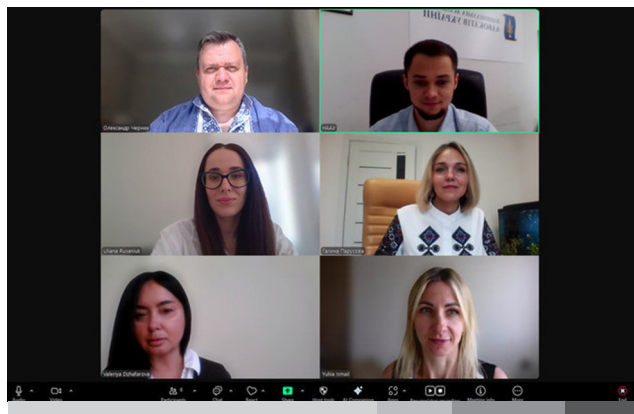
У Комітеті НААУ дослідили обставини справи і нагадали, що будь-яка форма тиску на адвоката, зокрема шляхом поширення недостовірної, образливої чи наклепницької інформації про нього чи членів його родини, є неприпустимою та становить загрозу для незалежності адвокатської діяльності. У НААУ закликали поважати адвокатську діяльність та утримуватися від поширення безпідставних звинувачень стосовно представників професії.

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/niqxbh.

КОМІТЕТ З ПИТАНЬ МІЖНАРОДНИХ ЗВ'ЯЗКІВ

У юридичній практиці переклад документів дедалі частіше стає предметом уваги не лише перекладачів, а й адвокатів, судів та державних органів. Яким має бути переклад, щоб мати юридичну силу в Україні та Великій Британії, які помилки можуть звести нанівець справу і хто несе відповідальність за точність?

Питання стандартів і юридичної сили перекладу в міжнародному обігу стали ключовими у виступах спікерів вебінару «Переклад як правовий інструмент».

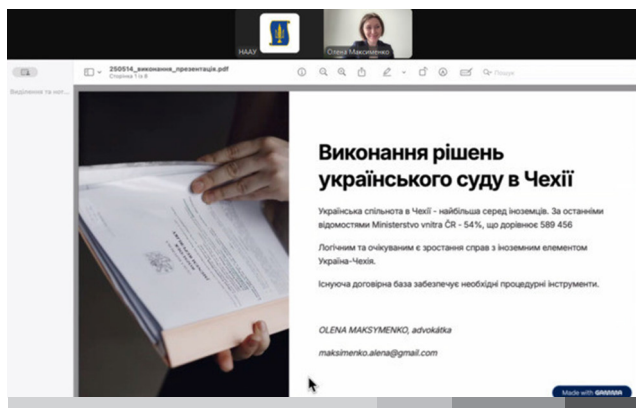

Захід для українських адвокатів та мігрантів організував представник НААУ у Великій Британії та Північній Ірландії **Олександр Черних**.

Детальніше за посиланням: URL: <https://surl.li/rsqoat>.

За даними Міністерства внутрішніх справ Чеської Республіки, українці стали найбільшою групою іноземців у цій країні. Це зумовило зростання кількості цивільних, сімейних, трудових і комерційних спорів із «українським елементом».

Порядок визнання рішень українських судів у Чехії дослідила під час вебінару, що відбувся **19 травня**, представниця НААУ в цій країні **Олена Максименко**.

Між Україною та Чеською Республікою діє договір про надання правової допомоги в цивільних справах, ратифікований Законом України № 2927-III. Документ охоплює широкий спектр правовідносин і встановлює взаємне зобов'язання визнавати та виконувати судові рішення у справах майнового й немайнового характеру, а також рішення арбітражних судів.

Спікерка детально пояснила два варіанти, за якими можна ініціювати процес визнання українського рішення в Чехії.

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/cc/kapilw.

«Ми не лише підтримуємо наших громадян, а й допомагаємо українським адвокатам, що через війну переїхали до Каліфорнії, знайти роботу, пройти ліцензування та інтегруватися в місцеву юридичну спільноту». На цьому наголосив представник НААУ в США **Дмитро Люшенко**, який взяв участь у щорічному прийомі **Bench Bar Reception** з нагоди зустрічі правників (суддів, адвокатів, прокурорів). Урочистий

захід організувала Адвокатська асоціація округу Сакраменто (Sacramento County Bar Association, SCBA).

«Для мене особисто це питання професійної солідарності та людської гідності», — пояснив представник НААУ, коментуючи мотивацію своєї діяльності та ініціативи, спрямовані на підтримку українських колег, які опинилися за кордоном унаслідок війни.

Також під час спілкування з представниками юридичних компаній Д. Люшенко обговорив можливість надання безкоштовних юридичних консультацій для української громади округу Сакраменто.

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/zqcnok.

Із 20 по 22 травня у Варшаві відбувся Battery Forum Poland — один із провідних майданчиків Центральної Європи для обговорення сталих енергетичних технологій. У межах форуму було організовано бізнес-зустріч «Європейсько-український енергетичний ринок: партнерство та перспективи», що об'єднала експертів із Польщі, Німеччини, Чехії, країн Балтії та України для обговорення викликів і можливостей у сфері накопичення енергії.

Українське бачення правових викликів та регуляторних прогалин, які сьогодні стримують розвиток ринку зберігання енергії, представив заступник голови Комітету **Ростислав Никітенко**. «Правники мають стати не лише спостерігачами, а співтворцями нової енергетичної політики. Це — шанс сформувати сталу правову екосистему, що відповідатиме викликам XXI століття», — наголосив він.

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/xwzmmj.

НААУ продовжила дію меморандуму про співпрацю з правовою платформою PravoVsim, яка координується Данською радою у справах біженців. Ця платформа передбачає надання на безоплатній основі юридичної допомоги українцям, які опинилися в складних життєвих обставинах.

Про це повідомив координатор проєкту від НААУ **Олександр Черних**. Він також закликав правників долучитися до ініціативи, аби фахово посилити спроможність платформи.

Координатор розповів, що в межах партнерства до платформи долучилися 11 адвокатів і юристів, делегованих НААУ. Завдяки цьому географія надання юридичної допомоги сьогодні охоплює Німеччину, Іспанію, Польщу, Австрію, Чехію, Швецію, Францію, Данію, Велику Британію та Канаду. За час співпраці фахівці НААУ вже надали 84 безоплатні юридичні консультації, підготували та оприлюднили 9 статей із практичних питань перебування українців за кордоном, а також забезпечили експертну підтримку нового напрямку платформи — захисту від гендерно зумовленого насильства.

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/xrxfxe.

Обговоренню векторів розвитку арбітражу було присвячено третю щорічну міжнародну конференцію Cyprus Arbitration Day (CAD-2025), участь у якій узяла член Комітету з альтернативного вирішення спорів, представник НААУ у Республіці Кіпр **Вікторія Поліщук**. Учасниками заходу були провідні арбітражні практики з Європи, Близького Сходу та Азії, представники міжнародних юридичних фірм, арбітражних інституцій, академічних кіл, а також технологічних компаній.

Важливою частиною дискусії стала презентація, присвячена ролі ШІ в арбітражних процесах, — від передбачення результатів справ до автоматизованого управління справами та генерації рішень. Серед ризиків, які потребують ретельного моніторингу, спікери називали алгоритмічну упередженість, загрози конфіденційності та втрату прозорості. Проте, на загальну думку експертів, AI не замінить арбітра, а посилить його аналітичну здатність.

«Для України цей напрям має величезний потенціал. Ми маємо потужну IT-індустрію, яка вже зіштовхується з аналогічними викликами, — відзначає В. Поліщук. — Тож участь у таких обговореннях — це не лише про знання, а й про формування правил гри, які незабаром стануть глобальними».

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/oyuvsj.

Під час триденного візиту делегації українських очільників громад та бізнесменів до Шотландії у межах місії Rebirth Ukraine відбулася зустріч представника НААУ у Шотландії **Олександра Черних** з Першим міністром Шотландії **Джоном Суїнні**.

Зустріч відбулася напередодні підписання Меморандуму про взаєморозуміння між Консулом України в Единбурзі Андрієм Мадзяновським (від імені МЗС

України) та Секретарем Кабінету Уряду Шотландії Ангусом Робертсоном. Документ покликаний зміцнити співпрацю в економічній, соціальній і культурній сферах та сприяти безпосередньому контакту між українським та шотландським бізнесом і місцевим самоврядуванням.

Візит української делегації мав не лише політичний, а й глибокий практичний характер. Представники територіальних громад і бізнесу відвідали наукові та індустріальні хаби, провели зустрічі з шотландськими підприємцями й дослідниками. О. Черних організував окремі консультації з юридичних питань, пов'язаних із відкриттям бізнесу у Великій Британії, участю в програмах відновлення України та налагодженням прямого діалогу з британськими донорами, фондами, юридичними фірмами. Особливу увагу було приділено громадам, розташованим поблизу лінії фронту. У рамках зустрічей обговорювалися юридичні особливості залучення іноземного фінансування, міжнародних грантів та участі у проєктах реконструкції, з урахуванням ініціатив НААУ та британських колег.

Детальніше за посиланням: URL: surli.cc/skluev.

6 червня опубліковано статтю представника НААУ у Республіці Кіпр (м. Ларнака) **Вікторії Поліщук** на тему «Публічна поведінка адвоката в соцмережах: урок дисциплінарної справи на Кіпрі».

Соціальні мережі стали частиною повсякденного професійного життя адвокатів. Але публічність вимагає не меншої відповідальності, ніж діяльність у залі суду. Рішення Апеляційного суду Кіпру від 8 квітня 2025 року у справі Андреаса Г. Піттаціса демонструє, якими можуть бути наслідки порушення етичних меж онлайн-комунікації.

21 січня 2021 року кіпрський адвокат Андреас Г. Піттаціс опублікував на своїй Facebook-сторінці допис, у якому застосував гнівні та грубі висловлювання в бік журналістів Al Jazeera. Він звинувачував їх у користуванні сексуальними послугами під час перебування на Кіпрі, згадував «повій», «купівлю жінки», робив моральні оцінки, посилався на начебто наявні відео, додавав політичні заяви про Туреччину та Варошу. Саме цей допис став підставою для п'яти обвинувачень, висунутих у Дисциплінарній раді адвокатів.

Розглядаючи справу, у Дисциплінарній раді виходили з того, що відповідно до ст. 17 Закону Кіпру «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», у разі визнання адвоката винним у вчиненні будь-якого кримінального правопорушення, яке, на думку Дисциплінарної палати, пов'язане з моральною розпущеністю, або у випадку, коли адвокат винен у здійсненні супервізії, шахрайстві або несумісних з професією діяч чи поведінці, що суперечать положенням Правил адвокатської етики, Дисциплінарна палата може накласти на нього будь-яке з таких дисциплінарних стягнень: (а) попередження або догону; та/або (б) стягнення будь-якої суми у вигляді штрафу, що не перевищує двадцять тисяч євро (20 000 євро); та/або (с) призупинення дії його ліцензії на заняття адвокатською діяльністю на строк, який Дисциплінарна рада вважає за необхідне; або (d) виключення його імені з Реєстру адвокатів.

Правила адвокатської етики також передбачають, що адвокат зобов'язаний дотримуватися основних принципів адвокатської професії, які включають служіння правді та закону незалежно, вільно та гідно.

«Публічні коментарі в соцмережах можуть бути підставою для дисциплінарної відповідальності», — застерігає адвокат В. Поліщук.

Детальніше за посиланням: URL: surli.li/wobyob.

10 червня опубліковано статтю заступника голови Комітету **Ростислава Никітенка** на тему «Роль адвоката як провідника для приватного інвестора у відбудові критичної інфраструктури».

В умовах післявоєнної трансформації в Україні постане потреба у масштабній відбудові об'єктів критичної інфраструктури. Зважаючи на обмеженість бюджетних ресурсів, держава застосовуватиме механізми державно-приватного партнерства (ДПП), які потребуватимуть якісного юридичного супроводу.

Ефективне функціонування ДПП-проектів передбачає залучення інвестицій приватного сектору на умовах розподілу ризиків, повноважень і вигод. Саме у цьому контексті роль адвоката як правового радника приватного інвестора набуває ключового значення — від моделювання договірних конструкцій до захисту прав інвестора в національних судах або міжнародному арбітражі.

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/labxrw.

16 червня опубліковано статтю представника НААУ у Республіці Молдова **Юрія Григоренка** на тему «Юрисдикція Молдови для українських інвесторів: нові можливості у час викликів».

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/cc/grfeyf.

КОМІТЕТ НААУ З ПИТАНЬ ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА

23 квітня голова Комітету **Марина Ставнійчук** взяла участь у публічній презентації книги «Англійсько-український правничий словник складної лексики» Конституційним Судом України. Ця книга була написана з метою удосконалення мовних питань у частині розвитку юридичного перекладу.

3 червня опубліковано статтю члена Комітету **Любові Крупної** на тему «Дискреційні повноваження судді при розгляді справ, пов'язаних з доступом до публічної інформації».

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/kstkuc.

Зміни у сфері адвокатури мають бути спрямовані на зміцнення її інституційної ролі в системі правосуддя, а не на структурне переформатування НААУ. Такий підхід має стати основою законодавчих ініціатив у цій сфері.

Про це заявила голова Комітету, член Венеційської комісії у 2009 — 2013 рр. **Марина Ставнійчук** під час круглого столу «Реформа адвокатури», організованого проєктом ЄС «Право-Justice». На третій сесії заходу обговорювалася роль адвокатури в системі правосуддя та захист прав громадян.

За словами М. Ставнійчук, адвокатура виконує триєдину функцію: захист прав людини, комунікацію між правничою спільнотою та суспільством, а також забезпечення ефективного правосуддя. Відтак мова про реформування цього інституту має зосереджуватися не лише на внутрішніх організаційних змінах, а й на змістовному посиленні його ролі в системі правосуддя.

Представниця НААУ критично оцінила практику залучення зовнішніх суб'єктів до процесів відбору й регулювання у сфері правосуддя, зокрема іноземних експертів та рад доброчесності. На її думку, подібні підходи не забезпечили заявленої якості реформ і не стали гарантією доброчесності, що підтверджується нещодавніми корупційними скандалами у вищих судових інстанціях.

Окрему увагу вона звернула на те, що адвокатів продовжують ототожнювати з їхніми клієнтами. А у сфері безоплатної правничої допомоги правники нерідко використовуються як «ресурс» у досудовому слідстві. Це, на її думку, свідчить про недостатність інституційних гарантій і потребу у їхньому зміцненні.

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/hlvbji.

11 червня опубліковано статтю члена Комітету **Любові Крупної** на тему «Окремі аспекти держконтролю за діяльністю ЗМІ у сфері захисту національних інтересів України».

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/uhgioa.

27 червня, з нагоди відзначення 29-ї річниці ухвалення Конституції України, голова Комітету **Марина Ставнійчук** взяла участь у міжнародній конференції на тему «Конституція в умовах війни та повоєнного

відновлення: сучасні виклики і правові рішення». Співорганізаторами заходу стали Конституційний Суд України, Офіс Ради Європи, ОБСЄ та Національна академія правових наук України.

КОМІТЕТ НААУ З ПИТАНЬ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

Як забезпечити права мільйонів українців після завершення дії тимчасового захисту в ЄС? Це питання стало одним із ключових на щорічній конференції Центру міграційної політики (МРС) та Глобальної обсерваторії з питань громадянства (GLOBALCIT), що проходила у травні у Флоренції (Італія). У заході взяла участь і заступниця голови Комітету **Ольга Поєдинок**. Її доповідь була присвячена трансформації інституту громадянства у контексті постконфліктної міграції.

Адвокатка нагадала про безпрецедентні масштаби вимушеної міграції з України, спричиненої збройною агресією РФ, та наголосила: тимчасовий захист у ЄС вже формує нову реальність — українці формують стійкі економічні, освітні та сімейні зв'язки в країнах перебування. За таких умов спільним завданням України та ЄС має стати створення правових механізмів, які дозволять громадянам України вільно обирати між поверненням і інтеграцією — без дискримінації чи втрати зв'язку з Батьківщиною.

Детальніше за посиланням: [URL: surl.li/nufffn](https://surl.li/nufffn).

КОМІТЕТ З ПИТАНЬ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ПРИВАТИЗАЦІЇ

21 травня у рамках круглого столу «Адвокатура і Бізнес: актуальні тренди судових експертиз у 2025 році», організованого Комітетом, обговорено нові

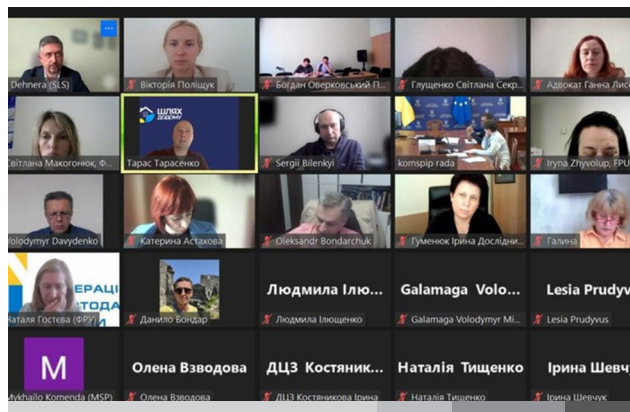

виклики для адвокатів у кримінальних провадженнях проти бізнесу. Серед основних тем: складнощі в процедурі списання майна, проблеми формулювання запитів до експертів, роль судових економічних експертиз у визначенні збитків від збройної агресії, а також питання допустимості електронних доказів. Особливу увагу приділено питанням експертиз у сфері інтелектуальної власності, складності роботи з пошкодженням унаслідок війни майном та важливості коректного збирання доказів. Учасники підкреслили необхідність вдосконалення законодавства та посилення ролі адвокатів у забезпеченні законності проведення судових експертиз.

Детальніше за посиланням: [URL: surl.lu/woberw](https://surl.lu/woberw).

КОМІТЕТ З ПИТАНЬ ТРУДОВОГО ПРАВА

27 травня члени Комітету взяли участь у засіданні робочої групи при профільному парламентському Комітеті з питань соціальної політики та захисту прав ветеранів щодо підготовки до другого читання проекту Закону № 9510 від 19.07.2023 «Про внесення змін до деяких законів України щодо посилення захисту вимог працівників щодо виплати заборгованості із заробітної плати, в тому числі у випадку неплатоспроможності роботодавця».

У НААУ звернули увагу на обмеження щодо застосування майбутнього закону. Так, законодавча ініціатива передбачає виплату компенсації працівникам лише за боргами, заявленими в господарському процесі щодо роботодавця, день відкриття провадження у справі про банкрутство якого настав не раніше дня набрання чинності запропонованим законом.

Детальніше за посиланням: URL: unba.org.ua/news/10340-advokati-vimagayut-shirshih-garantij-pri-iplati-zaborgovanosti-iz-zarplati.html.

22 — 23 травня голова Комітету **Вікторія Поліщук** та членкиня Ради Комітету **Ганна Лисенко** взяли участь у міжнародному круглому столі на тему «**Законодавчі реформи в Україні та європейські стандарти у сфері праці й соціального захисту: у контексті євроінтеграції України**», що проходив у місті Оломоуц (Чеська Республіка).

В. Поліщук дослідила необхідність імплементації стандартів соціальної політики та трудового права ЄС. Вона окреслила ключові виклики для трудових прав в умовах воєнного стану. Серед проблем представниця НААУ виділила затримки з виплатою зарплати, зловживання процедурою призупинення трудових договорів, ризики, пов'язані з персональними даними працівників, неправомірне використання цивільно-правових договорів замість трудових, недостатню адаптацію законодавства до гібридної форми зайнятості.

Г. Лисенко розповіла про українські реалії звільнення працівників та зміни, передбачені проєктом Трудового кодексу. На її думку, головною проблемою чинного КЗпП є відсутність опису чітких процесів звільнення працівників та оціночні формулювання (наприклад, «грубе порушення», «втрата довіри») та відсутність деяких понять. Це спричиняє чимало судових спорів між роботодавцями та працівниками. Законодавчі про-

габини фактично закриваються правовими позиціями Верховного Суду.

Детальніше за посиланням: URL: unba.org.ua/news/10344-trudove-zakonodavstvo-ukraini-v-aspekti-evrointegracii-obgovorili-za-kruglim-stolom.html.

Вебінари та публікації членів Ради Комітету за травень — червень:

Вікторія Поліщук:

— Поновлення працівників: практичні поради адвоката;

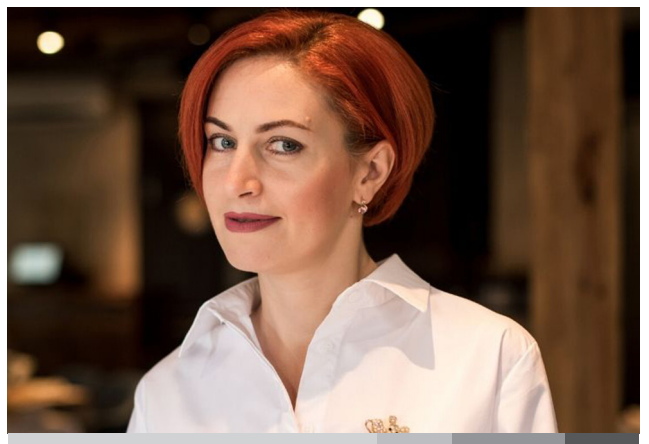
— Огляд судової практики з трудових спорів за травень 2025 року;

— Захисні споруди цивільного захисту: огляд постанови Верховного Суду;

Ганна Лисенко:

— Вживання алкоголю на робочому місці: юридичні наслідки;

Наталія Кайда:

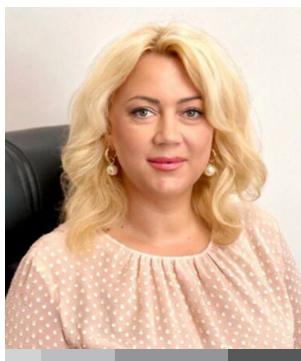
— Коли неналежний контроль за діями підлеглих тягне відповідальність керівника держслужбовця;

Ярослав Мельник:

— Деякі аспекти моніторингу соціального законодавства та узгодження його із документами ЄС;

Наталія Черевко:

— Прихована дискримінація: звільнення без пояснень як виклик гендерній рівності на ринку праці;

Алла Андрушко:

— Захист від незаконного звільнення.

Опубліковано 2 посібники:

Робота адвоката з трудовим законодавством воєнного стану.

Трудове право ЄС: методичні рекомендації для адвокатів.

КОМІТЕТ З ПИТАНЬ ГУМАНІТАРНИХ ПИТАНЬ І ТВОРЧИХ ІНІЦІАТИВ

27 травня в офісі НААУ представили збірку художніх творів «Щоденник мого адвоката. Книга оповідань №1», в якій зібрані особистий досвід та реальні справи українських адвокатів.

Презентували збірку її автори: автор-упорядник **Андрій Осіпов, Олена Прібиткова, Олена Куценко (псевдонім Глафіра Оленева)**. Модератором презентації виступив автор бізнес-літератури, засновник українського видавництва «Кінцевий бенефіціар» **Роман Кузюк**.

Під час презентації автори розповіли про свою адвокатську діяльність, що надихає на створення прозових творів, а також труднощі, які довелося подолати на шляху до випуску книги. Після презентації відбулася автограф-сесія, під час якої кожен бажаючий міг придбати книгу з підписом авторів.

Детальніше за посиланням: URL: <https://unba.org.ua/news/10345-zbirku-hudozhnih-tvoriv-advokativ-prezentuvali-kiyanam.html>.

Із квітня у НААУ триває Другий всеукраїнський конкурс прози серед адвокатів «Мовою прози». У зв'язку з продовженням терміну відбору заявок їх перевірка та оцінювання поданих творів триватимуть до кінця серпня поточного року.

КОМІТЕТ З ПИТАНЬ СІМЕЙНОГО ПРАВА

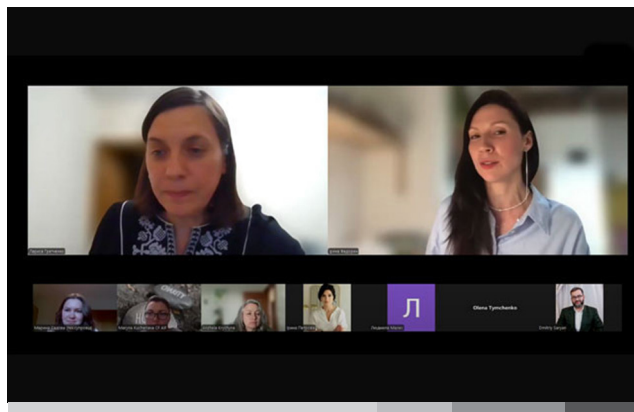
23 — 24 травня, 6 — 7 червня відбулися дводенні семінари-тренінг «Впровадження дитиноцентрованих підходів у реалізації принципів правосуддя дружнього до дитини в межах цивільних проваджень. Формування підтримуючої дитиноцентрованої спільноти». Участь у семінарах взяла голова Комітету **Лариса Гретченко**.

Заходи проводилися з метою формування у фахівців, які працюють з дітьми в системі правосуддя, спеціальних знань, компетентностей і навичок, необхідних для прийняття рішень у якнайкращих інтересах дитини.

Детальніше за посиланням: URL: is.gd/TJVaeQ; <https://is.gd/xXFLOI>.

26 травня на сайті НААУ було оприлюднено новину про проведення Міжпрофесійну онлайн-дискусію

на тему «Що таке сім'я?». Захід з нагоди Міжнародного дня сім'ї організувала і провела Асоціація сімейних медіаторів України.

Сучасні виклики і проблеми, що постають при визначенні статусу члена сім'ї у різних галузях права, окреслила голова Комітету **Лариса Гретченко**.

За словами доповідачки, українське законодавство не дає вичерпного переліку того, хто саме вважається членом сім'ї. Закон апелює до критеріїв: спільне проживання, спільний побут і взаємні права та обов'язки. Водночас ці критерії можуть тлумачитися по-різному залежно від галузі права.

Детальніше за посиланням: URL: is.gd/K0tbB8.

28 травня на сайті ВША НААУ було оприлюднено підсумки заходу на тему «Сімейні спори та встановлення «нетипових» фактів, що мають юридичне значення, у справах за участю військовослужбовців», де лектором виступила голова Комітету **Лариса Гретченко**.

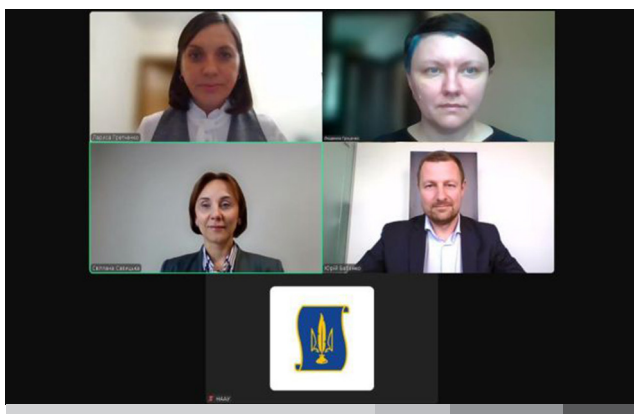
Лектор докладно проаналізувала разом з учасниками сімейні спори та встановлення «нетипових» фактів, що мають юридичне значення, у справах за участю військовослужбовців.

Детальніше за посиланням: URL: is.gd/gLmtbB.

30 травня у НААУ відбувся вебінар на тему «Забезпечення найкращих інтересів дитини при вирішенні сімейного спору: коло впливу адвоката».

Заступник голови Комітету **Світлана Савицька** розглянула тему «Професійна правнича допомога у справах щодо права дитини на сім'ю: етичний аспект».

У своїй доповіді адвокатка зазначила, що в справах, які стосуються дітей, закон та етика в діяльності адвоката є нерозривними: закон — це рамка, яка вказує, що можна, а що ні, етика — це те, що перетворює «букву закону» на «право як справедливість».

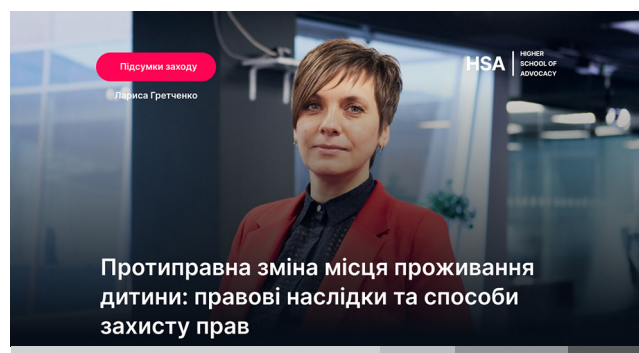

З темою «Найкращі інтереси дитини: коло впливу адвоката. Актуальні висновки Верховного Суду на захисті інтересів дітей: відповідь на виклики сьогодення» виступив заступник голови Комітету **Юрій Бабенко**.

Голова Комітету **Лариса Гретченко** виступила з доповіддю на тему «Доказування найкращих інтересів дитини у сімейних спорах: правові стандарти і практика».

Адвокатка, експертка з питань представництва інтересів дітей Міжвідомчої координаційної ради з питань правосуддя щодо неповнолітніх та ГО ВГЦ «Волонтер» **Людмила Гриценко** надала учасникам практичні поради, як слід діяти під час оцінювання та визначення найкращих інтересів дитини.

13 червня на сайті ВША НААУ було оприлюднено підсумки заходу на тему «Протиправна зміна місця проживання дитини: правові наслідки та способи захисту прав», де лектором виступила голова Комітету **Лариса Гретченко**.

Лектор докладно проаналізувала разом з учасниками правові наслідки та способи захисту прав протиправної зміни місця проживання дитини.

Детальніше за посиланням: URL: is.gd/Z1XWOQ.

17 червня на сайті НААУ було опубліковано зауваження та пропозиції Комітету до проекту Закону № 13282 від 14.05.2025 «Про внесення змін до статті 162 Сімейного кодексу України щодо уточнення питань зміни місця проживання дитини».

У НААУ нагадали, що за потреби визначення місця проживання дитини чи його зміни за ініціативою одного з батьків або інших осіб суди керуються пріоритетом найкращих інтересів дитини, об'єктивними чинниками та уникають застосування поверхневої оцінки життєвих ситуацій.

Саме визначення місця проживання дитини чи його зміна не може носити суто формальний характер, навпаки мусить відображати сталі соціальні зв'язки, місце навчання, психологічний стан, оскільки сімейні відносини характеризуються множинністю та різноманітністю, що унеможливорює приведення кожної окремої ситуації до загального правила.

Детальніше за посиланням: URL: is.gd/ar1NB9.

18 червня на сайті ВША НААУ було оприлюднено підсумки заходу «Проект «Правосвідомість» — Спори щодо права дитини на сім'ю, освіту та охорону здоров'я і практика їх вирішення», де лектором виступила голова Комітету **Лариса Гретченко**.

Лектор докладно проаналізувала разом з учасниками спори щодо права дитини на сім'ю, освіту та охорону здоров'я і практику їх вирішення.

Детальніше за посиланням: URL: is.gd/obJxpy.

19 червня на сайті НААУ було опубліковано бюлетень Комітету за I квартал 2025 року. Видання містить огляд останніх законодавчих змін, ключових судових рішень і актуальних публікацій у сфері сімейного права.

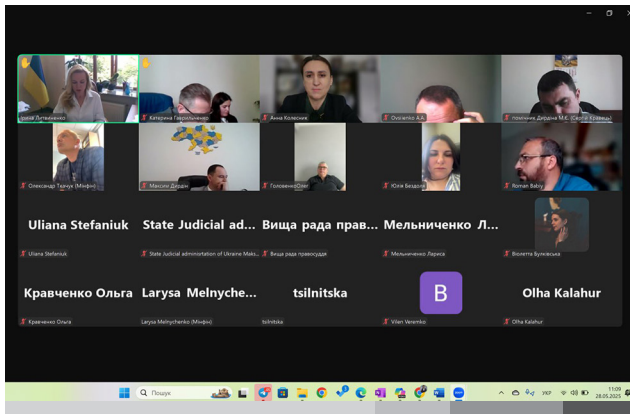
Детальніше за посиланням: URL: is.gd/GXVyRz.

КОМІТЕТ З ПИТАНЬ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ

28 травня голова Комітету **Ганна Колесник** взяла участь у засіданні робочої групи з доопрацювання до другого читання проєкту Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення порядку розподілу судових витрат та судового збору» № 13192. Засідання відбулося в режимі відеоконференції згідно з вимогами Регламенту Верховної Ради України. Під час роботи групи розглядалися положення альтернативного законопроєкту № 13192-1 та пропозиції народних депутатів України щодо вдосконалення механізмів розподілу судових витрат, що сприятиме підвищенню ефективності судочинства та захисту прав учасників судових процесів.

5 червня голова Комітету **Ганна Колесник** взяла участь у робочому обговоренні остаточної редакції до другого читання проєкту Закону № 13192 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення порядку розподілу судових витрат та судового збору». Засідання відбулося в онлайн-форматі та було присвячене фінальному узгодженню тексту законопроєкту з урахуванням усіх поданих поправок і пропозицій. Під час обговорення розглядалася порівняльна таблиця змін та оновлений проєкт закону, що дозволило учасникам робочої групи остаточно сформулювати редакцію документа для подання до другого читання у Верховній Раді України.

У статті **Богдана Глядика**, адвоката і члена Комітету, розглядаються проблеми визначення розміру

застави у кримінальних справах. Автор зазначає, що суди часто використовують тяжкість злочину як аргумент для встановлення високих застав, що суперечить принципу пропорційності. Це може призводити до ситуацій, коли підозрювані не можуть внести заставу, фактично залишаючись під вартою, що порушує їхні права. Б. Глядик підкреслює, що застava повинна бути доступною і не перетворюватися на приховану форму покарання. Він також наголошує на необхідності індивідуального підходу судів та прозорого обґрунтування розміру застави.

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/zpcdjg.

13 травня Комітет обговорив практику застосування застав у кримінальних справах, акцентуючи на випадках, коли завищений розмір застави фактично позбавляє людину свободи. Член Комітету **Богдан Глядик** зазначив, що завищені застави можуть перетворюватися на спосіб утримання особи за ґратами, порушуючи її право на свободу. Учасники круглого столу наголосили на важливості індивідуального підходу судів, обґрунтованих рішень та чітких критеріїв для визначення «виключних випадків».

Дискусія торкнулася зловживань під час контролю за внесенням застав, а також впливу суспільного резонансу на судові рішення. Учасники погодилися, що зміни в законодавстві повинні бути зосереджені на поліпшенні правозастосування, а не лише на змінах норм, зокрема визначення чітких критеріїв для виходу за межі встановлених застав.

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/rinste.

КОМІТЕТ З ПИТАНЬ ПРИМУСОВОГО ВИКОНАННЯ РІШЕНЬ

18 квітня член Ради Комітету **Олександр Чепелюк** взяв участь у міжнародній конференції «Дієве самоврядування — потужний консолідуючий фактор 2.0».

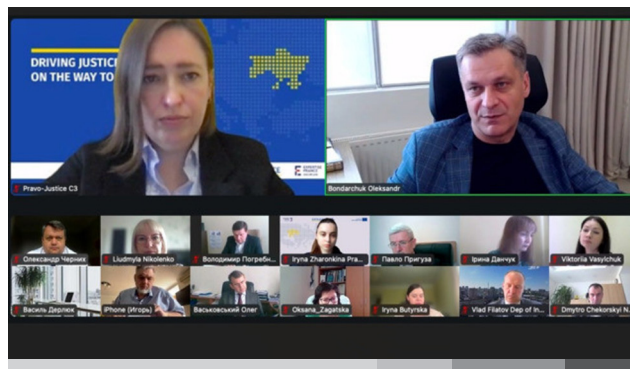
Захід організували Асоціація приватних виконавців України та Національна асоціація арбітражних керуючих України за підтримки проєкту ЄС «Право-Justice».

Під час заходу піднімалися питання саморегулювання та обміну досвідом між спільнотами приватних виконавців та арбітражних керуючих. Основні теми обговорення: роль самоврядних організацій у зміцненні системи правосуддя в Україні; професійне самоврядування: транспарентність, ефективність і довіра; дисциплінарна практика та етика; інституційний розвиток, забезпечення роботи секретаріату та дорадчі органи саморегулювальних організацій.

Учасники поділилися досвідом і надбаннями кожної зі спільнот щодо запровадження саморегулювання.

29 травня голова Комітету **Олександр Черних** взяв участь у круглому столі на тему «Банкрутство фізичних осіб в умовах воєнного стану», що відбувся за підтримки проєкту ЄС «Право-Justice» у м. Києві. Предметом дискусії стали виклики, практика та законодавчі ініціативи з питань банкрутства громадян.

О. Черних поділився практичними спостереженнями щодо надання правової допомоги боржникам,

труднощів виконання судових рішень та проблематики майнового стану громадян у справах про неплатоспроможність. Він також відзначив активну освітню роботу НААУ з проведення заходів з підвищення кваліфікації адвокатів на тему банкрутства фізичних осіб — а їх понад 50.

Захід продемонстрував консолідацію правничої спільноти, урядових структур і міжнародних партнерів у прагненні вдосконалити систему банкрутства в Україні, зробити її більш справедливою та ефективною.

13 червня голова Комітету **Олександр Черних** взяв участь у III Національному форумі «Банкрутство та неплатоспроможність в Україні», який об'єднав провідних суддів, арбітражних керуючих, законодавців, представників уряду та міжнародних експертів. Захід організувала Національна асоціація арбітражних керуючих України (НААКУ) за підтримки проєкту ЄС «Право-Justice». У рамках сесії № 3 «Банкрутство та воєнна економіка» О. Черних виступив з доповіддю, у якій розповів про розшук і стягнення криптоактивів

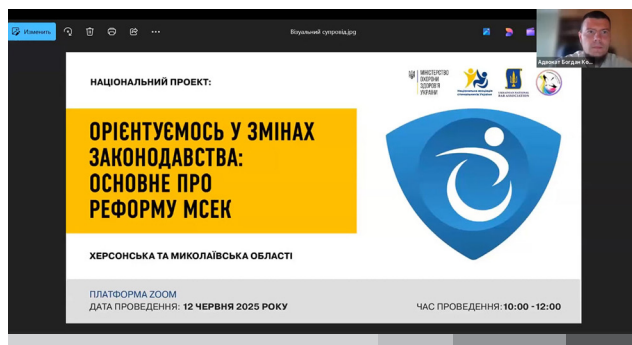

у процедурах банкрутства, а також виклики, пов'язані з виконанням рішень судів України в іноземних юрисдикціях, зокрема щодо активів, розміщених у віртуальному просторі.

У червні Комітет підготував пропозиції та зауваження до проєкту Закону про внесення змін до деяких законів України щодо цифровізації виконавчого провадження (реєстр. № 9363 від 07.06.2023).

КОМІТЕТ З ПИТАНЬ ЗАХИСТУ ПРАВ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ

12 червня відбувся онлайн-семінар на тему «Орієнтуємось у змінах законодавства: основне про реформу МСЕК» для адвокатів Миколаївської та Херсонської областей.

Захід ініціював Комітет спільно із Всеукраїнською громадською організацією інвалідів «Правозахисна спілка інвалідів», Міністерством охорони здоров'я України, громадською організацією «Національна асоціація спинальників України», Радою адвокатів Миколаївської та Херсонської областей, Громадською організацією «Соціальна перспектива».

Голова Комітету **Олександр Вознюк** зазначив, що з 1 січня 2025 року в Україні розпочалася реформа медико-соціальної експертизи (МСЕК), спрямована на впровадження нової системи оцінювання повсякденного функціонування особи. Ця реформа передбачає заміну застарілої моделі МСЕК на сучасний підхід, орієнтований на індивідуальні потреби кожної людини.

Заступник голови Комітету **Богдан Кондратенко** окреслив правові аспекти діяльності нових експертних команд. Адвокат наголосив на необхідності розроблення чітких медичних критеріїв для встановлення інвалідності, щоб уникнути ситуацій, коли в однакових випадках ухвалюються різні рішення.

КОМІТЕТ МЕДИЧНОГО І ФАРМАЦЕВТИЧНОГО ПРАВА ТА БІОЕТИКИ НААУ

Заходи Комітету відповідно до затвердженого плану роботи

28 травня Комітет провів круглий стіл на тему «Здоров'я жінки в правовому та медичному контексті: виклики сьогодення».

Захід був присвячений Міжнародному дню дій за здоров'я жінок. Метою заходу було привернення уваги до проблем доступу до медичних послуг, профілактики захворювань і репродуктивного здоров'я жінок.

З вітальним словом виступила голова Комітету **Ірина Сеньюта**, яка також дала низку правових порад щодо медичної безпеки жінок, зокрема необхідності усвідомленого підходу до медичних втручань, отримання детальної медичної інформації, ретельного вибору лікаря.

Доповідачами виступили регіональний представник Комітету у Запорізькій області **Ольга Шевельова**; адвокат, член Комітету **Ольга Данченко**; адвокат, регіональний представник Комітету у Київській області **Яна Бабенко**; адвокат, член Комітету **Юлія Миколаєць**; лікар гінеколог-онколог КНП КОР «Київський обласний онкологічний диспансер» Білоцерківського підрозділу **Наталія Рівлін**. Модератор-доповідач **Яна Бабенко** акцентувала увагу на ризиках неналежної допомоги під час вагітності, **Ольга Данченко** — на праві жінки приймати рішення щодо вагітності у програмах сурогатного материнства. **Юлія Миколаєць** розповіла про правові аспекти косметології, а **Наталія Рівлін** — про значення ранньої онкодіагностики. **Ольга Шевельова** висвітлила етичні норми лікарсько-пацієнтської взаємодії.

Детальніше за посиланням: URL: is.gd/z6ZzK9.

3 червня Комітет провів круглий стіл на тему «Права дитини у сфері охорони здоров'я». Основна увага приділялася міжнародним стандартам захисту дітей, національному законодавству та практичним аспектам його реалізації.

Модератором-доповідачем була голова Комітету **Ірина Сенюта**, яка виступила з темою «Особливості провадження у справах за ч. 2 ст. 140 КК України: окремі акценти». Доповідачами були члени Ради Комітету **Сергій Антонов** (з темою «Особливості встановлення інвалідності для дітей під час дії воєнного стану в Україні»), **Ольга Данченко** («Захист прав дітей у програмах сурогатного материнства з іноземним елементом»), **Юлія Миколаєць** («Роль медичного працівника у виявленні і попередженні насильства над дітьми»), секретар Комітету **Наталія Чорновус** («Синдром струшеної дитини») та регіональний представник Комітету у Львівській області **Ірина Богомазова** («Право дитини на особисту недоторканність: особливості реалізації та захисту у сфері охорони здоров'я»).

Активності членів Комітету:

20 травня голова Комітету **Ірина Сенюта** взяла участь у науково-практичній конференції з міжнародною участю на тему «Юридичні та організаційні аспекти в медицині» та виступила з доповіддю на тему «Захист прав медичних працівників: 10 правничих порад».

29 травня з нагоди Міжнародного дня захисту дітей член Ради Комітету **Юлія Савелова** виступила як спікер під час Літньої наукової школи медичного права «Медико-правові гарантії захисту прав дітей в умовах воєнного стану» з доповіддю на тему «Правовий механізм реагування на випадки неякісного медичного обслуговування дітей».

29 травня член Ради Комітету **Юлія Миколаєць** взяла участь у щорічному форумі для медсестер «Лідери медсестринства 2025» та виступила з доповіддю на тему «Медсестринська документація».

Підготовлення тематичних статей

Сенюта І. Я. Актуальні питання захисту особистих немайнових прав людини у сфері охорони здоров'я: калейдоскоп новельної практики Європейського суду з прав людини. Проблеми правового регулювання забезпечення особистих немайнових прав особи та прав на віртуальні активи в умовах цифровізації: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції

(10 травня 2025 р., Ужгород — Піза) / Ужгородський національний університет; за заг. ред. проф. С. Б. Булеци, проф. М. В. Менджул. Ужгород, 2025. 200 с.

Сенюта І. Я. Медичний працівник як суб'єкт злочину за статтею 368-4 Кримінального кодексу України: to be or not to be. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Актуальні питання та перспективи розвитку кримінального права, кримінології та судочинства», присвяченої 95-й річниці з дня народження професора Закалюка А. П. К.: НТУ, 2025. С. 71 — 74.

Валах В. В. Генеза правового регулювання надання психологічної допомоги в Україні: тези доповіді на VIII Щорічну науково-практичну конференцію молодих вчених та студентів «Розвиток українського права у сучасних умовах: виклики, національні традиції та європейський досвід» (м. Чернівці, 16.05.2025).

Валах В. В. Професійні правопорушення психолога при наданні психологічної допомоги дітям (Присвячено Дню захисту прав дитини): тези доповіді на II Міжнародну науково-практичну конференцію «Сучасні напрями змін у управлінні охороною здоров'я: модернізація, якість, психологія та комунікація» (м. Одеса, 30.05.2025).

Victoria V. Valakh. The role of professional organizations in the legal regulation of psychological assistance: a comparative study: Report at the International Scientific and Practical Conference «Improving the Mechanisms of Legal Assistance in the Republic of Kazakhstan: the Role and Prospects for the Development of Institutions of Legal Consultants and Advocacy in Ensuring the Rights of Citizens» (Almaty, June 12, 2025).

Миколаєць Ю. М. Чи має право ЗОЗ надавати історії хвороб пацієнтів комісії департаменту охорони здоров'я. Спеціалізований щомісячний журнал «Довідник головної медичної сестри». № 06 / 25, червень. С. 51 — 53.

Миколаєць Ю. М. Зміни у взаємодії із НСЗУ: штрафи, звітність, облік медвиробів. Електронний журнал «Головний бухгалтер медичного закладу». № 06 / 2025, червень.

Миколаєць Ю. М. Нові зміни законодавства щодо безперервного професійного розвитку та професійної діяльності у сфері охорони здоров'я. Електронний журнал «Практика управління медичним закладом» № 06 / 2025, червень.

КОМІТЕТ З ПИТАНЬ ГЕНДЕРНОЇ ПОЛІТИКИ

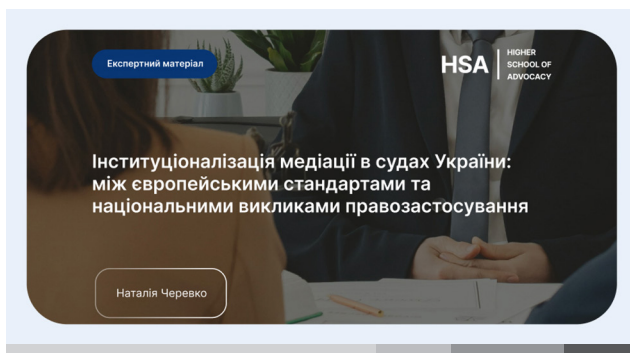
4 червня регіональна представниця Комітету в Івано-Франківській області **Марія Логвінова** мала нагоду бути гостею фемкола, присвяченого всеохопній обороні.

ГО «Д.О.М.48.24» зібрала учасниць, щоб разом з її очільницею **Наталією Вишневецькою** дослідити шведський досвід гендерного підходу у сфері безпеки та оборони — і зрозуміти, що з цього можемо адаптувати в Україні.

6 червня на сайті ВША НААУ було опубліковано статтю регіональної представниці Комітету у Херсонській області **Наталії Черевко** на тему «Інституціоналізація медіації в судах України: між європейськими стандартами та національними викликами правозастосування».

Детальніше за посиланням: URL: is.gd/fj483R.

9 червня на сайті НААУ було опубліковано статтю регіональної представниці Комітету у Херсонській області **Наталії Черевко** на тему «Прихована дискримінація: звільнення без пояснень як виклик гендерній рівності на ринку праці».

Право на працю та захист від дискримінації є фундаментальними елементами демократичного суспільства. Утім на практиці працівники, а надто жінки, нерідко стикаються з явищем звільнення без пояснень або під надуманими формальними підставами.

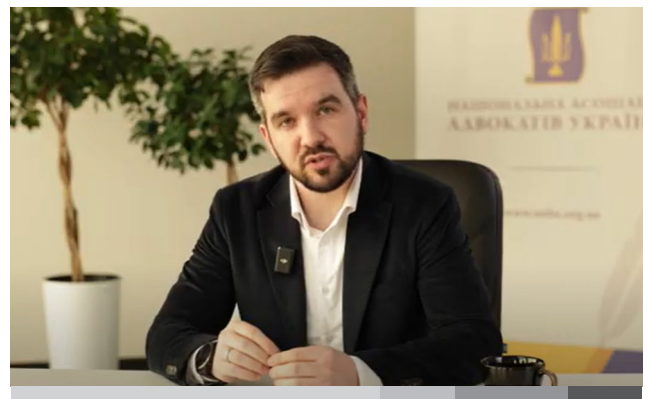
Детальніше за посиланням: URL: is.gd/7OPc0v.

16 червня на Українському політико-правовому дискурсі було опубліковано статтю голови Комітету **Анатолія Тельмана** на тему «Адвокатський кейс реалізації гендерної політики на рівні державних та громадських інституцій».

Детальніше за посиланням: URL: <https://is.gd/d5QpYQ>.

КОМІТЕТ З ПИТАНЬ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА ТА ПРОЦЕСУ

2 червня член Комітету **Богдан Коваль** у другому випуску рубрики «Експертна думка» поділився методами виявлення незаконного стеження та дієвими кроками для захисту прав клієнта. Цей випуск — про методи виявлення, фіксацію порушень і професійний захист.

Детальніше за посиланням: URL: <https://surli.cc/umtdjx>.

Інститут письмового провадження, хоча й передбачений ст. 406, 435 КПК, на практиці майже не застосовується під час розгляду кримінальних справ, зокрема через обмежену кількість питань, які можуть вирішуватися у такому порядку.

Виправити ситуацію запропонували народні депутати, які внесли до Верховної Ради проект Закону № 13178 від 16.04.2025 «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо правового регулювання письмового провадження та вчинення окремих процесуальних дій».

У документі пропонується закріпити визначення письмового провадження. Ним позначатиметься розгляд і вирішення апеляційного або касаційного провадження або окремого процесуального питання в суді першої, апеляційної або касаційної інстанції без участі учасників кримінального провадження та проведення судового засідання на підставі матеріалів кримінального провадження у випадках, установлених КПК.

Також закладаються законодавчі підстави для розширення сфери його застосування. Наприклад, виключно у письмовому провадженні вирішуватимуться питання про направлення кримінального провадження між судами різних рівнів і юрисдикцій, у тому числі між апеляційними судами. Ці питання розв'язуватиме колегія суддів Касаційного кримінального суду ВС за поданням суду апеляційної інстанції або за клопотанням сторін чи потерпілого не пізніше п'яти днів з дня внесення такого подання чи клопотання, про що постановлятиметься вмотивована ухвала.

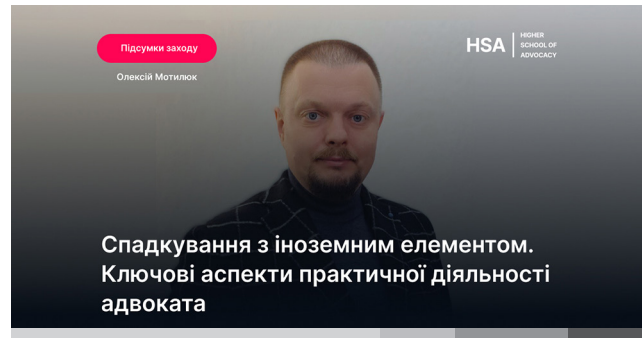
Комітет ВР з питань правоохоронної діяльності звернувся до НААУ з проханням надати оцінку законодавчій ініціативі.

Підтримавши загальну ідею законодавчого врегулювання інституту письмового провадження як такого, що може сприяти підвищенню ефективності та оперативності здійснення кримінального судочинства, у НААУ запропонували низку доповнень та уточнень.

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/xdpvt.

КОМІТЕТ З ПИТАНЬ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА ТА ПРОЦЕСУ

28 травня на сайті ВША НААУ було оприлюднено підсумки заходу на тему «Спадкування з іноземним елементом. Ключові аспекти практичної діяльності адвоката», де лектором виступив член Ради Комітету **Олексій Мотилук**.

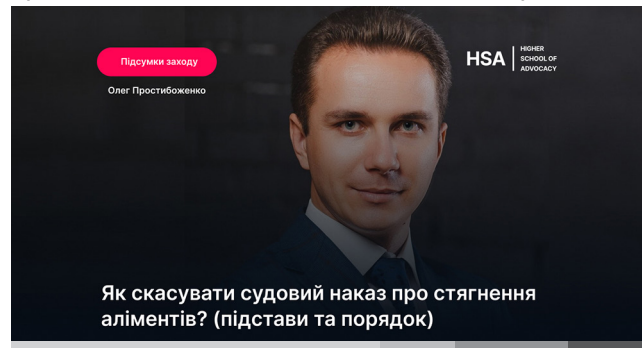
Лектор докладно проаналізував разом з учасниками ключові аспекти спадкування з іноземним елементом.
Детальніше за посиланням: URL: <https://is.gd/z1KBsy>.

28 травня на сайті НААУ було оприлюднено зауваження та пропозиції Комітету до проекту Закону № 13215 від 25.04.2025 «Про внесення змін до Цивільного кодексу України та інших законодавчих актів України щодо запровадження інституту пріоритетного права на опікунокство та піклування».

Фахівці Комітету загалом позитивно оцінили пропозиції. Водночас звернули увагу, що у проекті не врегульовано ситуацію, коли батьки дитини проживають окремо. Зокрема, не передбачено ані обов'язку одного з батьків повідомляти іншого про видання розпорядження, ані механізму узгодження його змісту. І така невизначеність може призвести до конфліктів і порушити принцип найкращих інтересів дитини. Крім того, законопроект фактично унеможливило видання одноособового розпорядження щодо дитини, не пропонує водночас способу вирішення спорів між батьками в разі відсутності згоди.

Детальніше за посиланням: URL: is.gd/uSkMAR.

2 червня на сайті ВША НААУ було оприлюднено підсумки заходу на тему «Як скасувати судовий наказ про стягнення аліментів? — підстави та порядок», де

лектором виступив голова Комітету **Олег Простибженко**.

Лектор докладно проаналізував разом з учасниками підстави та порядок скасування судового наказу про стягнення аліментів.

Детальніше за посиланням: URL: is.gd/S6MTye.

3 червня на сайті ВША НААУ було оприлюднено підсумки заходу на тему «Сім кроків до успішного спадкування. Просто про складне», де лектором виступив член Ради Комітету **Олексій Мотиліук**.

Лектор докладно проаналізував разом з учасниками Сім кроків до успішного спадкування.

Детальніше за посиланням: URL: is.gd/msWimU.

8 червня на сайті ВША НААУ було оприлюднено підсумки заходу на тему «Ефективні методи врегулювання спадкових спорів у практиці адвоката», де лектором виступив член Ради Комітету **Олексій Мотиліук**.

Лектор докладно проаналізував разом з учасниками ефективні методи врегулювання спадкових спорів.

Детальніше за посиланням: URL: is.gd/Cqi5cN.

10 червня на сайті ВША НААУ було оприлюднено підсумки заходу на тему «Спадкові правовідносини в умовах воєнного стану. Пов'язані аспекти практичної діяльності адвоката», де лектором виступив член Ради Комітету **Олексій Мотиліук**.

Лектор докладно проаналізував разом з учасниками спадкові правовідносини в умовах воєнного стану.

Детальніше за посиланням: URL: is.gd/xvE4TS.

12 червня на сайті ВША НААУ було оприлюднено експертний матеріал члена Ради Комітету **Анастасії Якімової** на тему «ТОП — 5 інсайтів після знайомства з юриспруденцією Кіпру. Розділ трудове і міграційне право».

Юридична англійська мова — обов'язкова. Legal English — must. Спілкування з колегами, створення юридичних документів, представлення інтересів, комунікація, словом, все відбувається двома мовами: англійською та грецькою. І варто мати хороший словниковий запас, у тому числі зі своєї галузі права.

General English — це надзвичайно добре і разом з тим, якщо ми говоримо про високоякісну юридичну практику, то юридична англійська мова (Legal English) обов'язкова. Причому вузькопрофільно, з галузі права, в якій спеціалізується юрист. Письмо, лексика, словниковий запас — це все і ще багато іншого. Якщо говорити про напрям трудового права, то розуміння тонкощів і відмінностей employment law і labour law буде суттєво допомагати на практиці.

Детальніше за посиланням: URL: is.gd/eYrLSV.

17 червня на сайті ВША НААУ було оприлюднено підсумки заходу на тему «Спадкове планування у роботі адвоката», де лектором виступив член Ради Комітету **Олексій Мотиліук**.

Лектор докладно проаналізував разом з учасниками спадкове планування в роботі адвоката.

Детальніше за посиланням: URL: is.gd/je7cRV.

КОМІТЕТ З ПИТАНЬ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Головою Комітету призначено **Юрія Романюка** — адвоката, керівника Департаменту захисту прав інтелектуальної власності Українського національного офісу інтелектуальної власності та інновацій. Відповідне розпорядження № 125 підписала голова НААУ, РАУ Лідія Ізовітова 30 травня.

«Комітет має стати майданчиком обміну досвідом, навчання і фахового зростання для адвокатів,

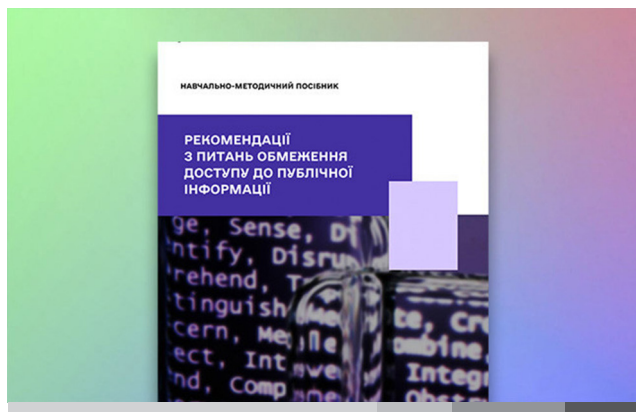

які працюють у сфері інтелектуальної власності. Ми плануємо активізувати співпрацю з профільними державними органами, вищими навчальними закладами, міжнародними організаціями, а також готувати корисні практичні інструменти для адвокатів», — зазначив Ю. Романюк, коментуючи призначення.

Детальніше за посиланням: URL: is.gd/GbsnV1.

КОМІТЕТ З ПИТАНЬ МЕДІА ТА РЕКЛАМНОГО ПРАВА

28 травня на сайті НААУ було оприлюднено новину про презентацію посібника. У межах глобального Тижня Відкритого Уряду (OpenGovWeek) на базі платформи порталу «Дія» відбулася презентація навчально-методичного посібника **«Рекомендації з питань обмеження доступу до публічної інформації»**.

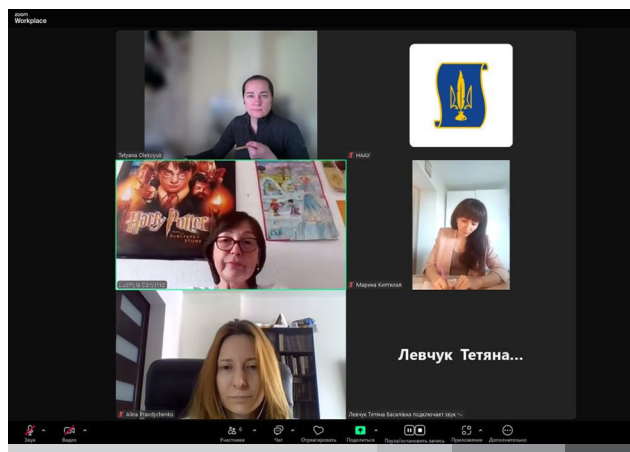

Посібник, який було розроблено за сприяння Міністерства цифрової трансформації та Секретаріату Уповноваженого ВР з прав людини, представила один із авторів видання, голова Комітету **Людмила Опришко**.

Посібник створено для розпорядників інформації — органів державної влади, місцевого самоврядування та інших суб'єктів, які володіють публічною інформацією. У ньому роз'яснено, коли і як саме може бути обмежено доступ до неї. Основну увагу приділено застосуванню «трискладового тесту», який є обов'язковим для кожного випадку обмеження, а також поняттям «правомірного інтересу» та «суспільної необхідності».

Детальніше за посиланням: URL: is.gd/XmJfMm.

13 червня у НААУ відбулося чергове засідання Комітету, на якому було обговорено діяльність членів

Комітету на 3 квартал, а також заплановано проведення заходів на 4 квартал.

КОМІТЕТ З ПИТАНЬ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АДВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

16 травня за ініціатииви Комітету та у співпраці з Міністерством юстиції та Національним науковим центром «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» відбувся круглий стіл «Стандарти професійної поведінки адвокатів та судових експертів: проблемні питання та шляхи їх вирішення».

На принциповій відмінності між організацією адвокатури та судової експертизи в Україні наголосила Голова НААУ, РАУ **Лідія Ізовітова**. Адвокатура діє за моделлю професійного самоврядування, що передбачає повну інституційну автономію: доступ до професії, дисциплінарні процедури та правила етики визначаються виключно органами, сформованими самими адвокатами. Такий підхід відповідає європейським конституційним стандартам, схваленим Венеційською комісією, і є міжнародним зобов'язанням України перед Радою Європи, закріпленим ще у Висновку ПАРЕ № 190 від 1995 року.

Під час заходу його учасникам презентувати пілотний проєкт ННЦ ІСЕ гарячої лінії судово-експертної підтримки, після чого відбулося обговорення за тематичними напрямками у форматі запитань і відповідей.

Запровадження нових сервісів підтримки адвокатів, розвиток відкритого діалогу між експертами й правниками, вдосконалення дисциплінарних процедур і приведення законодавства у відповідність до сучасних викликів — усе це має стати спільною відповідальністю професійних спільнот і держави.

Кінцевою метою таких змін залишається одне: забезпечити справедливий розгляд справ, рівність сторін і зміцнити довіру суспільства до правової системи.

Публікації членів Комітету, що розміщені на веб-сайті НААУ:

Віолета Федчишина:

— Нормативно-правове регулювання проведення судовопсихіатричної експертизи в Україні (Вісник НААУ № 5, с. 39 — 43);

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРОВЕДЕННЯ СУДОВО- ПСИХІАТРИЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ В УКРАЇНІ

Віолета Федчишина, адвокат, д. ю. н., проректор Вищої школи адвокатури НААУ, голова Комітету НААУ з питань експертного забезпечення адвокатської діяльності¹

Формування доказів у судовому процесі має вирішальне значення, яке не залежить ні від правової системи, ні від особливостей національного судочинства. Визначення спірного факту, який має значення для вирішення справи, потребує додаткових доказів. Логічно аналізуючи та синтезуючи сукупність доказів, суд повинен правильно оцінити кожний доказ за власним переконанням та на основі всебічного вивчення усіх зібраних матеріалів.

Юрій Григоренко:

— Державний чи приватний: як адвокату правильно обрати експерта для суду;

— Дисциплінарна відповідальність судових експертів: що змінилося у законі та як це використати адвокату;

— Роль судової експертизи у проведенні форензик розслідувань;

— Судова експертиза: державна vs приватна.

КОМІТЕТ З ПИТАНЬ АГРАРНОГО, ЗЕМЕЛЬНОГО ТА ДОВКІЛЕВОГО ПРАВА

30 травня на сайті НААУ було оприлюднено зауваження та пропозиції Комітету до проєкту Закону № 13174 від 15.04.2025 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо захисту прав на землю власників об'єктів нерухомого майна, зруйнованих внаслідок бойових дій».

Адвокати звернули увагу, що хоча законопроект декларує мету захисту прав власників зруйнованого майна, насправді йдеться не про діючих власників, а про *колишніх*, які втратили право власності через знищення об'єкта. При цьому формулювання з назви проєкту «внаслідок бойових дій» замінено в тексті на значно ширше — «обставини, спричинені збройною агресією». Останнє є юридично невизначеним.

При цьому колишнім власникам зруйнованих об'єктів пропонується дозволити отримувати державні чи комунальні землі без конкуренції і без обмежень — ні за площею, ні за місцем розташування, ні за призначенням земель. А це створює ризик зловживань, бо не потрібно доводити, що земля дійсно була пов'язана зі зруйнованим майном.

Детальніше за посиланням: URL: is.gd/qM4Hik.

9 червня на сайті НААУ було оприлюднено зауваження та пропозиції Комітету до проєкту Закону № 12384 від 08.01.2025 «Про стимулювання економічного розвитку галузі рибного господарства».

З огляду на вимоги до сталого розвитку виглядають дещо недоречними пропоновані зміни щодо забудови берегів річок. Внесення змін до Водного та Земельного кодексів однозначно вказує на потребу використання територій земель, які входять до прибережної захисної смуги, яка виконує природоохоронну функцію та не підлягає використанню іншому, ніж для потреб відвернення шкідливої дії вод чи гарантування безперервності енергетичних ресурсів чи трубопроводу. Зокрема, це гідротехнічні, гідрометричні, лінійні споруди. А проєкт Закону не містить змін щодо запровадження додаткових фінансових механізмів, які б стимулювали економічний розвиток рибного господарства України.

Детальніше за посиланням: URL: is.gd/GYbLcy.

10 червня на сайті НААУ було опубліковано огляд практики Верховного Суду із земельних питань за травень 2025 року. Авторем збірки виступив заступник

голови Комітету **Дмитро Навроцький**. Детальніше за посиланням: [URL: is.gd/xY3Ao1](https://is.gd/xY3Ao1).

КОМІТЕТ З ПИТАНЬ БУДІВЕЛЬНОГО ПРАВА

6 червня відбулося чергове засідання Комітету.

Під час зустрічі голова Комітету обговорив із колегами організаційні питання щодо наступного проведення круглого столу, який заплановано на липень місяць. Учасники засідання також розглянули плани щодо організації майбутніх заходів та узгодили ключові напрями роботи Комітету на найближчий період.

КОМІТЕТ З ПИТАНЬ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА ТА ПРОЦЕСУ

11 червня опубліковано статтю голови Комітету **Юрія Баумана** на тему «Звільнення без вироку: юридичні межі та судової практика у справах публічних службовців». Публічного службовця підозрюють у правопорушенні — суспільство вимагає реакції. Але чи можна звільнити його до вироку суду? Де межа між очищенням влади і правом на захист? Останнє питання стосується довіри до держави, а не лише юридичної процедури.

Паралельно із дисциплінарним стосовно службовця може розвиватися також і кримінальне провадження. Обидва мають на меті встановлення фактів порушень, однак мають різну правову природу, підстави й наслідки.

Дисциплінарна відповідальність полягає у реагуванні на порушення внутрішніх правил служби. Це правопорушення у сфері службової діяльності, що не обов'язково становить загрозу публічним інтересам настільки, щоб тягнути за собою кримінальну відповідальність. Кримінальна ж — стосується діянь, що кваліфікуються як злочини, і передбачає притяг-

нення до відповідальності відповідно до положень Кримінального кодексу України.

Закон прямо розмежовує ці площини. Наприклад, ст. 77 Закону «Про Національну поліцію» передбачає окремі підстави для звільнення: як дисциплінарне стягнення, так і у зв'язку з набранням законної сили обвинувальним вироком суду. Тобто сам факт наявності кримінального провадження не є автоматичною підставою для звільнення. Таке рішення можливе лише за наявності встановленого дисциплінарного проступку.

Ба більше, Верховний Суд робить важливе застереження: звільнення особи виключно на підставі інформації про досудове розслідування є протиправним. Дисциплінарний проступок — це окремий склад, який має бути підтверджений належними доказами та встановлений у межах службового розслідування. Таку позицію окремо наголошено в постанові Великої Палати Верховного Суду від 25.04.2018 у справі № 800/547/17 (Пз/9901/50/18), а також у деяких вже згаданих вище рішеннях.

Отже, кримінальне провадження саме собою не виключає можливість дисциплінарної відповідальності, але і не може її замінити. В обох випадках необхідне встановлення окремих юридичних підстав і дотримання належної процедури.

Детальніше за посиланням: [URL: surl.li/mnxfbg](https://surl.li/mnxfbg).

17 червня голова Комітету **Юрій Бауман** у новому випуску рубрики «Експертна думка» проаналізував питання укладення договору між адвокатом і клієнтом: чи можливо створити документ, який неможливо оскаржити, та які виклики це породжує. Цей випуск — про філософію правового договору, професійну доброчесність і баланс між етикою та самозахистом адвоката.

Детальніше за посиланням: [URL: surl.li/drkvcp](https://surl.li/drkvcp).

МОЛОДІЖНИЙ КОМІТЕТ НААУ — UNBA NEXTGEN

16 травня регіональний представник Молодіжного Комітету у Волинській області **Тарас Манькут** виступив спікером на тренінгу з ораторського мистецтва для студентів-правників. Тренінг відбувся за ініціативи регіонального осередку міжнародної, неприбуткової організації студентів права та молодих юристів ELSA Lutsk та регіонального представництва Молодіжного Комітету НААУ — UNBA NextGen у Волинській області.

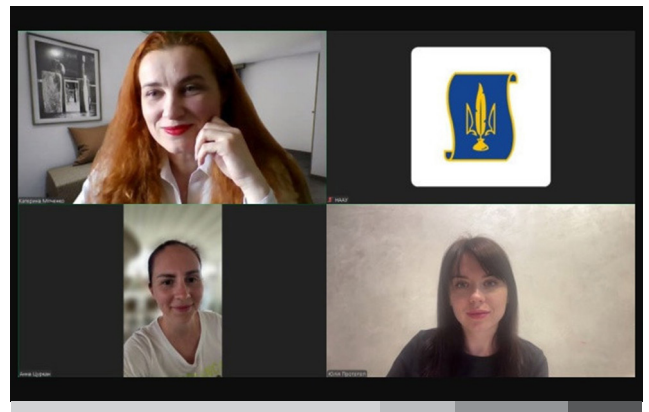
Спікерами заходу стали **Ганна Карамішева-Борисенко** — тренерка з голосу, ораторського мистецтва, сценічної мови та публічних виступів та **Тарас Манькут**.

Під час тренінгу учасники: — вчилися тримати увагу аудиторії та долати страх публічних виступів; — освоїли техніки керування голосом, диханням і мовою тіла; — практикували побудову чіткої та логічної аргументації; — вдосконалили навички публічного виступу.

Крім того, у межах напряму «Hello, it's UNBA» Тарас Манькут розповів учасникам про адвокатуру, органи адвокатського самоврядування та діяльність UNBA NextGen, а також закликав у майбутньому долучитися до адвокатської спільноти.

20 травня на сайті НААУ було оприлюднено новину про проведений вебінар на тему «Стрес і вигорання в адвокатській практиці: як зберегти ресурс і продуктивність».

Спікером заходу, який був організований представниками Молодіжного Комітету у Дніпропетровській області **Алевтиною Башкеєвою, Анною Цуркан** та **Юлією Протопоп**, було запрошено практичного психолога, викладача кафедри психології, соціології

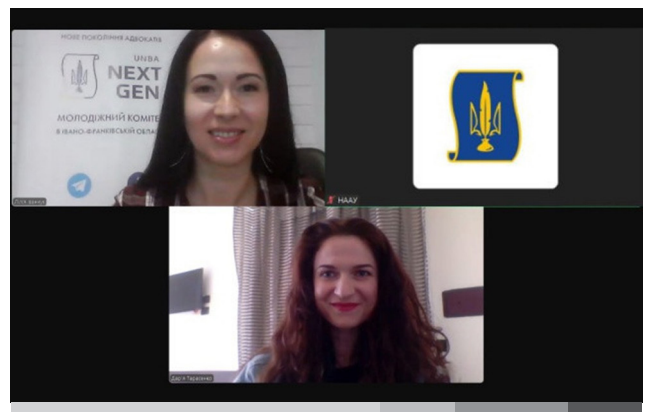

та педагогіки Дніпровського державного університету внутрішніх справ **Катерину Мітченко**.

Експерт зосередила увагу на широкому спектрі негативних наслідків хронічного стресу для людини. Детальніше за посиланням: is.gd/8AMtd0.

21 травня за ініціативи Молодіжного Комітету в Івано-Франківській області відбувся вебінар на тему «Формування персонального бренду через соціальні мережі». Про те, як використовувати їх ефективно та етично, розповіла адвокатка **Дар'я Тарасенко**.

Починаючи виступ, Дар'я розповіла про власний досвід створення контенту, вибору платформ і форм онлайн-комунікації. Вона надала учасникам практичні поради щодо ведення сторінки та взаємодії з аудиторією. За її словами, свої сторінки вона створювала без участі SMM-менеджерів і без додаткових коштів — це цілком можливо для кожного з колег.

Спікерка наголосила, що персональний бренд — це образ, який формується в суспільному уявленні щодо конкретної особи. Водночас підкреслила: професійна незалежність — невід'ємна складова присутності

адвоката у соцмережах, інтернет-форумах та інших формах онлайн-комунікації. Він має враховувати наслідки свого спілкування в інтернеті для професійної діяльності, зокрема — забезпечувати повноту, коректність і конфіденційність інформації.

Детальніше за посиланням: [URL: is.gd/X3bV0p](https://is.gd/X3bV0p).

22 травня на сайті НААУ було оприлюднено новину про проведений воркшоп на тему «**Майстерність слова — ключ до успіху адвоката**». Захід, що зібрав близько п'ятдесяти адвокатів, організували Молодіжний Комітет у Вінницькій області та Рада адвокатів Вінницької області.

Заступник голови НААУ, РАУ **Олексій Кухар**, який взяв участь у заході, нагадав історію створення UNBA NextGen, а регіональні представники Комітету **Юлія Олійник** та **Максим Менчук** поділилися власним досвідом. Вони висловили переконання, що успіх у професії не обмежується перемогою у суді. Це також довіра клієнта, репутація серед колег, вміння чути і бути почутим, готовність навчатися й ділитися знаннями.

Основним доповідачем стала президентка Всеукраїнської асоціації спікерів, тренерка з публічних виступів **Ольга Сольвар**.

Детальніше за посиланням: is.gd/yv74G6.

23 травня регіональні представники Молодіжного Комітету в Одеській області **Іванна Блохіна** та **Юлія Гончаренко** зустрілися з адвокатами Одещини з ме-

тою знайомства, спілкування, обміну досвідом та провели інтелектуально-психологічну гру «Мафія».

Зустрічі з колегами, особливо молодими адвокатами, у такому форматі зміцнюють нашу спільноту. Підтримка та порада однодумців — безцінний скарб!

Долучайтеся до Молодіжного Комітету та слідкуйте за нашими наступними ініціативами.

27 травня на сайті НААУ було оприлюднено новину про проведену лекцію на тему «Мистецтво публічного виступу: як говорити впевнено та легко», за ініціативою Молодіжного Комітету у Волинській області та Ради адвокатів Волинської області.

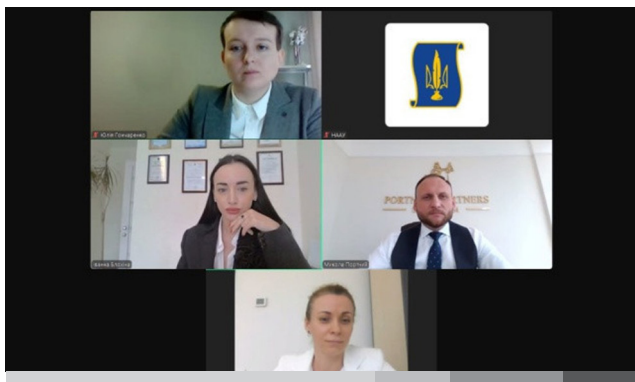
Провести лекцію запросили **Руслану Порицьку** — режисерку театру «Гармидер», викладачку акторської майстерності та риторики з двадцятирічним досвідом. Вона розповіла про техніки контролю емоцій та впливу на аудиторію, силу голосу та чіткість висловлювань, важливість пауз і невербальних засобів комунікації, а також надала корисні поради щодо вдосконалення навичок публічного виступу.

Лекторка зауважила, що виступ — це найважливіший етап. Але йому має передувати ретельна підготовка. А для цього передусім необхідно дати відповідь на короткі запитання щодо своєї промови: хто цільова аудиторія та які головні думки необхідно донести?

Детальніше за посиланням: [URL: is.gd/wK3yUk](https://is.gd/wK3yUk).

4 червня на сайті НААУ було оприлюднено новину про панельну дискусію на тему «Особливості оподаткування адвокатської діяльності: форми адвокатської діяльності, сплата податків, ЄСВ. Оподаткування цифрових платформ», ініціатором якої виступив Молодіжний Комітет в Одеській області.

Цифрові платформи відіграють ключову роль у розвитку економіки, створенні нових форм зайнятості та наданні послуг, а також стають джерелом доходу для мільйонів користувачів. Водночас оподаткування цих доходів викликає багато запитань.

На цьому наголосила представник Молодіжного Комітету в Одеській області **Іванна Блохіна**, відкриваючи панельну дискусію. Тож представниця організатора заходу запропонувала експертам та учасникам обговорити виклики, які виникають у податкових системах, пов'язаних із цифровізацією економіки.

Про фіскальну трансформацію і правові ризики цифрових платформ і криптовалюти розповів член Комітету з питань податкового права при Раді адвокатів Одеської області **Микола Портний**.

Він проаналізував (№ 10225-д про оподаткування криптовалют та № 13232 про обов'язок цифрових платформ передавати дані до податкової), які сигналізують, що держава взяла курс на тотальний контроль за доходами з цифрових джерел.

Детальніше за посиланням: <https://is.gd/YMW2ai>.

КОМІТЕТ З ПИТАНЬ ЕЛЕКТРОННОГО СУДОЧИНСТВА ТА КІБЕРБЕЗПЕКИ АДВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У травні — червні опубліковано статті заступниці голови Комітету **Тетяни Рабко** (з якими можна ознайомитися на вебсайті НААУ):

— Перевірка надходження судового рішення до е-кабінету для визначення початку перебігу процесуальних строків оскарження;

— Електронні бар'єри правосуддя: судова практика щодо технічних збоїв у підсистемі «Електронний суд»;

— Дата створення чи дата надходження? Судовий підхід до електронних документів у процесі;

— Належне повідомлення в розумінні суду: чи достатньо сповістити представника?

— Судова практика щодо забезпечення дистанційної участі сторін у судовому провадженні;

— Судовий підхід до доведення обізнаності учасника справи про рішення;

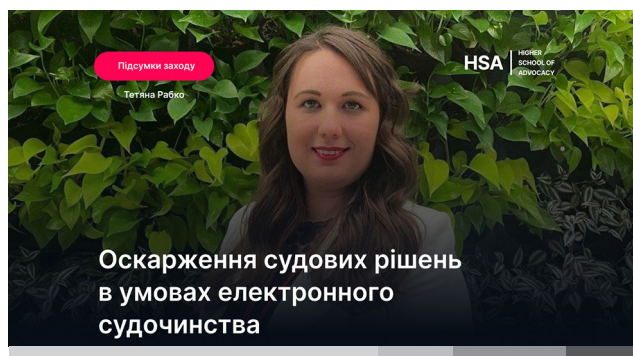
— Надсилання апеляційної скарги іншій стороні. Судова практика в умовах електронного судочинства;

— Доступ до матеріалів справи в електронному суді: гарантії та виклики.

Тетяна Рабко провела 3 заходи:

— 19.05 вебінар «Ефективність та складнощі відео-конференцій у судових процесах»;

— 26.05 вебінар «Оскарження судових рішень в умовах електронного судочинства. Захід для адвокатів Донецької області»;

— 30.05 «Електронне судочинство для юридичних осіб: ефективність, переваги та виклики».

КОМІТЕТ З ПИТАНЬ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

У червні Комітет проаналізував проєкт Закону № 13150 від 03.04.2025 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення законності в діяльності органів та посадових осіб місцевого самоврядування», який нещодавно був ухвалений Верховною Радою за основу.

НААУ зауважила, що наявність Реєстру актів істотною мірою сприятиме прозорості діяльності місцевого самоврядування, формуванню єдиної правозастосовної практики в усіх сферах місцевого самоврядування та уніфікації підходів до адміністративної процедури. Такий підхід не є унікальним для України і відображає загальносвітову тенденцію до цифровізації та захисту на національному рівні усіх сервісів, пов'язаних із наданням публічних послуг чи іншою діяльністю органів влади.

Однак запропонований у проєкті Закону підхід суперечить сучасному офіційному тлумаченню п. 3 ст. 8 Хартії, згідно з яким контрольний (наглядовий) орган при здійсненні своїх прерогатив щодо забезпечення

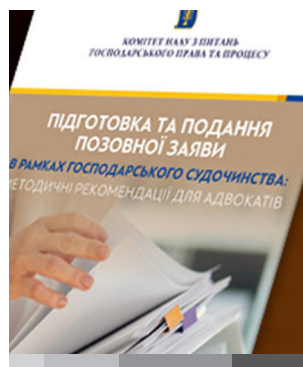
законності в органах місцевого самоврядування зобов'язаний використовувати метод, який найменше впливає на місцеву автономію і водночас дозволяє досягти бажаного результату. Створення такого об'ємного за своїм змістом цифрового сервісу, як Єдиний державний реєстр актів місцевого самоврядування, виключно з метою забезпечення нагляду діяльністю органів місцевого самоврядування не можна розцінювати як пропорційний захід з боку держави. При цьому заявлена мета створення реєстру (нагляд за діяльністю) не відповідає обсягу зобов'язань, що пропонується покласти на місцеве самоврядування у частині внесення відомостей та оброблення даних.

Детальніше позицію НААУ щодо проєкту Закону № 13150 можна переглянути за посиланням: unba.org.ua/news/10405-u-naau-zasterigayut-vid-neproporciynogo-naglyadu-za-samovryaduvannyam.html.

КОМІТЕТ З ПИТАНЬ ГОСПОДАРСЬКОГО ПРАВА ТА ПРОЦЕСУ

У червні опубліковано методичні рекомендації «Підготовка та подання позовної заяви в рамках господарського судочинства».

Авторами видання виступили представники Комітету НААУ з питань господарського права та процесу: **Ганна Осетинська, Дмитро Величко, Олег Кулик, Любов Барташук, Галина Бойко, Вадим Попко, Тетяна Проскурня та Надія Тарасова.**

У рамках розгляду практичних питань підготовки позовної заяви методичка містить рекомендації щодо її реквізитів, формулювання змісту позовних вимог та їх об'єднання, з'ясування фактичних та правових підстав позову, визначення його ціни, обґрунтування розрахунку сум, що стягуються або оспорується. Також адвокати знайдуть поради стосовно встановлення належних сторін спору, залучення інших учасників справи. У посібнику наводяться актуальні позиції Верховного Суду щодо поточної практики у господарських спорах в аспекті питань, що розглядаються.

КОМІТЕТ З ПИТАНЬ АЛЬТЕРНАТИВНОГО ВРЕГУЛЮВАННЯ СПОРІВ

У травні членкиня Комітету, представник НААУ у Республіці Кіпр **Вікторія Поліщук** взяла участь у третій щорічній міжнародній конференції Cyprus Arbitration Day (CAD-2025). Конференція була присвячена обговоренню векторів розвитку арбітражу.

Детальніше за посиланням: [URL: surl.lu/oyuvsi](http://URL:surl.lu/oyuvsi).

СПІВПРАЦЯ КОМІТЕТІВ

Адвокатська практика неможлива без використання цифрових технологій. Водночас зростаючі кіберзагрози ставлять під удар конфіденційність клієнтської інформації та професійну незалежність адвокатів.

Як захистити себе та своїх клієнтів у цифровому просторі — це питання стало головним на другому воркшопі «Недопущення порушень гарантій адвокатської діяльності. Інструменти протидії порушенням та незаконному втручанню в адвокатську діяльність» із серії заходів, присвячених захисту адвокатської діяльності. Подію, яка зібрала понад сорок адвокатів, організували UNBA NextGen, Комітет захисту прав адвокатів та гарантій адвокатської діяльності НААУ та Комітет з питань захисту прав людини. Своїми знаннями про захист професійної інформації від цифрових атак та несанкціонованого доступу поділився «білий хакер» з понад 15-річним досвідом у сфері інформаційної безпеки **Микита Книш**.

Експерт детально розглянув основні способи, якими може здійснюватися незаконне спостереження за адвокатами: 1. Прослуховування правоохоронцями внаслідок перевищення службових повноважень або нецільового використання матеріалів НСРД. 2. Дублювання SIM-карти через мобільного оператора. 3. Фейкові бази даних для перехоплення мобільного зв'язку. 4. Зламивання персональних кабінетів в онлайн-сервісах. 5. Комерційні хакерські сервіси як послуга.

М. Книш наголосив, що SMS не є надійним засобом для забезпечення двофакторної автентифікації (2FA), що особливо актуально для юристів, які потребують максимального захисту своїх комунікацій. Обов'язковим мінімумом для захисту є: — 2FA (двофакторна автентифікація), але не через SMS; — PGP — для шифрування електронної пошти; — VPN — для захищеного інтернет-з'єднання; — VeraCrypt — для шифрування файлів та документів; — Signal — для безпечного обміну повідомленнями. Також для збереження ключових даних важливо регулярно робити їх бекапи.

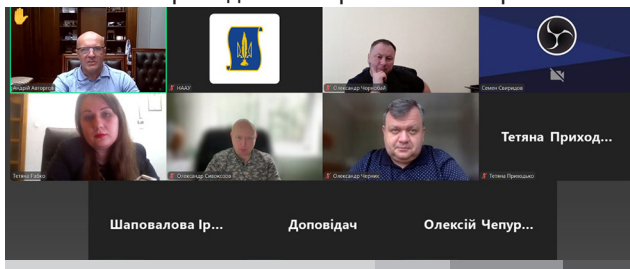
Детальніше за посиланням: surl.li/uysazh.

4 — 5 червня у НААУ відбувся дводенний круглий стіл «Медіація в Україні». Організаторами заходу виступили Комітет з питань альтернативного врегулювання спорів та Комітет з питань трудового права.

Про медіацію в діяльності адвоката розповіла представниця комітетів, модератор заходу — **Вікторія Поліщук**. Вона окреслила ключові напрями впровадження медіації у практику адвоката, зокрема нормативно-правові засади взаємодії суду і медіатора, застосування відповідних положень процесуальних кодексів та земельного законодавства, а також роль адвоката у підготовці і проведенні медіаційних процедур. Окремо зупинилася на відповідальності адвоката.

Детальніше за посиланням: URL: unba.org.ua/news/10428-mediacya-yak-instrument-advokata-zakonodavstvo-ta-praktika-za-kruglim-stolom.html.

17 червня за ініціати́ви Комітету з питань електронного судочинства та кібербезпеки адвокатської діяльності та Комітету з питань примусового виконання рішень відбулася фахова дискусія на тему «Цифровізація виконавчого провадження: проблеми та перспективи».

Участь у заході взяли представники Державної судової адміністрації України, Комітету ВРУ з питань правової політики, Департаменту державної виконавчої служби, Асоціації приватних виконавців України та ін.

Модераторами дискусії виступили **Тетяна Рабко** та **Олександр Черних**.

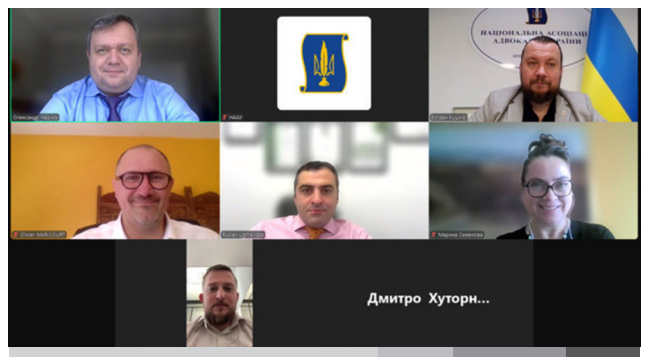
Детальніше за посиланням: URL: youtube.com/supported_browsers?next_url=https%3A%2F%2Fwww.youtube.com%2Fwatch%3Fv%3DcKEUgOTEBR4&ab_channel=%D0%9D%D0%90%D0%90%D0%90%D0%A3.

21 травня НААУ провела вебінар «Виконання політик КYC — «Знай свого клієнта» в щоденній практиці адвоката: український і міжнародний досвід». Захід ініціювали представник НААУ у Шотландії, Сполученому Королівстві Великої Британії і Північній Ірландії **Олександр Черних** (який також був модератором) і Комітет НААУ з питань адвокатської практики.

Учасники обговорили адаптацію міжнародних стандартів КYC до українських реалій, зокрема в умовах євроінтеграції, посилення вимог до прозорості правничих послуг і фінансового моніторингу. Ішлося про відмінності в онбордінгу клієнтів у різних юрисдикціях, співвідношення політики КYC і фінмоніторингу, роботу з відкритими джерелами та санкційними реєстрами, а також підстави для відмови в наданні правничої допомоги.

Практичну модель впровадження політик КYC презентувала представниця НААУ у Франції **Марина Семеновна**. Вона окреслила п'ять ключових етапів, які вже сьогодні можуть бути орієнтиром для адвокатів в Україні.

Український контекст представив голова Комітету НААУ з питань адвокатської практики **Богдан Кушнір**.

За його словами, впровадження процедур КYC в Україні відбувається поступово, у тому числі у співпраці із системою безоплатної правничої допомоги. Він наголосив: ретельна перевірка клієнта — не бюрократична формальність, а дієвий запобіжник, який дозволяє адвокату уникнути залучення до маніпуляцій, особливо в умовах воєнного стану.

Детальніше за посиланням: URL: <https://surl.li/qttpefa>.

НОВЕ У ЗАКОНОДАВСТВІ ПОЛЬЩІ ДЛЯ ІНОЗЕМЦІВ ВІД 1 ЧЕРВНЯ 2025 РОКУ

Олена Мурзановська, адвокат, м. Київ, юрист, м. Варшава

Польща змінює правила видачі дозвільних документів для іноземних студентів, працівників та роботодавців. Під час реформування заплановано підвищення рівня стандартів контролю, задля попередження корупції та зловживань у цій сфері. Протягом останніх років у країні спостерігалось зростання кількості випадків зловживань під час найму іноземних працівників з боку роботодавців та посередників (агенцій праці), тому однією з ключових цілей змін у законодавстві є боротьба з порушеннями у сфері трудових відносин.

Від 1 червня 2025 року у Польщі набрали чинності зміни до деяких актів законодавства, що регламентують правила навчання у вищих навчальних закладах, а також працевлаштування іноземців. Деякі з нововведень є поверненням до правил, які були спрощені, але також запроваджено нові правила, які посилюють умови доступу до місцевого ринку праці з метою вирішення виявлених проблем в міграційній політиці та у сфері трудових відносин. Зміни внесені згідно з такими актами законодавства:

1) Закон від 20.03.2025 про умови, що дозволяють доручити іноземцеві виконання праці на території Польщі (Ustawa z dnia 20 marca 2025 r. o warunkach dopuszczalności powierzenia pracy cudzoziemcom na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej).

Цей Закон стосується працевлаштування іноземців, яким установлюються обмеження на працевлаштування за певними професіями і, відповідно, обмежується видача дозвільних документів на проживання та можливість працювати. Перелік таких професій і видів робіт будуть контролювати старости, тобто керівники повітового рівня (аналог українських районів).

Повна відмова від так званого «тесту ринку праці» є ще однією з важливих законодавчих змін. Від початку червня цього року перед працевлаштуванням іноземця роботодавець не зобов'язаний перевіряти і доводити, що на цю посаду немає відповідного польського кандидата. Таким чином, законодавець спростив процес працевлаштування іноземців та от-

римання дозволів на таке працевлаштування, що має відкрити швидший доступ до ринку праці працівникам з інших країн. Разом з тим вводиться інша процедура, яка дозволяє старості обмежувати можливості працевлаштування іноземців у певних професіях у разі погіршення ситуації на місцевому ринку праці. Такі обмеження запроваджуватимуться за погодженням із повітовою радою з питань ринку праці.

Законодавець визначив, що такі нововведення мають на меті збалансування захисту інтересів місцевих працівників та необхідність залучення робочої сили з інших країн, але підприємці вважають, що ці зміни можуть призвести до втрати іноземних працівників і труднощів із залученням нових, що в довгостроковій перспективі може вплинути на всю економіку.

2) Закон від 04.04.2025 про зміни в деяких законах з метою виправлення невідповідностей у візовій системі Республіки Польщі (Ustawa z dnia 4 kwietnia 2025 r. o zmianie niektórych ustaw w celu wyeliminowania nieprawidłowości w systemie wizowym Rzeczypospolitej Polskiej).

Цей Закон змінює правила надання віз громадянам інших країн, які мають намір навчатися у польських вищих навчальних закладах. Таким чином, законодавець припиняє можливість так званого «візового туризму», а саме: — навчальні заклади повинні відповідати сертифікаційним вимогам, щоб брати участь у наборі іноземців на навчання; — встановлено перевірку мовного рівня, фактичне підтвердження володіння мовою

викладання в обраному вищому навчальному закладі (щонайменше на рівні B2); — закон передбачає, зокрема, суворіший нагляд за відвідуванням студентом занять та реальної участі у навчанні; — студентів, які не виконують мінімальні академічні вимоги, можуть відрахувати з університету і відкликати візу.

Такі зміни законодавчих норм спрямовані на виключення можливості працевлаштування іноземців, які приїхали до Польщі на підставі віз, виданих не з метою працевлаштування, а на підставі віз на навчання, транзит чи лікування. Отже, іноземці, які приїхали до Польщі з іншим наміром, ніж праця, не матимуть можливості працювати легально.

3) Закон від 24.04.2025 щодо змін у Законі про іноземців та деяких інших законах (Ustawa z dnia 24 kwietnia 2025 r. o zmianie ustawy o cudzoziemcach oraz niektórych innych ustaw).

Закон покликаний гармонізувати відповідні норми польського законодавства з європейською Директивою 2021/1883 від 20.10.2021 (W sprawie warunków wjazdu i pobytu obywateli państw trzecich w celu zatrudnienia w zawodzie wymagającym wysokich kwalifikacji oraz uchylenia dyrektywy Rady 2009/50/WE), яка стосується видачі так званих блакитних карт ЄС (Blue Card), що видаються висококваліфікованим мігрантам відповідно до переліку затребуваних професій в ЄС. Так, після змін у законодавстві власники Blue Card будуть мати можливість: — змінити роботодавця без оформлення нового дозволу; — провадити господарську діяльність на однакових засадах з громадянами Польщі; — змінювати місце перебування країнами ЄС до 90 днів кожні 180 днів і в такому випадку така зміна не вважатиметься зміною польського резидентства; — подавати документи на підставі возз'єднання з сім'єю за спрощеною процедурою.

Основним напрямком змін у законодавстві є цифровізація дозвільних послуг для іноземців. Передбачається, що протягом найближчих двох років установи, які відповідають за працевлаштування іноземців, повністю перейдуть на електронну модель роботи, тобто подання документів та отримання дозволів буде в електронному вигляді, а також лише цифровий документообіг між установами. Не лише технічні новації передбачено у нових законах, змінено також підходи до інтеграції іноземців у польське суспільство та ринок праці, зокрема передбачено: — уточнення функціоналу державних інституцій в процесі дозвільних процедур; — професійна адаптація, тобто передбачено

заходи, які допомагатимуть іноземцям адаптуватися до польського ринку праці; — соціальна інтеграція, тобто визначено способи підтримки іноземців для кращої взаємодії з місцевими громадами.

Для здійснення нових функцій і повноважень центри підтримки іноземців — повітові управління праці отримають право створювати спеціалізовані консультаційні центри, де іноземці зможуть отримати допомогу, інформацію та підтримку.

Законодавець також наділив воєводські управління праці новими повноваженнями, а саме: раз на 6 місяців аналізувати рівень зарплат на локальних ринках праці.

За результатами підрахунків, у Польщі на цей час працює понад 1,17 мільйона працівників з інших країн. Найбільша частина з них — це переважно громадяни України (станом на кінець 2024 року було близько 779 тисяч). Але протягом останніх двох років зростає кількість працівників з Непалу, Індії та Філіппін, працевлаштування яких займалися більшою мірою посередники — агенції праці. Тому для так званих «сірих посередників» — осіб і компаній, які допомагають іноземцям отримати документи на перебування в Польщі та дозвіл на роботу, не забезпечуючи при цьому їх реальної зайнятості, передбачено нові досить суворі види покарання. У таких випадках воєвода має право відмовити у видачі дозволу на роботу, навіть якщо всі документи були подані формально правильно.

Роботодавці будуть зобов'язані вимагати від іноземців, яких матимуть намір працевлаштувати, документ, що підтверджує легальне перебування в Польщі до початку роботи. Також роботодавцям необхідно зберігати копії таких документів протягом усього періоду роботи іноземців і протягом 2 років з дня закінчення календарного року, в якому були припинені трудові відносини з іноземними працівниками.

Нові норми законодавства передбачають також посилення покарання за порушення правил працевлаштування іноземців. За кожного нелегально працевлаштованого іноземця роботодавців каратимуть штрафом від 3000 до 50000 злотих.

Вищенаведені зміни законодавства вимагають від роботодавців більшої уваги до деталей під час працевлаштування працівників. А надання дозвільних документів іноземцям на навчання та працевлаштування згідно з новими правилами має на меті створення безпечного та прогнозованого середовища для легального працевлаштування громадян інших країн у Польщі.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗЕМЕЛЬ РЕЛІГІЙНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ: ПРО ЧИННЕ — СУЧАСНЕ ТА ВІЧНЕ — КАНОНІЧНЕ

Костянтин Рибалко, голова Комітету земельного та аграрного права при Раді адвокатів Харківської області

За даними Державної служби України з етнополітики та свободи совісті¹ станом на 01.01.2025 мережа релігійних організацій в Україні дорівнювала 34663 суб'єктам, з них, зокрема, центрів / управлінь — 382, громад — 33086, монастирів — 554, духовних навчальних закладів — 195 та інших.

Така кількість релігійних організацій певним чином корелюється з соціологією релігійної самоідентифікації населення України: за даними звіту «Релігійна самоідентифікація українців, ставлення до створення єдиної православної церкви та до Закону про заборону окремих релігійних організацій» (20 вересня — 3 жовтня 2024 року) Київського міжнародного інституту соціології², найбільше українців — 70 % — вважають себе православними. Серед них найбільше — 56 % серед усіх респондентів — зараховують себе до Православної Церкви України, що становить 81 % серед усіх православних мешканців України. Ще 7 % зараховують себе до Православної Церкви «без конкретизації» і 6 % — до Української Православної Церкви Московського Патріархату.

Закономірним залежно від кількості релігійних організацій є їх забезпечення культовими будівлями і приміщеннями, пристосованими під молитовні³: станом на 01.01.2025 кількість культових будівель — 27785, до складу яких входять 18361 культова споруда (з них Українська Православна Церква в єдності з Московським Патріархатом — 9309, Українська Православна Церква (Православна Церква України) — 6370, Українська Греко-Католицька Церква — 3326, інші релігійні організації — 8780) та 9424 приміщення, пристосовані під молитовні, (з них Українська Православна Церква в єдності з Московським Патріархатом — 2811, Українська Православна Церква (Православна Церква України) — 1759, Всеукраїнський Союз Церков євангельських християн-баптистів — 812, інші релігійні організації — 4042). При цьому більшість таких об'єктів перебуває у власності релігійних організацій — 19325, а меншість, відповідно, в їх користуванні — 7354.

З огляду на таке, постає питання оформлення прав на земельні ділянки під вказаними спорудами і відповідності такого оформлення чинним вимогам сучасного національного законодавства, а сьогодні в царині законодавчих подій — набрання чинності Законом України від 20.08.2024 № 3894-IX «Про захист конституційного ладу у сфері діяльності релігійних організацій» та постановою Кабінету Міністрів України від 09.05.2025 № 543 «Про затвердження Порядку проведення дослідження щодо питання наявності ознак афілійованості релігійної організації з іноземною релігійною організацією, діяльність якої в Україні заборонена» — і відповідності нормам канонічного права. Про це — детальніше в статті.

¹ Далі за текстом — ДЄСС. Див. за посиланням: URL: dessa.gov.ua/religion/.

² Далі за текстом — КМІС. Див. за посиланням: URL: kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1443&page=1.

³ Див. за посиланням: URL: dessa.gov.ua/religion/.

РЕЛІГІЙНА ОРГАНІЗАЦІЯ: ОСОБЛИВОСТІ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ

Релігійні організації в Україні утворюються з метою задоволення релігійних потреб громадян сповідувати і поширювати віру і діють відповідно до своєї ієрархічної та інституційної структури, обирають, призначають і замінюють персонал згідно із своїми статутами (положеннями).

Релігійними організаціями в Україні є релігійні громади, управління і центри, монастирі, релігійні братства, місіонерські товариства (місії), духовні навчальні заклади, а також об'єднання, що складаються з вищезазначених релігійних організацій. Релігійні об'єднання представляються своїми центрами (управліннями) (ст. 8 Закону України від 23.04.1991 № 987-XII «Про свободу совісті та релігійні організації»⁴).

Фактична легалізація створення та подальше функціонування релігійної організації побудовано на відповідному статуті, який є ключовим сучасним внутрішньоцерковним засадничим документом.

Статут (положення) релігійної організації приймається на загальних зборах віруючих громадян або на релігійних з'їздах, конференціях (ст. 12 Закону № 987).

Релігійні управління і центри діють на підставі своїх статутів (положень), що реєструються у порядку, встановленому ст. 14 цього Закону (ст. 9 Закону № 987).

Релігійні управління і центри мають право відповідно до своїх зареєстрованих статутів (положень) засновувати монастирі, релігійні братства, місіонерські товариства (місії), які діють на підставі своїх статутів (положень), що реєструються у порядку, встановленому ст. 14 цього Закону.

Монастирі та релігійні братства можуть бути утворені також у порядку, передбаченому цим Законом для утворення релігійних громад, з реєстрацією їх статутів (положень) (ст. 10 Закону № 987).

Релігійні управління і центри відповідно до своїх зареєстрованих статутів (положень) мають право створювати духовні навчальні заклади для підготовки священнослужителів і служителів інших необхідних їм релігійних спеціальностей. Духовні навчальні заклади діють на підставі своїх статутів (положень), що реєструються у порядку, встановленому ст. 14 цього Закону (ст. 11 Закону № 987).

Статут (положення) релігійної організації не повинен суперечити чинному законодавству (ст. 13 Закону № 987).

Релігійна організація визнається юридичною особою з дня її державної реєстрації (ст. 14 Закону № 987).

Державна реєстрація релігійних організацій здійснюється у відповідності до вимог Закону України від 15.05.2003 № 755 «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб — підприємців та громадських формувань».

Важливо!

Рішенням Помісного Об'єднавчого Собору Православної Церкви України від 15.12.2018 затверджено **Статут Православної Церкви України**, згідно з приписами пункту 5 якого Православна Церква України складається з релігійних організацій, які мають юридичний статус відповідно до положень Конституції та законів України, співпрацює з державними органами *в межах державного та канонічного церковного законодавства, щодо служіння церковній єдності, захисту релігійної свободи, а також інших питань, що становлять спільний інтерес*, що, у свою чергу, підкреслює дієвість нормотворчої техніки Статуту Православної Церкви України та важливість беззаперечного виконання приписів ч. 10 ст. 5 Закону № 987 (релігійна організація зобов'язана додержувати вимог чинного законодавства і правопорядку) з точки зору нормозастосування.

На відміну від Статуту Православної Церкви України, у **Статуті про Управління Української Православної Церкви (з доповненнями і змінами)**, ухваленому Собором Української Православної Церкви 27.05.2022, в п. 3 якого нормотворча техніка зробила пріоритетний акцент на нормах канонічного права, — Українська Православна Церква здійснює свою спасительну діяльність на основі Святого Письма та Святого Передання, неухильно дотримується догматів православної віри та священних канонів і у своєму управлінні керується цим Статутом при повазі до державних законів і дотриманні їх.

ТИТУЛ ПОСТІЙНОГО КОРИСТУВАННЯ

Стаття 17 Закону № 987 передбачає, що релігійні організації мають переважне право на передачу їм

культових будівель із земельною ділянкою, необхідною для обслуговування цих будівель. Користування землею релігійні організації здійснюють у порядку,

⁴ Далі за текстом — Закон № 987.

встановленому Земельним кодексом України та іншими законодавчими актами України.

Земельні ділянки, що надаються релігійним організаціям у постійне користування для будівництва і обслуговування культових та інших будівель, необхідних для забезпечення їх діяльності, забороняється використовувати для здійснення підприємницької діяльності.

Так, ст. 92 Земельного кодексу України⁵ визначила, що право постійного користування земельною ділян-

кою — це право володіння і користування земельною ділянкою, яка перебуває у державній або комунальній власності, без установлення строку.

Права постійного користування земельною ділянкою із земель державної та комунальної власності набувають, зокрема, релігійні організації України, статuti (положення) яких зареєстровано у встановленому законом порядку, виключно для будівництва і обслуговування культових та інших будівель, необхідних для забезпечення їх діяльності.

Важливо!

Цільове призначення таких земельних ділянок відповідає коду згідно з КЦВПЗ 03.04 «Для будівництва та обслуговування будівель громадських та релігійних організацій» додатка 59 «Класифікатор видів цільового призначення земельних ділянок» до Порядку ведення Державного земельного кадастру, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 17.10.2012 № 1051. Розпорядниками таких земель є сільські, селищні, міські ради, які передають земельні ділянки у власність або у користування із земель комунальної власності відповідних територіальних громад для всіх потреб (ч. 1 ст. 122 ЗК), при цьому в умовах триваючого воєнного стану та з урахуванням законів України від 21.05.1997 № 280/97-ВР «Про місцеве самоврядування в Україні» та від 12.05.2015 № 389-VIII «Про правовий режим воєнного стану» такими розпорядницькими повноваження фактично наділені начальники військових адміністрацій населених пунктів.

Оформлення права постійного користування може здійснюватись як на постійного користувача — релігійний адміністративний центр (як приклад, Митрополія), єпархіальне управління і на парафії (релігійні громади), кожна з яких має свої власні статuti та статуси окремих юридичних осіб з відповідною реєстрацією в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб — підприємців та громадських формувань.

Загальна класична процедура оформлення права постійного користування землею передбачатиме: надання дозволу на розробку документації із землеустрою (розпорядження начальника військової адміністрації населеного пункту) — розробка документації із землеустрою — реєстрація земельної ділянки в Дер-

жавному земельному кадастрі з видачею витягу — затвердження документації із землеустрою та передача земельної ділянки в постійне користування релігійній організації (розпорядження начальника військової адміністрації населеного пункту) — реєстрація права постійного користування на земельну ділянку в Державному реєстрі речових прав на нерухоме майно та видача відповідного витягу.

Документація із землеустрою в різних випадках може бути представлена проектом землеустрою щодо відведення земельних ділянок, технічною документацією із землеустрою щодо встановлення (відновлення) меж земельної ділянки в натурі (на місцевості) (ст. 50, 55 Закону України від 22.05.2003 № 858-IV «Про землеустрій»).

Важливо!

Під час прийняття рішення щодо реєстрації права постійного користування варто зважити «надійність» реєстрації права постійного користування на земельну ділянку саме за відповідною парафією (релігійною громадою). Можливо врахувати такий церковний статус щодо земельної ділянки, як і до культової споруди, на якій вона знаходиться / чи запланована до побудови, «ставропігія», тобто здійснити оформлення права постійного користування на релігійний адміністративний центр. Однак найменш конфліктним для суспільства, на нашу думку, є рішення на користь єпархіального управління, яка має прямий міцний юридичний зв'язок з релігійним адміністративним центром і виключить випадки неочікуваної змінності в канонічному та організаційному підпорядкуванні парафії, що призведе до втрати такого права релігійною організацією в цілісному її розумінні.

⁵ Далі за текстом — ЗК.

Варто наголосити, що згідно з ч. 2 ст. 134 ЗК не підлягають продажу, передачі в користування на конкурентних засадах (на земельних торгах) земельні ділянки державної чи комунальної власності у разі, зокрема, використання релігійними організаціями, які легалізовані в Україні, земельних ділянок під культовими будівлями.

Поширеною є також практика укладання договорів оренди земельних ділянок сільськогосподарського призначення (на сьогодні комунальної форми власності) релігійними організаціями (частіше саме монастирями) для задоволення власних продовольчих потреб.

ЗАРАДИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ТА КАНОНІЧНОЇ СПРАВЕДЛИВОСТІ

Парламентська Асамблея Ради Європи (ПАРЕ) 01.10.2024 прийняла **Резолюцію 2567 (2024) «Пропаганда і свобода інформації в Європі»**, в якій висловила своє занепокоєння поширенням пропаганди, яка ставить під загрозу функціонування демократичних систем, загрожує спільним цінностям і людській гідності та рекомендувала державам-членам Ради Європи вжити відповідних заходів.

У п. 6 Резолюції 2567 (2024) Асамблея визнала, *«що для авторитарних режимів, таких як Російська Федерація, пропаганда є невід'ємною частиною їхньої війни проти демократії»*. ПАРЕ, посилаючись на свою Резолюцію 2540 (2024) «Смерть Олексія Навального і необхідність протистояти тоталітарному режиму Володимира Путіна та його війні проти демократії», ще раз посилено звернула увагу на те, що «...Ієрархія Московського патріархату Російської православної церкви, включно з патріархом Кирилом, відстоюють ідеологію «Русского мира», проголошуючи війну проти України та «сатанинського» Заходу «священною війною всіх Росіян», закликаючи православних пожертвувати собою за свою країну, — таке зловживання релігією та спотворення християнської православної традиції режимом Володимира Путіна та своїх довірених осіб в ієрархії Московського Патріархату».

У п. 13 Резолюції 2540 (2024) Асамблея засуджує таку риторику і підкреслює, що «підбурювання до вчинення злочину агресії, геноциду та воєнних злочинів саме по собі є злочином. Асамблея закликає всі держави розглядати Патріарха Кирила та російську православну ієрархію як ідеологічне продовження ре-

жиму Володимира Путіна, причетного до військових злочинів і злочинів проти людства, вчинених в ім'я Російської Федерації та ідеології «Русского мира».

У серпні 2024 року Верховна Рада України прийняла Закон України від 20.08.2024 № 3894-IX «Про захист конституційного ладу у сфері діяльності релігійних організацій»⁶ (повністю набрав чинності від 23.09.2024), ч. 1 ст. 3 якого передбачено, що зважаючи на збройну агресію Російської Федерації проти України, підтримку цієї агресії Російською православною церквою і відзначаючи, що численні протиправні дії Російської православної церкви та підлеглих їй релігійних організацій на території України створюють загрозу національній та громадській безпеці, правам і свободам громадян України, діяльність в Україні Російської православної церкви заборонено.

Таким чином, Закон передбачив повну заборону діяльності в Україні релігійних організацій, які мають афілійованість із Росією, і більш того, встановив демократичну процедуру припинення зв'язків структур Української Православної Церкви з Російською Православною Церквою.

20 травня поточного року завершився термін, визначений Законом № 3894, протягом якого релігійні громади могли добровільно вийти з підпорядкування Української Православної Церкви в єдності з Московським Патріархатом. Відтепер ця процедура передбачає дослідження щодо питання наявності ознак афілійованості релігійної організації з іноземною релігійною організацією, діяльність якої в Україні заборонена, з підготовкою висновку на підтвердження наявності таких ознак і подальше припинення релігійної організації як юридичної особи в судовому порядку.

Також постановою Кабінету Міністрів України від 09.05.2025 № 543 затверджено Порядок проведення дослідження щодо питання наявності ознак афілійованості релігійної організації з іноземною релігійною організацією, діяльність якої в Україні заборонена, який визначив процедуру дослідження щодо питання наявності встановлених ч. 2 ст. 5¹ Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації» ознак афілійованості релігійної організації, що діє в Україні, з іноземною релігійною організацією, діяльність якої в Україні заборонена відповідно до ст. 3 Закону України «Про захист конституційного ладу у сфері діяльності релігійних організацій».

Стратегічним каталізатором вказаного Порядку є п. 4, який вказує, що дослідження проводяться

⁶ Далі за текстом — Закон № 3894.

за власною ініціативою ДЕСС; за зверненням органу державної влади, органу місцевого самоврядування, об'єднання громадян, інших осіб.

У подальшому органи місцевого самоврядування, які на сьогодні в більшості своїй є власниками сфор-

мованих земельних ділянок громадської забудови комунальної форми власності, можуть використовувати інструментарій припинення релігійними організаціями прав користування земельними ділянками згідно з вимогами ст. 141 ЗК.

Важливо!

На виконання п. 2 Рішення РНБО України від 01.12.2022 (введено в дію Указом Президента України від 01.12.2022 № 820/2022) «Про окремі аспекти діяльності релігійних організацій в Україні і застосування персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій)», уповноважено Державну службу України з етнополітики та свободи совісті забезпечити у двомісячний строк відповідно до Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації» проведення релігієзнавчої експертизи Статуту про управління Української православної церкви на наявність церковно-канонічного зв'язку з Московським патріархатом, за необхідності вжити передбачених законом заходів.

Відповідно до змісту **Узагальненого Висновку релігієзнавчої експертизи Статуту про управління Української Православної Церкви на наявність церковно-канонічного зв'язку з Московським патріархатом (РПЦ)**, затвердженого наказом Державної служби України з етнополітики та свободи совісті від 27.01.2023 № Н-8/11, експертна група дійшла таких висновків:

1. Прийняття нової редакції Статуту про управління УПЦ (від 27.05.2022) та Постанови Собору УПЦ не призвели до розриву церковно-канонічного зв'язку УПЦ із РПЦ. Статус УПЦ, як структурного підрозділу РПЦ, що користується певними правами самостійності, але не утворює автокефальну Церкву, залишається незмінним.

2. УПЦ відносно РПЦ має церковно-канонічний зв'язок частини із цілим. Відносини УПЦ з РПЦ не є відносинами однієї самостійної (автокефальної) церкви з іншою самостійною автокефальною церквою. УПЦ також не має статусу автономної Церкви, який би визнавався іншими церквами, а отже, з точки зору еkleзіології та канонічного права, є структурним підрозділом РПЦ, що має окремі права самостійного утворення без власної канонічної суб'єктності.

3. Нинішня діяльність чи бездіяльність найвищих органів церковної влади та управління УПЦ свідчить про те, що УПЦ продовжує перебувати відносно РПЦ у відносинах підпорядкування. Вона не діє як самостійна (автокефальна) Церква і не проголошує власної самостійності (автокефалії). Жодних документів чи дій, які би свідчили про трансформацію УПЦ в самостійну

відносно РПЦ релігійну організацію, членами Експертної групи не виявлено.

Указаний узагальнений висновок у подальшому не вдалось визнати нечинним шляхом звернення з позовом Київської Митрополії Української Православної Церкви до Київського окружного адміністративного суду (рішення від 18.09.2024 у справі № 320/26027/23).

Особливої уваги заслуговують норми канонічного права, які визначають безапеляційний автокефальний вектор розвитку православ'я в Україні — створення Православної Церкви України і визнання її у Вселенському православ'ї: *Кожний народ має право на свою Автокефальну Церкву (34 Апостольське правило). Кожна Церква повинна застосовуватися до народності і національності того краю, в якому вона, та Церква, існує (17 правило IV Всесвітнього Собору, 38 правило VI Всесвітнього Собору).*

ВИСНОВКИ

Сучасне релігійне життя відповідає тим історичним процесам, які відбуваються в Україні в умовах триваючої повномасштабної війни, посилюючи загальну думку в країні про важливість функціонування релігійних організацій, діяльність яких має відповідати вічним канонічним нормам і чинному сучасному національному законодавству.

Не є винятком у частині беззаперечного додержання релігійними організаціями вимог чинного законодавства і правопорядку законне користування об'єктами нерухомого майна, у тому числі й земельними ділянками на праві постійного користування.

ЗАРАХУВАННЯ В СИСТЕМІ ПІДСТАВ ПРИПИНЕННЯ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ: ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ

Олег Печений, доцент кафедри цивільного права Національного юридичного університету України імені Ярослава Мудрого, к. ю. н., член НКР ВР

ПІДСТАВИ ПРИПИНЕННЯ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ, ЇХ ЮРИДИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ

Главою 50 Цивільного кодексу України¹ встановлено перелік найбільш поширених підстав припинення зобов'язань, який з огляду на положення ст. 598 ЦК не може бути охарактеризований як вичерпний, оскільки договором та/або законом можуть бути передбачені й інші підстави припинення зобов'язань.

У постанові Великої Палати Верховного Суду² від 22.02.2022 вказується, що *підстави для припинення зобов'язання визначені у статтях 598 — 609 ЦК. Разом з тим ч. 1 ст. 598 ЦК визначає, що зобов'язання може бути припинено і з підстав, визначених договором або законом, а отже, вказує на невичерпність переліку підстав припинення зобов'язання, наведених у ЦК*³.

Зрозуміло, що закріплений у загальних положеннях про зобов'язання ЦК перелік підстав припинення має істотне практичне значення. По-перше, аналіз відповідних цивільно-правових норм свідчить, що на підставі переліку формується *система* підстав припинення зобов'язання. По-друге, значення переліку полягає ще й в тому, що застосування однієї підстави виключає застосування іншої. Інакше кажучи, зобов'язання припиняється лише з однієї підстави, що міститься у переліку.

При цьому слід ураховувати відмінність **припинення зобов'язання і припинення договору**, які мають певні розбіжні риси. Про припинення договору йдеться, зокрема, у ст. 105 Закону України від 18.11.2021 № 1909 «Про страхування», за якою цей договір припиняється у разі закінчення строку дії договору страхування; виконання страховиком зобов'язань перед страхувальником у повному обсязі; несплати страхувальником чергової частини страхової премії у встановлений договором строк (у разі сплати страхової премії частинами); ліквідації страхувальника — юридичної особи або смерті страхувальника — фізичної особи; ліквідації страховика у порядку, встановленому законодавством України; набрання законної сили рішенням суду про визнання договору страхування недійсним. Не викликає сумнівів, що серед наведених підстав є і такі, які можуть бути підставою для припинення договору, але не для припинення зобов'язання. Крім того, визнання договору недійсним (п. 6 ч. 1 ст. 105 ЦК) не може бути підставою ні для припинення договору, ні для припинення зобов'язання в силу того, що недійсний договір не породжує відповідних правових наслідків, крім тих, що пов'язані з його недійсністю (ч. 1 ст. 216 ЦК). Тому внесення визнання недійсним договору до підстав його припинення слід вважати помилковим.

¹ Далі за текстом — ЦК.

² Далі — ВП ВС.

³ Постанова ВП ВС від 22.02.2022 у справі № 761/36873/18. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/104728577.

Визначений ст. 598 ЦК перелік не носить вичерпного характеру, зобов'язання можуть припинятися і з інших підстав, передбачених договором або законом. Так, стосовно окремих видів договорів цивільне законодавство України передбачає додаткові підстави припинення відповідних зобов'язань. Іноді закон пов'язує припинення зобов'язання зі спливом (пропусченням) певних строків. Наприклад, кредитор спадкодавця, який не пред'явив вимоги до спадкоємців, що прийняли спадщину, у строки, встановлені ст. 1281 ЦК, позбавляється права вимоги, що свідчить про припинення зобов'язань перед кредиторами спадкодавця. *Верховний Суд вказав, що сплив визначених ст. 1281 ЦК строків пред'явлення кредитором вимоги до спадкоємців має наслідком позбавлення кредитора права вимоги за основним і додатковим зобов'язаннями, а також припинення таких зобов'язань*⁴.

Про припинення зобов'язання свідчить вказівка законодавця на погашення вимоги (наприклад, ч. 5 ст. 112 ЦК), її втрату кредитором або позбавлення.

Іноді законодавчі акти уміщують досить широке коло підстав припинення зобов'язання. Так, відповідно до ст. 17 Закону України від 05.06.2003 № 898 «Про іпотеку» іпотека припиняється у разі: припинення основного зобов'язання або закінчення строку дії іпотечного договору; реалізації предмета іпотеки; набуття іпотекодержателем права власності (спеціального майнового права) на предмет іпотеки; визнання іпотечного договору недійсним; знищення (втрати) переданої в іпотеку будівлі (споруди), якщо іпотекодавець не відновив її, з інших підстав. Також ст. 31 Закону України від 06.10.1998 № 161 «Про оренду землі», крім загальних підстав припинення договору, встановлених ЦК, передбачає й такі, як припинення договору оренди землі в разі: викупу земельної ділянки для суспільних потреб та примусового відчуження земельної ділянки з мотивів суспільної необхідності в порядку, встановленому законом; засудження фізичної особи — орендаря до позбавлення волі та відмови членів його сім'ї, які можуть відповідно до закону стати орендарями, або осіб, які використовували цю земельну ділянку разом з орендарем, від виконання укладеного договору оренди земельної ділянки; відчуження

права оренди земельної ділянки заставодержателем; набуття права власності на житловий будинок, будівлю або споруду, що розташовані на орендованій іншою особою земельній ділянці; припинення дії договору, у тому числі концесійного договору, укладеного в рамках державно-приватного партнерства.

Визначений чинним законодавством перелік підстав припинення зобов'язань не слід піддавати занадто широкому тлумаченню, зокрема до нього не включаються рішення суду. Відповідно припинення зобов'язання не пов'язується з ухваленням судового рішення, вчиненням нотаріусом виконавчого напису, рішенням іншого юрисдикційного органу. *Чинне законодавство не пов'язує припинення зобов'язання з прийняттям судового рішення. Наявність судового рішення або виконавчого напису нотаріуса про стягнення заборгованості не припиняє грошових зобов'язань боржника та не виключає його відповідальності за порушення строків розрахунків. Тому подання кредитором позову до боржника не є перешкодою для подання позову про стягнення заборгованості з поручителя за тим самим договором кредиту, якщо на час розгляду справи заборгованість за кредитом не погашено.*

*У разі невизнання кредитором припинення поруки згідно із статтею 559 ЦК України поручитель має право звернутися до господарського суду з позовом про визнання поруки такою, що припинена (п.п. 4.1.5 п. 4.1 розд. 4 постанови Пленуму ВГСУ від 24.11.2014 № 1 «Про деякі питання практики вирішення спорів, що виникають з кредитних договорів»)*⁵.

Судове рішення по спору щодо зобов'язання, наприклад про стягнення боргу, присудження майна, не припиняє зобов'язання, оскільки рішення має лише підтверджуюче, а не правопороджуюче значення. Якщо рішення суду про стягнення з відповідача основного боргу, пені, інфляційних нарахувань та процентів річних не виконано, то кредитор має право звернутися до суду з вимогою стягнення з боржника суми, на яку заборгованість за зобов'язанням підвищена в порядку індексації, а також процентів річних від простроченої суми за період після прийняття судом рішення про стягнення відповідної заборгованості. Так, по одній із справ Верховний Суд визнав правильними висновки

⁴ Постанова КЦС ВС від 27.01.2020. Справа № 520/5616/17. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/87179111.

⁵ Постанова Пленуму ВГСУ від 24.11.2014 № 1 «Про деякі питання практики вирішення спорів, що виникають з кредитних договорів». URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/va001600-14#Text.

судів стосовно стягнення інфляційних нарахувань та процентів річних на існуючу заборгованість за невиконаним зобов'язанням⁶.

Не припиняє зобов'язання позичальника *наявність судового рішення про стягнення боргу за кредитним договором*. Так, наявність судового рішення про задоволення вимог кредитора, яке не виконано боржником, не припиняє правовідносин сторін кредитного договору, не звільняє останнього від відповідальності за невиконання грошового зобов'язання та не позбавляє кредитора права на отримання сум, передбачених ч. 2 ст. 625 ЦК, оскільки зобов'язання залишається невиконаним належним чином відповідно до вимог ст. 526, 599 ЦК (абз. 2 п. 17 постанови Пленуму ВССУ з розгляду цивільних і кримінальних справ від 30.03.2012 № 5 «Про практику застосування судами законодавства при вирішенні спорів, що виникають із кредитних правовідносин»).

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ТА УМОВИ ЗАРАХУВАННЯ

Підставою припинення зобов'язання є *зарахування зустрічних однорідних вимог*, строк виконання яких настав, а також вимог, строк виконання яких не встановлений або визначений моментом пред'явлення вимоги (ст. 601 ЦК).

Цивільне законодавство України допускає припинення зобов'язання зарахуванням, установлюючи сукупність умов його здійснення, регламентуючи обмеження у застосуванні зарахування шляхом установлення переліку зобов'язань, припинення яких зарахуванням не допускається (ст. 602 ЦК), зокрема за договором довічного утримання (догляду) та ін.

У ст. 601 ЦК окреслені вимоги до зобов'язань, які припиняються зарахуванням, вони повинні бути:

- однорідними;
- зустрічними;
- строк виконання повинен настати (або вони визначені моментом вимоги, або взагалі не містять строку).

Однорідними розглядаються вимоги, які виникли з однорідних підстав (договір, делікт тощо) та мають однорідний предмет. Виходячи з неоднорідності підстав виникнення не підлягають припиненню шляхом зарахування вимоги про сплату покупної ціни за до-

говором купівлі-продажу і вимоги про відшкодування шкоди. Іноді для визначення однорідності застосовується додатковий критерій — тотожність правової природи зобов'язань. Так, не можуть бути визнані однорідними вимоги про повернення грошових коштів за договором позики і вимоги про сплату боргу за переданий товар за договором купівлі-продажу, неоднорідні зобов'язання по сплаті орендної плати за договором оренди і постачання зерна за договором поставки. Водночас є однорідними зобов'язання по сплаті орендної плати і зобов'язання по сплаті товарів за договором купівлі-продажу. На нашу думку, навіть грошове зобов'язання за своїм змістом не є однорідним, оскільки окремі складові його змісту хоча і зводяться до обов'язків по сплаті грошових коштів, тим не менш можуть мати різний, якісно відмінний правовий режим. Критеріями диференціації слід визнати відмінний строк позовної давності до різних вимог, дискреційне право суду на зменшення розміру грошової суми, яка підлягає стягненню (неустойка (штраф, пеня), проценти річних за ч. 2 ст. 625 ЦК, черговість погашення вимог за грошовим зобов'язанням (ст. 535 ЦК) та ін.

Відповідно до абз. 2 п. 26 постанови Пленуму ВССУ з розгляду цивільних і кримінальних справ від 30.03.2012 № 5 «Про практику застосування судами законодавства при вирішенні спорів, що виникають із кредитних правовідносин» при вирішенні питання щодо правомірності зарахування однорідних вимог згідно зі ст. 601 ЦК у випадках, коли зустрічні вимоги виражені в різних валютах, слід виходити з того, що такі вимоги є однорідними. У цьому разі зарахування може проводитись за курсом, визначеним сторонами у договорі, а якщо така домовленість відсутня — за офіційним валютним курсом, установленим Національним банком України.

Зміст умови однорідності зарахування не розкривається у законодавстві, тому у судовій практиці при розкритті цієї умови сформувалися різні підходи, особливо у ситуації, коли зарахування супроводжується чи зумовлюється заміною сторони у зобов'язанні за зовнішньоекономічними договорами.

У постанові судової палати з розгляду справ щодо податків, зборів та інших обов'язкових платежів КАС ВС від 31.01.2020 у справі № 1340/3649/18 вказано,

⁶ Про практику застосування у вирішенні спорів деяких норм чинного законодавства (за матеріалами справ, розглянутих Верховним Судом України): Інформаційний лист ВГСУ від 20.11.2008 № 01-8/685. Вісник господарського судочинства. 2009. № 1. С. 41.

що резидент є вільним у виборі форми розрахунків за зовнішньоекономічними операціями з-поміж тих, що не суперечать законам України, а тому перебування таких операцій на контролі саме по собі не спричиняє наслідку у вигляді застосування штрафних санкцій (пені), передбачених статтею 4 Закону № 185/94-ВР. Припинення зобов'язання шляхом зарахування зустрічних однорідних вимог є складовою гарантованого Конституцією України права на свободу підприємницької діяльності та може бути обмежено виключно законами України⁷.

На думку КАС ВС, зустрічний характер вимог передбачає одночасну участь сторін у двох зобов'язаннях, де кредитор за одним зобов'язанням є боржником в іншому. Тобто сторони одночасно беруть участь у двох зобов'язаннях, і при цьому кредитор за одним зобов'язанням є боржником за іншим, і навпаки. Що ж до однорідності вимог, то вона визначається їхньою правовою природою та матеріальним змістом (вираженням) і не залежить від підстав, що зумовили виникнення зобов'язань. Це означає, що вимоги вважаються однорідними, якщо зобов'язання сторін стосовно одна одної мають бути виконані **однаково**, тоді як підстави виникнення зобов'язань можуть бути різними⁸.

Касаційні суди у складі ВС у низці судових рішень дотримуються послідовної позиції щодо умов, яким мають відповідати вимоги, які можуть підлягати зарахуванню, зокрема, вони мають: 1) бути зустрічними (кредитор за одним зобов'язанням є боржником за іншим, а боржник за першим зобов'язанням є кредитором за другим); 2) бути однорідними (зараховуватися можуть вимоги про передачу речей одного роду, у зв'язку з чим зарахування як спосіб припинення зазвичай застосовується до зобов'язань із передачі родових речей, зокрема грошей). Правило про однорідність вимог поширюється на їхню правову природу, але не стосується підстави виникнення такої вимоги. Отже, допускається зарахування однорідних вимог, які впливають з різних підстав (різних договорів тощо); 3) строк виконання таких вимог настав, не встановлений або визначений моментом пред'явлення вимоги

(постанови від 31.01.2020 у справі № 1340/3649/18; від 16.04.2019 у справі № 911/483/18; від 21.11.2018 у справі № 755/9929/15-ц).

Згодом, ВС фактично звів однорідність до однакової виконання зобов'язань, вказавши, що зустрічність вимог передбачає одночасну участь сторін у двох зобов'язаннях, де кредитор за одним зобов'язанням є боржником в іншому. Тобто сторони одночасно беруть участь у двох зобов'язаннях, і при цьому кредитор за одним зобов'язанням є боржником за іншим, і навпаки. Що ж до однорідності вимог, то вона визначається їхньою правовою природою та матеріальним змістом (вираженням) і не залежить від підстав, що зумовили виникнення зобов'язань. Це означає, що вимоги вважаються однорідними, якщо зобов'язання сторін стосовно одна одної мають бути виконані **однаково**, тоді як підстави виникнення зобов'язань можуть бути різними. Відповідно якщо у цих правовідносинах відбулася заміна кредитора, то це не відповідає встановленню вище вимогам однорідності валют зобов'язань як умови зарахування⁹.

Зустрічний характер зобов'язань полягає у тому, що сторони відповідного зобов'язання є одночасно і боржниками, і кредиторами зобов'язання, що підлягає зарахуванню. Інакше кажучи, вимога про зарахування боргу є вимогою боржника, яка спрямована проти кредитора. Щоправда, вказане правило містить і винятки. Так, поручитель має право висунути проти вимоги кредитора заперечення, які міг би висунути сам боржник, за умови, що ці заперечення не пов'язані з особою боржника (ч. 2 ст. 555 ЦК). В силу цієї норми поручитель має право заявити про зарахування вимог кредитора, які пред'явлені поручителю, зустрічними вимогами боржника до кредитора за іншим зобов'язанням.

Що стосується вимоги, пов'язаної із настанням строку виконання, то для зарахування цей строк повинен настати щодо обох вимог.

Вказана умова означає, що ЦК не передбачає припинення зобов'язань шляхом зарахування на майбутнє, оскільки зобов'язання припиняється зарахуванням зустрічних вимог, строк виконання яких настав¹⁰.

⁷ Постанова судової палати з розгляду справ щодо податків, зборів та інших обов'язкових платежів КАС ВС від 31.01.2020 у справі № 1340/3649/18. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/87478127.

⁸ Постанова КАС ВС від 06.03.2024 у справі № 160/10420/20. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/117514494.

⁹ Постанова КАС ВС від 20.10.2022 у справі № 460/3019/18. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/106988467.

¹⁰ Постанова ВГСУ від 24.11.2011 у справі № 26/86пд/2011. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/19340723.

Іноді в літературі вказується на існування такої умови зарахування, як безспірність вимог¹¹, що не тільки не поділяється всіма дослідниками, але й суперечить буквальному змісту ст. 601 ЦК. Але на користь визнання цієї умови вказується, що безспірність вимог, тобто відсутність спору щодо змісту, умов виконання та розміру зобов'язання, ст. 601 ЦК не передбачена, але визнається судовою практикою як необхідна умова припинення зобов'язання шляхом зарахування: зарахування можливе за наявності не тільки зустрічності та однорідності вимог (гроші, однорідні речі), але й безспірності (постанови ВС від 22.05.2018 у справі № 910/14692/17, від 05.04.2018 у справі № 910/13205/17, від 24.01.2018 у справі № 908/3039/16, від 22.01.2021 у справі № 910/11116/19)¹². В іншій справі КГС ВС взагалі застосував досить широке розуміння безспірності, вказавши, що *сам факт звернення кредитора до суду не є підставою для визнання заборгованості спірною, позаяк спірність заборгованості з урахуванням положень чинного законодавства визначається не за суб'єктивним ставленням кредитора чи боржника до неї. Наявність спору в суді за позовом кредитора до боржника про стягнення суми заборгованості за кредитним договором не спростовує висновок про безспірність заборгованості цього боржника* (пп. 78, 82 постанови КГС ВС від 07.08.2024 у справі № 910/8291/22¹³).

Незважаючи на неузгодженість цієї умови зарахування із буквальною змістом ст. 601 ЦК, повністю відмовлятися від цієї пропозиції не можна. Наявність заперечень іншої сторони на заяву про зарахування, особливо коли контрагент обґрунтовує заперечення незаконністю зарахування чи відсутністю хоча б однієї з передбачених коментованою статтею умов, виключає проведення зарахування у добровільному порядку, тобто без відповідного рішення суду. Якщо друга сторона не погоджується з проведенням зарахування, спір підлягає вирішенню по суті з урахуванням усіх матеріалів і обставин справи¹⁴. Касаційний суд, розглядаючи конкретні справи, непрямим чином

вказує на безспірність вимог як одну з умов їх зарахування. Так, касаційний суд погодився з тим, що за наявності заперечень позивача щодо дійсності зобов'язання, його змісту та умов виконання, зазначена у заяві про зарахування однорічних зустрічних вимог сума 4134129,61 грн є спірною та такою, що унеможливує проведення зарахування зустрічних однорічних вимог на підставі ст. 601 ЦК¹⁵.

ЗАРАХУВАННЯ — ПРАВОЧИН?

У літературі і судовій практиці поділяється думка, що зарахування за своєю природою є *одностороннім правочином*. Втім, таке твердження є результатом поверхового погляду на його природу. Насправді, зарахування взагалі не може розглядатись як правочин у контексті ч. 1 ст. 202 ЦК, оскільки не є дією особи. Відповідно правила ЦК про правочини саме до зарахування застосовуватись не можуть.

У складі юридичної конструкції цієї підстави припинення договірних зобов'язань слід відрізнити безпосередньо зарахування та заяву про зарахування. Адже сама по собі наявність зустрічних однорічних вимог не призводить до їх зарахування, відповідно не припиняє зобов'язання. Необхідним і достатнім є наявність заяви хоча б однієї із сторін про зарахування зустрічних вимог. Юридична природа заяви про зарахування є складною. У тому випадку, коли договором чи законом припиняючий вплив зарахування пов'язано саме із заявою, останню слід розглядати як *односторонній правочин*. У випадку, коли зарахування здійснюється в силу вимог нормативно-правових актів, заява про його проведення призводить лише до повідомлення контрагента про припинення зустрічних договірних зобов'язань, що дає підстави кваліфікувати її як *юридичний вчинок*, а не правочин.

Наголошуємо, що такий підхід до конструкції зарахування не є єдино прийнятним у цивілістичних дослідженнях і судовій практиці. Існує позиція, що в легальній конструкції припинення зобов'язання зарахуванням розрізняються: а) зарахування; б) заява про

¹¹ Цивільне право України: Загальна частина / За ред. І. А. Бірюкова і Ю. О. Заїки. К.: Алерта; 2014. С. 498.

¹² Беляневич О. А. Припинення зобов'язання зарахуванням. 36. наукових праць «Приватне право і підприємництво», 2024, Вип. 24, Ч. 2. URL: ppp-journal.kiev.ua/archive/2024/24_2/46.pdf.

¹³ Постанова КГС ВС від 07.08.2024 у справі № 910/8291/22. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/120939902.

¹⁴ Про деякі питання практики застосування окремих норм чинного законодавства при вирішенні спорів: лист Вищого арбітражного суду України № 01-8/241 від 01.07.1996 (в редакції від 25.06.2003). URL: zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=v_241800-96&new=1.

¹⁵ Постанова ВГСУ від 11.04.2012. Справа № 33/26. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/22618669.

зарахування. На це звертає увагу і Верховний Суд у постанові КЦС ВС від 15.01.2020 у справі № 209/3022/16-ц, вказуючи, що тлумачення ст. 601 ЦК свідчить, що потрібно розмежовувати зарахування та заяву про зарахування. Адже сама по собі наявність зустрічних однорідних вимог не призводить до їх зарахування і, відповідно, не припиняє зобов'язання. Необхідним і достатнім є наявність заяви про зарахування зустрічних вимог хоча б однієї із сторін¹⁶.

Існує позиція, що заява про зарахування є одностороннім правочином — волевиявленням однієї із сторін зобов'язання, тобто дією особи, спрямованою на припинення цивільних прав та обов'язків (ст. 202 ЦК). До правовідносин, які виникли з односторонніх правочинів, застосовуються загальні положення про зобов'язання та про договори, якщо це не суперечить актам цивільного законодавства або суті одностороннього правочину (ч. 5 ст. 202 ЦК)¹⁷. Як зазначалося, такий підхід не враховує диференціації природи заяви про зарахування, зумовленої специфікою кожного договору.

Цивільним законодавством не пред'являються будь-які спеціальні вимоги щодо форми заяви про зарахування, однак у тому випадку, коли заява набуває характеру правочину, на неї поширюються всі правила щодо форми правочинів.

Юридичний результат зарахування у вигляді припинення зобов'язання досягається лише тоді, коли наявні всі елементи цієї конструкції, саме лише подання заяви про зарахування не свідчить про проведення зарахування. У тому разі коли заява про зарахування є правочином, зарахування слід розглядати як виконання цього правочину.

Так, рішенням суду відмовлено в позові банку до металургійного комбінату, за участю третьої особи — гірничо-збагачувального комбінату, про стягнення боргу, який виник внаслідок неналежного виконання умов договору поставки, договору кредитної лінії та договору поруки. Банк звернувся із касаційною скаргою до Вищого господарського суду України, в якій просив рішення скасувати, позов задовольнити. Між відповідачем та третьою особою було укладено договір поставки, виконання якого було забезпечено

порукою, за якою банк виступив поручителем. Раніше між банком і третьою особою було укладено договір кредитної лінії з надання гірничо-збагачувальному комбінату кредиту для поповнення власних обігових коштів. Суд установив подання заяви про проведення зарахування, у відповідь на яку третя особа надіслала банку листа про прийняття заяви про зарахування. Таким чином, третя особа зазначила, що має до банку, як до поручителя за договором поставки, грошові вимоги у сумі 307451, 80 грн, у свою чергу банк має до третьої особи вимоги за договором кредитної лінії на суму 307451, 80 грн. Позивач вважав, що він виконав зобов'язання відповідача за договором шляхом проведення зарахування зустрічних однорідних вимог, останній повинен сплатити банку зазначену суму, а саме: 307451, 80 грн. Однак, на думку ВГСУ, **факт подання заяви про зарахування (наявність правочину) не свідчить про проведення зарахування (виконання правочину)**. Наслідком заяви про зарахування є відображення іншою стороною в бухгалтерському обліку відповідних змін. Оскільки підставою для переходу до поручителя всіх прав кредитора є виконання зобов'язання боржника, сам факт заяви про зарахування не є підставою для встановлення факту виконання і, відповідно, припинення зобов'язання. Для встановлення такого факту необхідні докази виконання заяви про зарахування, яких банк суду не надав. Отже, в ході судового розгляду не знайшло свого підтвердження виконання зобов'язання відповідача, забезпеченого порукою, перед третьою особою, а тому відсутні підстави для стягнення з відповідача заборгованості. З огляду на викладене, касаційна інстанція погодилася з висновками про обґрунтованість відмови в позові, залишивши касаційну скаргу банку без задоволення¹⁸.

Заява однієї із сторін про зарахування зустрічних вимог для досягнення бажаного правового ефекту не потребує відповіді з боку адресата, а потребує лише сприйняття (отримання) заяви останнім.

Наслідком подання заяви про зарахування зустрічних вимог, за наявності передбачених умов для зарахування, є остаточне і безповоротне припинення відповідних зобов'язань. З цього випливає, що заява про зустрічне зарахування припинення не може

¹⁶ Постанова КЦС ВС від 15.01.2020. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/87000505.

¹⁷ Беляневич О. А. Припинення зобов'язання зарахуванням. Там само.

¹⁸ Постанова ВГСУ від 14.02.2006. Судова практика у справах господарського судочинства. Договірні зобов'язання. / За заг. ред. І. І. Балаклицького. К.: Юрисконсульт, 2007. С. 107-111.

супроводжуватись умовою чи застереженням або ж посиланням на відповідний строк.

У ст. 600 ЦК не визначено момент припинення зобов'язання при зарахуванні, тому у випадку застосування заяви про зарахування моментом припинення зобов'язання зарахуванням є отримання боржником повідомлення про відповідні дії кредитора¹⁹.

Слід звернути увагу на редакцію ч. 2 ст. 602 ЦК, за якою зарахування *може здійснюватися* за заявою однієї із сторін. Тобто законодавець визначив один, але не єдиний спосіб здійснення зарахування, тому не можна виключати здійснення зарахування за домовленістю кредитора і боржника.

Судова практика цілком позитивно сприймає можливість здійснення зарахування на підставі відповідним чином оформленої домовленості сторін. Так, ВС погодився з тим, що зарахування може бути здійснене на підставі протоколу узгодження остаточного розрахунку, зазначивши з цього приводу наступне.

У цивільному праві одним із способів припинення зобов'язань є зарахування, при якому погашаються зустрічні однорідні вимоги, строк виконання яких настав, або не встановлений, або визначений моментом пред'явлення вимоги (ст. 601 ЦК).

Для проведення зарахування необхідна наявність певних умов, а саме: вимоги повинні бути зустрічними (тобто такими, що впливають зі взаємних зобов'язань між двома особами) та однорідними (як правило, йдеться про взаємні вимоги грошових сум в одній і тій самій валюті); має настати строк виконання за всіма зустрічними вимогами.

Зарахування є односторонньою операцією, для якої достатньо заяви однієї сторони. Проте воно може здійснюватися за згодою обох сторін — у разі підписання ними угоди про припинення зобов'язання шляхом зарахування зустрічних однорідних вимог. Відповідно зарахування вважається вчиненим із дати підписання заяви однією стороною або догвору щодо зарахування — обома.

У разі якщо зарахування відбувається на вимогу однієї сторони, друга сторона може його оспорити, посилаючись на недійсність пред'явлених до зарахування вимог. Однак законодавством не передбачено можливості відмови від вчиненого стороною зарахування²⁰.

ОСОБЛИВОСТІ ЗАРАХУВАННЯ В ОКРЕМИХ ЗОБОВ'ЯЗАННЯХ

При вирішенні спорів про зарахування однорідних зустрічних вимог, коли боржник банку одночасно є кредитором банку, під час процедури ліквідації банку суди повинні виходити з вимог ст. 601 — 602 ЦК, ст. 92 — 96 Закону України від 07.12.2000 № 2121 «Про банки і банківську діяльність» та враховувати, що цим Законом встановлено чіткий порядок задоволення вимог кредиторів, визнаних ліквідатором, який не передбачає можливості індивідуального задоволення вимог конкретного кредитора (абз. 1 п. 26 постанови Пленуму ВССУ з розгляду цивільних і кримінальних справ від 30.03.2012 № 5 «Про практику застосування судами законодавства при вирішенні спорів, що виникають із кредитних правовідносин»). ВС з приводу здійснення зарахування вимог до банку погодився з висновком про неможливість зарахування зустрічних вимог у процедурі ліквідації банку з посиланням на ст. 602 ЦК, оскільки це призвело б до порушення порядку погашення вимог кредиторів, установленого вищевказаним Законом № 2121.

Зарахування зустрічних вимог можливе на будь-якій стадії розвитку взаємовідносин сторін, у тому числі і при здійсненні виконання судового рішення. З цього питання наявний висновок КГС ВС, викладений у постанові від 08.09.2021 у справі № 761/33621/18, який стосується застосування положень ст. 602 ЦК, що зарахування зустрічних вимог можливе на будь-якій стадії розвитку відносин сторін, у тому числі й на стадії виконання судового рішення. Закон України від 02.06.2016 № 1404 «Про виконавче провадження» не містить заборони щодо можливості проведення зарахування зустрічних вимог на стадії виконання судового рішення.

Відповідно до п. 22 постанови Пленуму ВСУ «Про деякі питання практики розгляду спорів, пов'язаних з обігом векселів», зобов'язання, яке впливає з векселя, може бути припинене шляхом зарахування зустрічної грошової вимоги, що породжує ті самі наслідки, що й оплата за векселем. Розглядаючи спори, пов'язані із припиненням цивільних зобов'язань шляхом зарахування зустрічних однорідних вимог за векселями, суди мають враховувати таке. Вимоги, що впливають з векселя, є грошовими. Отже, для їх

¹⁹ Беляневич О. А. Припинення зобов'язання зарахуванням. Там само.

²⁰ Рішення колегії суддів Судової палати у цивільних справах ВСУ від 20.10.2010. reyestr.court.gov.ua/Review/11970935.

зарахування необхідно, щоб зобов'язання, які при цьому припиняються, також були грошовими, тобто щоб зустрічна вексельна та основна цивільна вимоги мали предметну однорідність.

Сторона, що ініціює зарахування, повинна довести наявність у неї права вимоги за векселями. Вирішуючи питання про проведення заліку, треба з'ясувати, чи надано при направленні відповідної заяви докази наявності зустрічних вексельних вимог²¹.

Свого часу ВГСУ зазначив, що за правовою природою припинення зобов'язання зарахуванням зустрічної вимоги це — одностороння угода, яка оформляється заявою однієї із сторін, і якщо інша сторона не погоджується з проведенням такого зарахування, вона вправі звернутися за захистом своїх охоронюваних законом прав до господарського суду.

Оскільки Публічне акціонерне товариство «Укргазвидобування» відступило право вимоги до ПАТ «Дніпропетровськгаз» за векселем Товариству з обмеженою відповідальністю «Компанія ЯППІ Лімітед» на підставі договору відступлення права вимоги від 04.03.2004, суди попередніх інстанцій дійшли обґрунтованого висновку про відсутність порушеного права та охоронюваного законом інтересу позивача.

Відповідачі, укладаючи правочин про залік зустрічних однорідних вимог від 07.12.2004, погодилися з проведенням такого зарахування²².

ОБМЕЖЕННЯ І НЕДОПУСТИМІСТЬ ЗАРАХУВАННЯ

Стаття 602 ЦК визначає випадки обмеження можливості зарахування зустрічних вимог. Так, **не допускається зарахування зустрічних вимог:**

- 1) про відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю;
- 2) про стягнення аліментів;
- 3) щодо довічного утримання (догляду);
- 4) у разі спливу позовної давності;
- 4') за зобов'язаннями, стороною яких є неплатоспроможний банк, крім випадків, установлених законом;
- 5) в інших випадках, установлених договором або законом.

Наявність таких обмежень обумовлена як специфікою змісту зобов'язань, так і їх суб'єктів. Неприпустиме зарахування зустрічних вимог у зобов'язаннях з відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю (ст. 1195, 1200 ЦК); про стягнення аліментів; про довічне утримання (ст. 755 ЦК). Тобто щодо вимог, які мають особистий характер. Обмежуючи застосування зарахування, законодавець виходить із того, що в протилежному випадку під загрозою буде суто цільовий характер цих видів зобов'язань.

Законом або договором можуть бути передбачені й інші випадки, коли зарахування зустрічних вимог не допускається. Зокрема, забороняється проведення розрахунків з бюджетом у негрошовій формі, у тому числі шляхом взаємозаліку, застосування векселів, бартерних операцій та зарахування зустрічних платіжних вимог у фінансових установах, за винятком операцій, пов'язаних з державним боргом, та випадків, передбачених законом про Державний бюджет України (ч. 6 ст. 45 Бюджетного кодексу України). У процедурі банкрутства погашення вимог кредиторів шляхом заліку зустрічних однорідних вимог проводиться за згодою кредитора (кредиторів) у випадках, якщо це не порушує майнові права інших кредиторів (ч. 5 ст. 64 Кодексу України з питань процедур банкрутства).

Стаття 602 ЦК не містить заборони на зарахування зустрічних однорідних вимог на стадії виконавчого провадження як засобу виконання зобов'язання, визначеного рішенням суду, отже, зарахування зустрічних вимог можливе на будь-якій стадії розвитку відносин сторін, у тому числі й на стадії виконання судового рішення (постанова КЦС ВС від 08.09.2021 у справі № 761/33621/18²³).

Колегія суддів погоджується з висновком суду першої інстанції, що зважаючи на відсутність доказів оскарження заяви Акціонерного товариства «Оператор газорозподільної системи «Дніпропетровськгаз» про припинення зобов'язання зарахуванням зустрічних однорідних позовних вимог від 25.04.2024, підлягає задоволенню клопотання Акціонерного товариства «Оператор газорозподільної системи «Дніпропетровськгаз» про визнання виконавчого документа таким, що не підлягає виконанню.

²¹ Про деякі питання практики розгляду спорів, пов'язаних з обігом векселів: Постанова Пленуму ВСУ від 08.06.2007 № 5. Вісник Верховного Суду України. 2007. № 8. С. 2.

²² Постанова ВГСУ від 28.05.2015. Справа № 927/30/15. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/44498889.

²³ Постанова КЦС ВС від 08.09.2021 у справі № 761/33621/18. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/99555939.

Наведена правова позиція допускає зарахування зустрічних вимог і у випадку, коли відповідне рішення набуло законної сили, а відповідний виконавчий документ перебуває на примусовому виконанні²⁴.

Верховний Суд вказав, що обмеження і заборони зарахування можуть бути встановлені лише законом, зазначивши, що *випадки, у яких суб'єктам забороняється припиняти зобов'язання шляхом зарахування зустрічних однорідних вимог, мають бути визначені виключно в законах України. Однак жодних обмежень на використання такого способу розрахунку за зовнішньо-економічними операціями законами України не передбачено*²⁵.

Потребує відповіді питання про наслідки вчинення зарахування всупереч установленій коментованою статтею заборони. Твердження, що порушення встановленої законом або договором заборони тягне недійсність здійсненого заліку, не узгоджується із формальним змістом статті, яка прямо встановлює такі наслідки. Вбачається, що варто говорити не про недійсність зарахування, а про те, що зарахування не відбулося, відповідно зобов'язання не припинилося. Це не виключає звернення зацікавленої особи до суду з вимогами про захист своїх прав у разі проведення зарахування всупереч вимогам ст. 602 ЦК.

²⁴ Постанова Центрального апеляційного господарського суду від 01.07.2024 у справі № 904/1237/23. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/120570089.

²⁵ Постанова судової палати з розгляду справ щодо податків, зборів та інших обов'язкових платежів КАС ВС від 31.01.2020 у справі № 1340/3649/18. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/87478127.

ПОРУШУЮТЬ ТВОЇ ПРАВА?

КОМІТЕТ ЗАХИСТУ
ПРАВ АДВОКАТІВ НААУ

телефонуй

(067) 692-44-43*

**гаряча лінія працює цілодобово*

ПОЛІПШЕННЯ ЖИТЛОВОГО БУДИНКУ ЧИ ЗДІЙСНЕННЯ ПРИБУДОВИ: ОСОБЛИВОСТІ ВИДІЛЕННЯ В НАТУРІ ЧАСТКИ ЖИТЛОВОГО БУДИНКУ І ВСТАНОВЛЕННЯ ПОРЯДКУ КОРИСТУВАННЯ ЗЕМЕЛЬНОЮ ДІЛЯНКОЮ

Ольга Розгон, доц., к. ю. н.

Статтю присвячено аналізу позовних вимог про виділення в натурі частки будинку і встановлення порядку користування земельною ділянкою. Ця проблема є актуальною, оскільки потребує з'ясування різниці між виділом частки та поділом майна співвласників і значення доказів у судовому провадженні, які будуть впливати на виділення в натурі частки житлового будинку і встановлення порядку користування земельною ділянкою у випадку прибудови господарських будівель і споруд або будь-яких поліпшень житлового будинку.

У ст. 47 Конституції України передбачено, що кожен має право на житло. Ніхто не може бути примусово позбавлений житла інакше, як на підставі закону за рішенням суду. Конституцією України передбачено як захист права власності, так і захист права на житло.

Поняття, зміст права власності та його здійснення закріплені у ст. 316, 317, 319 Цивільного кодексу України¹, аналіз яких свідчить, що право власності має абсолютний характер, його зміст становлять правомочності власника з володіння, користування і розпорядження належним йому майном. Забезпечуючи всім власникам рівні умови здійснення своїх прав, держава гарантує власнику захист від порушень його права власності з боку будь-яких осіб.

За загальним правилом власник самостійно користується, володіє та розпоряджається своїм майном.

При цьому володіння і розпорядження об'єктом

спільної власності (часткової або сумісної) має свої особливості.

Статтею 355 ЦК установлено, що майно, яке є у власності двох або більше осіб (співвласників), належить їм на праві спільної власності (спільне майно). Майно може належати особам на праві спільної часткової або на праві спільної сумісної власності.

Відповідно до ч. 4 ст. 355 та ч. 1 ст. 356 ЦК спільна власність вважається частковою, якщо договором або законом не встановлена спільна сумісна власність на майно. Власність двох чи більше осіб із визначенням часток кожного з них у праві власності є спільною частковою власністю.

Зі змісту зазначених статей випливає, що право кожного зі співвласників пов'язується із часткою у праві спільної власності та кожен зі співвласників є власником не певної частини майна, а всього спільного майна у цілому.

¹ Далі за текстом — ЦК.

Згідно із частинами 4 і 5 ст. 357 ЦК співвласник житлового будинку, іншої будівлі, споруди може зробити в установленому законом порядку за свій рахунок добудову (прибудову) без згоди інших співвласників, якщо це не порушує їхніх прав. Така добудова (прибудова) є власністю співвласника, який її зробив, і не змінює розміру часток співвласників у праві спільної часткової власності. Поліпшення спільного майна, які можна відокремити, є власністю того зі співвласників, який їх зробив, якщо інше не встановлено домовленістю співвласників.

Відповідно до ч. 1, 2 ст. 358 ЦК право спільної часткової власності здійснюється співвласниками за їхньою згодою. Співвласники можуть домовитися про порядок володіння та користування майном, що є їхньою спільною частковою власністю.

Частиною 3 ст. 358 ЦК встановлено, що кожен зі співвласників має право на надання йому у володіння та користування тієї частини спільного майна в натурі, яка відповідає його частці у праві спільної часткової власності. У разі неможливості цього він має право вимагати від інших співвласників, які володіють і користуються спільним майном, відповідної матеріальної компенсації.

Згідно зі ст. 361 ЦК співвласник має право самостійно розпорядитися своєю часткою у праві спільної часткової власності. Аналіз ст. 361 ЦК дозволяє зробити висновок, що об'єктом розпорядження співвласника є частка у праві спільної часткової власності, а не частка у майні. Тобто право самостійного розпорядження часткою у праві власності не є тотожним розпорядженню частиною майна. Частка у праві спільної часткової власності, що належить кожному зі співвласників, є не частиною речі та не правом на частину речі, а частиною права на всю річ як єдиного цілого. Тобто право спільної часткової власності поширюється на все спільне майно, а частка у праві спільної часткової власності не стосується частки майна.

Відповідно до ст. 364 ЦК співвласник має право на виділ у натурі частки з майна, що є у спільній частковій власності.

Якщо виділ у натурі частки зі спільного майна не допускається згідно із законом або є неможливим (ч. 2 ст. 183 ЦК), співвласник, який бажає виділу, має право на одержання від інших співвласників грошової або іншої матеріальної компенсації вартості його частки. Компенсація співвласникові може бути надана лише за його згодою. Право на частку у праві спільної

часткової власності у співвласника, який отримав таку компенсацію, припиняється із дня її отримання.

У разі виділу співвласником у натурі частки зі спільного майна для співвласника, який здійснив такий виділ, право спільної часткової власності на це майно припиняється. Така особа набуває право власності на виділене майно, та у випадку, встановленому законом, таке право підлягає державній реєстрації.

Згідно із ч. 1 ст. 368 ЦК спільна власність двох або більше осіб без визначення часток кожного з них у праві власності є спільною сумісною власністю.

Відповідно до ч. 3 ст. 370 ЦК виділ частки з майна, що є у спільній сумісній власності, здійснюється у порядку, встановленому ст. 364 цього Кодексу.

Порядок поділу спільного майна встановлено у ст. 367 та 372 ЦК.

Так, ст. 367 ЦК визначено, що майно, яке є у спільній частковій власності, може бути поділене в натурі між співвласниками за домовленістю між ними. У разі поділу спільного майна між співвласниками право спільної часткової власності на нього припиняється.

За ст. 372 ЦК у разі поділу майна, що є у спільній сумісній власності, вважається, що частки співвласників у праві спільної сумісної власності є рівними, якщо інше не встановлено домовленістю між ними або законом. За рішенням суду частка співвласника може бути збільшена або зменшена з урахуванням обставин, які мають істотне значення. У разі поділу майна між співвласниками право спільної сумісної власності на нього припиняється.

За змістом ч. 3 ст. 14 Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» від 01.07.2004 р. № 1952 у разі поділу об'єкта нерухомого майна або виділу з нього частки формується нова реєстраційна справа з відкриттям відповідного розділу в Державному реєстрі прав.

Розділ Державного реєстру прав та реєстраційна справа закриваються у тому числі в разі поділу, об'єднання об'єктів нерухомого майна або виділу частки з об'єкта нерухомого майна. Закритий розділ цього реєстру і реєстраційна справа не підлягають поновленню. У разі скасування рішення державного реєстратора про закриття розділу реєстру на об'єкт нерухомого майна, об'єкт незавершеного будівництва, майбутній об'єкт нерухомості відкривається новий розділ і формується нова реєстраційна справа відповідно до цього Закону.

Частиною 1 ст. 88 Земельного кодексу України² передбачено, що володіння, користування та розпорядження земельною ділянкою, що перебуває у спільній частковій власності, здійснюється за згодою всіх співвласників згідно з договором, а у разі недосягнення згоди — у судовому порядку.

За змістом ч. 1 ст. 377 ЦК до особи, яка набула право власності на житловий будинок (крім багатоквартирного), будівлю або споруду, переходить право власності, право користування на земельну ділянку, на якій вони розміщені, без зміни її цільового призначення, в обсязі та на умовах, установлених для попереднього землевласника (землекористувача).

Частинами 1 і 2 ст. 120 ЗК передбачено, що в разі набуття права власності на жилий будинок, будівлю або споруду, які перебувають у власності, користуванні іншої особи, припиняється право власності, право користування земельною ділянкою, на якій розташовані ці об'єкти. До особи, яка набула право власності на жилий будинок, будівлю або споруду, розміщені на земельній ділянці, що перебуває у власності іншої особи, переходить право власності на земельну ділянку або її частину, на якій вони розміщені, без зміни її цільового призначення.

Якщо жилий будинок, будівля або споруда розміщені на земельній ділянці, що перебуває у користуванні, то в разі набуття права власності на ці об'єкти до набувача переходить право користування земельною ділянкою, на якій вони розміщені, на тих самих умовах і в тому ж обсязі, що були у попереднього землекористувача.

Відповідно до ч. 4 ст. 120 ЗК у разі набуття права власності на жилий будинок, будівлю або споруду кількома особами право на земельну ділянку визначається пропорційно до часток осіб у праві власності жилого будинку, будівлі або споруди.

Зазначена норма закріплює загальний принцип цілісності об'єкта нерухомості із земельною ділянкою, на якій цей об'єкт розташований. За цією нормою визначення правового режиму земельної ділянки перебуває у прямій залежності від права власності на будівлю і споруду та передбачається механізм роздільного правового регулювання нормами цивільного законодавства майнових відносин, що виникають при укладенні правочинів щодо набуття права власності на нерухомість, і правового регулювання нормами

земельного і цивільного законодавства відносин при переході прав на земельну ділянку в разі набуття права власності на нерухомість.

Розглянемо приклад судової практики щодо позовних вимог про поділ майна.

26.03.2020 ОСОБА_1 та ОСОБА_3 звернулися до суду з позовом про виділення в натурі частки будинку і встановлення порядку користування земельною ділянкою, мотивуючи тим, що за життя ОСОБА_4 (батьку позивача та відповідача) було виділено земельну ділянку під будівництво в кількості 0,06 га, згодом земельна ділянка збільшилася до 0,0901 га і на ній було побудовано будинок. Згідно з договором дарування від 17.03.2001 вони (є подружжям) були обдаровані ОСОБА_4 часткою в будинку. Ідеальна частка кожного складає 63/200.

Після смерті батька належну йому частку в будинку в розмірі 37/100 успадкували в рівних долях його сини ОСОБА_2, ОСОБА_1 та ОСОБА_5 по 1/3 частці кожен. Відповідно до інформації з Державного реєстру речових прав на нерухоме майно та Реєстру прав власності на нерухоме майно, Державного реєстру іпотек, Єдиного реєстру заборон відчуження об'єктів нерухомого майна щодо об'єкта нерухомого майна № 192427024 від 10.12.2019 право спільної часткової власності на будинок зареєстроване за такими особами: ОСОБА_1 — 63/200 частини будинку з відповідною частиною господарських та побутових будівель і споруд, відповідно до Договору дарування № 1-1147 від 17.03.2001 та 37/300 частини будинку [...], відповідно до свідоцтва про право на спадщину за законом № 2-2713 від 28.12.2011, тобто 263/600; ОСОБА_3 — 63/200 частини будинку [...], відповідно до договору дарування № 1-1147 від 17.03.2001 Згідно з викопіюванням із плану будівельного кварталу № 2819 станом на 10.02.1965 житловий будинок літ. А-1 розташований на земельній ділянці площею 900 кв. м, на якій надалі було добудовано допоміжні господарські будівлі.

У фактичне їх користування згідно з п. 3 договору дарування від 17.03.2001 перейшли приміщення: кімната розміром 8,9 кв. м; кімната розміром 15,6 кв. м; кімната розміром 9,9 кв. м; кухня розміром 10,9 кв. м; гараж, позначено у плані літ. «Г»; погріб, позначено у плані літ. «а/пг». Таким чином, договір дарування від 17.03.2001 містить завірений нотаріально порядок користування спільним майном згідно з частками

² Далі за текстом — ЗК.

співвласників у праві спільної часткової власності, який є обов'язковим для співвласників.

Отже, вони спільно, як подружжя, володіють 452/600 (63/200 + 63/200 + 37/300) з відповідною частиною господарських та побутових будівель і споруд, а ОСОБА_2 належить 37/300 частин будинку з відповідною частиною господарських та побутових будівель і споруд згідно зі свідоцтвом про право на спадщину за законом № 2-2713 від 28.12.2011 та 37/300 частини будинку згідно зі свідоцтвом про право на спадщину за заповітом ОСОБА_5 від 29.12.2016. Таким чином, ОСОБА_2 є власником 148/600 (37/300 + 37/300) частин будинку з відповідною частиною господарських та побутових будівель і споруд.

Відповідно *при вирішенні спору*, визначаючи варіанти користування земельною ділянкою, суд повинен виходити з розміру часток кожного зі співвласників на нерухоме майно, наявності порядку користування земельною ділянкою, погодженого власниками або визначеного на підставі відповідного договору, оформленого в установленому законом порядку. Якщо суд *установить*, що співвласники визначили порядок користування і розпорядження земельною ділянкою, для зміни якого підстав немає, він ухвалює рішення про встановлення саме такого порядку. Якщо ж погодженого або встановленого порядку користування земельною ділянкою немає, то суд установлює порядок користування земельною ділянкою з дотриманням часток кожного співвласника у нерухомому майні та забезпеченням вільного користування кожним зі співвласників належним йому майном.

За даними технічного обстеження від 10.08.2015 площа земельної ділянки по фактичному користуванню зазначена у технічному паспорті 890 кв. м. Рішенням виконкому Білоцерківської міської ради № 155 від 15.03.1961 за вказаним житловим будинком закріплена площа землекористування у розмірі 900 кв. м. Власником земельної ділянки є Білоцерківська міська рада, яка *не заперечує проти приватизації позивачами цієї земельної ділянки*. Вони для приватизації земельної ділянки звернулися до ФОП ОСОБА_6 з метою виготовлення технічної документації на землю і наступною (подальшою) видачею акта про приватизацію. На першому етапі оформлення приватизації до заяви, поданої в ОМС, необхідно додати, зокрема, акт про погодження меж ділянки землі, підписувати який відповідач відмовився. Також вони зверталися до міського голови

та до Голови постійної комісії Білоцерківської міської ради з питань земельних відносин і земельного кадастру, планування території, будівництва, архітектури, охорони пам'яток, історичного середовища та благоустрою із заявами про погодження межі земельної ділянки без підпису погодження співвласника будинку *та отримали відмову*.

Добровільно здійснити поділ домоволодіння відповідач не погоджується. Вони, як власники, обмежені у повному володінні, користуванні та розпорядженні своїм майном, оскільки залежать від іншого власника часток у зазначеному будинку з відповідною частиною господарських та побутових будівель і споруд, тому змушені звернутися за захистом своїх прав до суду. Враховуючи вищевикладене, просили: *виділити їм у натурі* в рахунок їх частини у житловому будинку загальною площею 73,7 кв. м із надвірними спорудами, які складають 452/600 домоволодіння, із припиненням на нього прав спільної часткової власності, в окрему квартиру, згідно з висновком судової будівельно-технічної експертизи, проведеної по справі; визнати за ОСОБА_1 у частці 263/600 та ОСОБА_3 у частці 63/200 право власності на неї як на самостійний об'єкт права власності; встановити порядок користування земельною ділянкою кадастровий номер 3210300000:04:009, площею 0,0901 га, виділивши у користування ОСОБА_1 та ОСОБА_3 земельну ділянку згідно з висновком судової будівельно-технічної експертизи, проведеної по справі; стягнути судові витрати з відповідача на їх користь.

Судом відкрито провадження у справі та призначено *будівельно-технічну та земельно-технічну експертизи*, а провадження у справі зупинено на час виконання експертиз.

15.02.2023 ухвалою суду виключено зі складу учасників справи позивача ОСОБА_3 у зв'язку з тим, що остання померла, залучено як її правонаступника ОСОБА_1 і прийнято до розгляду заяву ОСОБА_1 про зміну предмета позову.

При вирішенні спору суд виходить із такого. Так, житловий будинок із надвірними будівлями та спорудами є *ізольованим помешканням*, призначеним і придатним для постійного проживання в ньому, є об'єктом права власності (ст. 380, 381 ЦК) і складається із квартири загальною площею 45,2 кв. м та квартири загальною площею 28,5 кв. м. Загальна площа будинку становить 73,7 кв. м, житлова площа 46,8 кв. м,

зазначений будинок розташований на земельній ділянці загальною площею 890 кв. м і позначений літ. А-1, погріб під частиною будівлі позначений літ. «а/пг», прибудова позначена літ. «а-1», веранда позначена літ. «а2», тимчасова веранда позначена літ. «а4», сарай — літня кухня позначений літ. «Б-1», сарай-прибудова позначений літ. «б1», сарай-прибудова позначений літ. «б2», убиральня позначена літ. «В-1», гараж позначений літ. «Г-1», ганок позначений літ. «а3», ганок позначений літ. «б3», сходи позначені літ. «г1», балкон позначений літ. «г2», хвіртка «№ 1», ворота «№ 2», огорожа «№ 3», що підтверджується копією технічного паспорта від 10.08.2015 р. та копією довідки КП Київської обласної ради «Південне бюро технічної інвентаризації» № 1939 від 08.09.2015 р.

Позивач — ОСОБА_1 просив у судовому порядку провести розподіл домоволодіння за першим варіантом технічного розподілу, наданого висновком експерта за результатами проведення судової будівельно-технічної та земельно-технічної експертизи від 16.11.2022 за № 1919/21-43/26280/22-49, виділити йому в натурі 452/600 частин будинку і стягнути з ОСОБА_2 на його користь різницю від вартості ідеальної частки у розмірі 54700,00 грн, оскільки висновком експерта встановлено, що провести технічний розподіл відповідно до ідеальних часток співвласників домоволодіння неможливо без відступу від ідеальної частки співвласників і за першим варіантом розподілу частки співвласників складатимуть найбільш наближені до ідеальних, а також те, що саме цими частками впродовж тривалого часу сторони користуються фактично.

Між сторонами фактично склався *порядок користування вищезгаданим домоволодінням*, за яким позивач ОСОБА_1 користується квартирою: вітальня 16,1 кв. м, житлова кімната 10,1 кв. м, житлова кімната 8,9 кв. м, кухня 6,8 кв. м, котельня 1,1 кв. м, санвузол 2,2 кв. м житлового будинку літ. «А-1», а також користуються погребом літ. «а/пг», тимчасовою верандою літ. «а4», гаражем літ. «Г-1», сходами літ. «г1», балконом літ. «г2», хвірткою № 1, воротами № 2, огорожею № 3, свердловиною для води, каналізацією, вигрібною ямою.

У висновку експерта за результатами проведення *судової будівельно-технічної експертизи* від 16.11.2022 за № 1919/21-43/26280/22-49, складеному експертами ОСОБА_10 та ОСОБА_11 на виконання ухвали суду від 12.10.2020, визначено, що *провести*

технічний розподіл відповідно до ідеальних часток співвласників домоволодіння неможливо та виділ можливий за умови відступу від ідеальних часток співвласників житлового будинку відповідно до порядку користування житловим будинком, що склався між співвласниками та з відступом від пп. 5.17, 5.19 ДБН В.2.2-15-2019. Експертом запропоновано *декілька варіантів поділу житлового будинку* та за результатами візуально-інструментального обстеження.

Згідно з висновком експертів № 1919/21-43/26280/22-49 від 16.11.2022 встановлено, що згідно з даними технічного паспорта БТІ від 10.08.2015 і матеріалами інвентаризаційної справи на житловий будинок із боку дворового фасаду до квартири *прибудована тимчасова веранда* літ. «а-4» із розмірами у плані 3,23м*5,79 м. При співставленні даних інвентаризаційної справи № 7563 і даних, що наведені у технічних паспортах від 20.10.2011 та від 10.08.2015 на садибний (індивідуальний) житловий будинок, за результатами проведеного експертами дослідження було встановлено, що *прибудова до житлового будинку* літ. «а-4» з боку дворового фасаду до квартири є заскленою верандою площею 17,3 кв. м, що являє собою каркас із металевих конструкцій, пов'язаний фундаментом із землею шляхом улаштування фундаментів під металеві стійки, заповнення каркасу — плита OSB, віконні та дверний прорізи заповнені металопластиковими блоками та є поліпшеннями, що нерозривно пов'язані із земельною ділянкою, переміщення яких неможливе без їх знецінення та зміни їх призначення. За даними візуально-інструментального обстеження встановлено, що засклена веранда літ. «а-4», прибудована збоку дворового фасаду житлового будинку квартири, у загальну площу будинку не включена, тому і не включена під час поділу будинку.

Також висновком експертів була визначена саме *дійсна (ринкова) вартість житлового будинку з господарським будівлями та спорудами, без урахування вартості земельної ділянки, за порівняльним методичним підходом у цінах станом на 24.10.2022, яка складає 697792,00 грн*, відповідно до вимог п. 12 постанови Пленуму ВСУ № 20 від 22.12.1995 «Про судову практику у справах за позовами про захист права приватної власності», згідно з якою, вирішуючи питання про грошові стягнення у справах за позовами про захист права приватної власності на майно, суди мають виходити з того, що вартість спірного

майна визначається за погодженням сторін, а за його відсутності — за дійсною вартістю майна на час розгляду спору. Під *дійсною вартістю* розуміється грошова сума, за яку майно може бути продане в цьому населеному пункті чи місцевості. Для її визначення за необхідності призначається експертиза.

При проведенні експертизи вказаними експертами було досліджено надані судом технічні паспорти від 20.10.2011 та від 10.08.2015 на домоволодіння, долучені позивачем у справі на виконання вимог клопотання експертів КНДІ судових експертиз про надання додаткових матеріалів, а саме інвентаризаційну справу на садибний (індивідуальний) житловий будинок, і проведено натурне обстеження домоволодіння у присутності позивача ОСОБА_1 та відповідача ОСОБА_2, що підтверджується матеріалами справи-заявника.

Основними об'єктами дослідження при проведенні судової будівельно-технічної експертизи є домоволодіння (житловий будинок із господарськими спорудами та будівлями), матеріали цивільної справи № 357/3145/20, копія інвентаризаційної справи на садибний (індивідуальний) житловий будинок.

Експертами під час проведення судової будівельно-технічної експертизи встановлено, що *виділ у натурі частин будинку* відповідно до порядку користування, що склався між співвласниками ОСОБА_1 та ОСОБА_2, розглядається як *можливість влаштування як мінімум двох ізольованих, окремих квартир у житловому будинку методом зіставлення об'ємно-планувального рішення житлового будинку*, на підставі даних, що містяться в технічному паспорті на садибний (індивідуальний) житловий будинок від 10.08.2015, матеріалів інвентаризаційної справи № 7563 на домоволодіння і встановлених даних за результатами візуально-інструментального обстеження, у порівнянні з вимогами нормативних актів, які чинні на території України в галузі будівництва на час складання висновку, але експертами не зазначається про необхідність здійснення переобладнання чи перепланування.

Також експертами за даними візуально-інструментального обстеження встановлено, що житловий одноповерховий будинок — трикімнатний, обладнаний двома входами (виходами) на земельну ділянку: з боку головного фасаду — до квартири (власник ОСОБА_1) та з боку дворового фасаду — до квартири (власник

ОСОБА_2). Між квартирами відсутнє внутрішнє сполучення (дверний проріз закладений) і земельна ділянка має внутрішню огорожу, яка розподіляє земельну ділянку на дві частини. Житловий будинок підключений до інженерних мереж систем електропостачання, водопостачання, газопостачання, каналізація місцева (септик), опалення місцеве від газового котла, підігрів гарячої води забезпечується від бойлера.

Суд ураховує, що для здійснення запропонованого варіанта поділу *переобладнання не потрібні*, адже домоволодіння вже має дві квартири із самостійними виходами, і саме таке співвідношення має бути враховане під час обрахунку грошової компенсації, яка підлягає стягненню з відповідача на користь позивача.

Також суд ураховує, що *втручання в усталений порядок користування спільним будинком*, який склався та існує надзвичайно тривалий період, покладає надмірний тягар на позивача та є невинуватим втручанням у його мирне володіння майном.

У постанові ВС від 29.06.2022 у справі № 495/3521/18³ зазначено, що у разі виділу співвласник отримує свою частку в майні у натурі та вибуває зі складу учасників спільної власності. За всіма іншими співвласниками спільна власність при виділі частки зберігається. На відміну від виділу, за якого право власності припиняється лише для того співвласника, частка якого виділяється зі спільної власності в разі поділу (ст. 367 ЦК), спільна часткова власність припиняється для всіх її учасників.

Отже, враховуючи, що *кожній стороні у справі може бути виділено відокремлену частину будинку із самостійним виходом з урахуванням усталеного фактичного порядку користування спільним будинком*, що склався та існував протягом тривалого періоду часу, але з відхиленням від розміру ідеальних часток співвласників, на користь ОСОБА_1 як співвласника, частка якого при поділі спільного майна є меншою, потрібно стягнути з відповідача грошову компенсацію в розмірі 54700,00 грн.

Установлено, що між сторонами не досягнуто згоди (наявний спір) щодо порядку користування земельною ділянкою, на якій розташований житловий будинок, що належить сторонам на праві спільної часткової власності. Співвласники мають право на користування земельною ділянкою, закріпленою за домоволодінням, пропорційно їх часткам.

³ Постанова ВС від 29.06.2022 у справі № 495/3521/18. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/105036612.

Суд із метою визначення (встановлення) порядку користування земельною ділянкою, за клопотанням позивача призначив у справі судову земельно-технічну експертизу. За результатами проведеної такої експертизи висновком експерта № 1919/21-43/26280/22-49 від 16.11.2022, ураховуючи ідеальні частки сторін та існуючий варіант порядку користування житловим будинком і надвірними спорудами, *запропоновано варіанти № 1 та № 2 визначення порядку користування земельною ділянкою* площею 0,0901 га між співвласниками будинковолодіння відповідно до чинних розмірів часток у ньому, які описані в дослідницькій частині та графічно зображені на схемах у додатках № 5, № 6 до висновку.

Установлено, що у висновку експерта зазначено, що частки співвласників у земельній ділянці площею 0,0901 га (901 кв. м) мають такі розміри: співвласник ОСОБА_1 є власником 452/600 частки домоволодіння — 679 кв. м (0,0679 га) і співвласник ОСОБА_2 є власником 148/600 частки домоволодіння — 222 кв. м (0,0222 га).

При пред'явленні вимог кожним із учасників спільної власності про встановлення порядку користування спільною земельною ділянкою *суд може залишити в користуванні лише ділянки, роздільне користування якими встановити неможливо*.

При розгляді *варіантів суд звертає увагу, що вони мають незначні розбіжності*, однак вважає за можливе встановити порядок користування земельною ділянкою, площею 901 кв. м, між співвласниками домоволодіння, відповідно до варіанта № 1 (додаток № 5) висновку експерта № 1919/21-43/26280/22-49 за результатами проведеної судової земельно-технічної експертизи від 16.11.2022, відповідно до якого: позивач — ОСОБА_1 (452/600 частки) користується частиною земельної ділянки площею 676 кв. м (0,0676 га), яка позначена на плані білим кольором, відповідач — ОСОБА_2 користується частиною земельної ділянки загальною площею 219 кв. м (0,0219 га), що позначена на плані синім кольором; земельною ділянкою площею 6 кв. м (0,0006 га), яка позначена на плані зеленим кольором, користуються спільно ОСОБА_1 та ОСОБА_2 у рівних частках по 1/2 частині.

Запропонований варіант є найбільш наближений

до пропорційності часток осіб у праві власності на домоволодіння, відповідає фактичному користуванню земельною ділянкою, розмір земельних ділянок, які залишаються у спільному користуванні, є меншими та конфігурація земельних ділянок є більш правильною форми. Зазначений варіант *не завдає шкоди раціональному використанню земельної ділянки*, у тому числі з урахуванням видового використання земельної ділянки, відповідає інтересам кожної зі сторін, при цьому не позбавляє можливості кожного зі співвласників користуватися своєю частиною домоволодіння, враховуючи проходи до будинку, споруд і на вулицю.

*Рішенням Білоцерківського міськрайонного суду Київської області від 13.07.2023 ухвалено позовну заяву ОСОБА_1 про виділення в натурі частки будинку та встановлення порядку користування земельною ділянкою задовольнити*⁴.

ОСОБА_2 не погодився з рішенням суду і подав апеляційну скаргу. Колегія суддів доходить висновку, що рішення суду першої інстанції відповідає обставинам справи, ухвалене з дотриманням норм матеріального і процесуального права та не може бути скасоване з підстав, викладених в апеляційній скарзі. Постановою Київського апеляційного суду від 21.11.2023 апеляційну скаргу ОСОБА_1 залишено без задоволення⁵.

ОСОБА_2 11.01.2024 подав до ВС касаційну скаргу, в якій просить скасувати зазначені судові рішення й ухвалити нове — про відмову в задоволенні позову.

ПОЗИЦІЯ ВП ВС⁶

Поділ спільного майна відрізняється від виділу частки співвласника або припинення його права на частку у спільному майні тим, що у разі поділу майна кожному співвласнику виділяється майно в натурі та право спільної власності припиняється. Натомість у разі виділу частки зі спільного майна право спільної часткової власності припиняється лише для того учасника, якому ця частка виділяється в натурі, а для інших співвласників режим спільної часткової власності на решту майна зберігається.

У цьому випадку, якщо існує троє і більше співвласників майна, при визначенні у судовому порядку частки в натурі одного з них (виділ частки) розмір часток

⁴ Рішення Білоцерківського міськрайонного суду Київської області від 13.07.2023 у справі № 357/3145/20. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/112388831.

⁵ Постанова Київського апеляційного суду від 21.11.2023 у справі № 357/3145/20. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/115627129.

⁶ Постанова Великої Палати Верховного Суду від 23.04.2025 у справі № 357/3145/20. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/127425384.

інших співвласників (відповідачів) не визначається. Тоді суд, застосовуючи приписи ст. 364 ЦК, має виділити і зазначити у своєму рішенні індивідуально визначене майно (колишня частка у праві спільної власності) позивача і залишити решту майна у спільній власності інших відповідачів, які надалі, за бажанням, можуть поділити це майно добровільно на власний розсуд або в судовому порядку. Винятком із цього правила є випадки, коли всі співвласники або всі, крім одного, бажають поділу майна. У такому разі суд має визначити частки всіх співвласників і провести поділ майна із зазначенням у резолютивній частині рішення конкретних окремих об'єктів нерухомого майна, що утворилися у результаті його поділу та належать кожному з колишніх співвласників. У цьому разі право спільної власності припиняється.

Поділ нерухомого майна, що перебуває у спільній частковій власності, є можливим, якщо кожній зі сторін буде виділено нерухоме майно, яке за розміром відповідає розміру часток співвласників у праві власності. Якщо поділ технічно можливий, але з відхиленням від розміру ідеальних часток співвласників, то з урахуванням конкретних обставин поділ (виділ) може бути проведений зі зміною ідеальних часток і присудженням грошової компенсації співвласнику, частка якого зменшилася.

Оскільки учасники спільної часткової власності мають рівні права стосовно спільного майна пропорційно своїй частці в ньому, суд, здійснюючи поділ майна в натурі (виділ частки), повинен передати співвласнику частки жилого будинку та нежилих будівель, яка відповідає розміру і вартості його частки, якщо це можливо без завдання неспівмірної шкоди господарському призначенню будівлі. Під неспівмірною шкодою господарського призначення слід розуміти суттєве погіршення технічного стану жилого будинку, перетворення в результаті переобладнання жилих приміщень на нежитлові, надання в рахунок частки приміщень, які не можуть бути використані як житлові через невеликий розмір площі або через неможливість їх використання (відсутність денного світла тощо).

Проаналізувавши наведені норми матеріально-го права, ВП ВС формулює такі висновки.

Добудови, прибудови або будь-які поліпшення житлового будинку, які зробив один із його співвласників без згоди іншого (інших), не можуть впливати на роз-

мір часток співвласників при поділі цього будинку, а відтак і їх вартість, проте якщо це технічно можливо, залишаються у володінні того, хто їх збудував.

КЦС у складі ВС, передаючи справу на розгляд ВП ВС, просив конкретизувати викладені у постанові від 20.11.2019 у справі № 344/8200/14-ц⁷ висновки щодо застосування у подібних правовідносинах приписів ст. 364 і 367 ЦК, а саме висновки про те, що оскільки після виділу частки зі спільного нерухомого майна в порядку ст. 364 ЦК право спільної власності припиняється, то при виділі частки зі спільного нерухомого майна власнику, частка якого виділяється, та власнику (власникам), частки яких залишаються, мають бути виділені окремі приміщення, які повинні бути ізольованими від приміщень іншого (інших) співвласника (співвласників), мати окремий вихід, підведену систему водопостачання, водовідведення, опалення тощо, тобто складати окремий об'єкт нерухомого майна у розумінні ст. 181 ЦК.

ВП ВС у розд. 6 цієї постанови висувала, що поділ майна та виділ частки зі спільної власності мають різну процедуру та наслідки для колишніх співвласників цього майна, зокрема щодо підстав припинення права спільної власності, а також щодо випадків виділення колишнім співвласникам окремих приміщень.

Ураховуючи наведене, ВП ВС вважає доводи колегії суддів КЦС достатньо обґрунтованими і такими, що дозволяють конкретизувати висновок, викладений у постанові ВП ВС від 20.11.2019 р. у справі № 344/8200/14-ц, з урахуванням правового висновку, викладеного в розд. 6 цієї постанови, який полягає у тому, що:

— у результаті поділу нерухомого майна, що є у спільній частковій власності, кожному зі співвласників потрібно визначити окрему площу, яка має складати окремий об'єкт нерухомого майна в розумінні ст. 181 ЦК, а щодо житлових приміщень — також з урахуванням вимог ч. 1 ст. 379 ЦК, ч. 1 ст. 50 ЖК;

— поділ спільного майна відрізняється від виділу частки співвласника або припинення його права на частку у спільному майні тим, що в разі поділу майна кожному співвласнику виділяється майно в натурі та право спільної власності припиняється. Натомість у разі виділу частки зі спільного майна право спільної часткової власності припиняється лише для того учасника, якому ця частка виділяється в натурі, а для

⁷ Постанова Верховного Суду від 20.11.2019 у справі № 344/8200/14-ц. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/88138154.

інших співвласників режим спільної часткової власності на решту майна зберігається;

— за наявності лише *двох співвласників майна між ними проводиться поділ*, оскільки при визначенні частки одного зі співвласників у натурі частка іншого визначається також і зміні надалі не підлягає. У такому разі суд має зазначити *розмір виокремлених частин колишнього спільного майна для обох сторін і визначити конкретні окремі об'єкти нерухомого майна*, що утворилися у результаті його поділу і належать позивачеві та відповідачеві;

— за наявності *трьох і більше співвласників майна* при визначенні в судовому порядку частки у натурі одного з них (*виділ частки*) розмір часток інших співвласників (відповідачів) не визначається. У цьому випадку суд, застосовуючи приписи ст. 364 ЦК, має виділити і зазначити у своєму рішенні індивідуально визначене майно (колишня частка у праві спільної власності) позивача і залишити решту майна у спільній власності інших відповідачів, які надалі за бажанням можуть поділити це майно добровільно на власний розсуд або в судовому порядку;

— *винятком із цього правила є випадки*, коли всі співвласники або всі, крім одного, бажають поділу майна. У такому разі суд має визначити частки всіх співвласників і провести поділ майна із зазначенням у резолютивній частині рішення конкретних окремих об'єктів нерухомого майна, що утворилися у результаті його поділу та належать кожному з колишніх співвласників. У цьому разі право спільної власності припиняється.

ВП ВС позбавлена можливості ухвалити своє рішення та дійшла висновку про скасування судових рішень попередніх інстанцій із направленням справи на новий розгляд до Білоцерківського міськрайонного суду Київської області.

Таким чином, робимо висновки:

— поділ майна та виділ частки зі спільної власності мають різну процедуру і наслідки для колишніх співвласників цього майна, зокрема щодо підстав припинення права спільної власності, а також щодо випадків виділення колишнім співвласникам окремих приміщень;

— за наявності лише двох співвласників майна між ними проводиться поділ майна, оскільки при визначенні частки одного зі співвласників у натурі частка іншого визначається також і зміні надалі не підлягає.

У такому випадку суд має зазначити розмір виокремлених частин колишнього спільного майна для обох сторін і визначити конкретні окремі об'єкти нерухомого майна, що утворилися у результаті його поділу і належать позивачеві та відповідачеві. Так, у результаті поділу нерухомого майна, що є у спільній частковій власності, кожному зі співвласників потрібно визначити окрему площу, яка має складати окремий об'єкт нерухомого майна, а щодо житлових приміщень — з урахуванням вимог ч. 1 ст. 379 ЦК, ч. 1 ст. 50 ЖК;

— за наявності трьох і більше співвласників майна при визначенні в судовому порядку частки у натурі одного з них (виділ частки) розмір часток інших співвласників не визначається;

— на підставі того, що учасники спільної часткової власності мають рівні права стосовно спільного майна пропорційно своїй частці в ньому, суд, здійснюючи поділ майна у натурі (виділ частки), повинен передати співвласнику частки жилого будинку та нежилих будівель, яка відповідає розміру і вартості його частки, якщо це можливо без завдання неспівмірної шкоди господарському призначенню будівлі;

— якщо в результаті поділу майна співвласнику передається частина жилого будинку, яка перевищує його частку, суд стягує з нього відповідну грошову компенсацію і зазначає про це в рішенні про зміну часток у праві власності на будинок. При вирішенні питання поділу спільного майна або виділення частки з нього визначальним є не усталений співвласниками порядок користування будинком, а розмір їх часток і технічна можливість поділу будинку відповідно до цих часток;

— добудови, прибудови або будь-які поліпшення житлового будинку, які зробив один із його співвласників без згоди іншого (інших), не можуть впливати на розмір часток співвласників при поділі цього будинку. При цьому, якщо це технічно можливо, добудови, прибудови або будь-які поліпшення житлового будинку залишаються у володінні того зі співвласників, хто їх збудував;

— при поділі нерухомого майна в натурі у разі необхідності його переобладнання та перепланування до ухвалення рішення суду повинні бути додані відповідні висновки: технічний висновок про відповідність перепланування будівельним нормам і правилам, санітарно-епідеміологічним вимогам, пропонованим до будинків і приміщень, і правилам пожежної безпеки.

АДВОКАТУРА СТРИЙЩИНИ КІНЦЯ ХІХ — ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ У ДОЛЯХ ЇЇ ВИДАТНИХ ПРЕДСТАВНИКІВ

Ірина Василик, к. істор. н., доцент, адвокат, Проректор Вищої школи адвокатури, керівник Центру досліджень адвокатури і права НААУ

В історії адвокатури України Стрийщина займає особливе місце. Цей край належав до Стрийської судової округи, де працював окружний суд та дев'ять повітових судів у Стрию, Болахові, Долині, Жидачеві, Журавні, Миколаєві, Скольому, Рожнятові, Меденичах. Тож існували умови для роботи адвокатів і розвитку місцевої адвокатури. В останнє десятиліття Австро-Угорської імперії та у міжвоєнний польський період на Стрийщині, як і загалом у Галичині, панувала «Адвокатська доба». Головними рушіями національного руху та меценатами його відродження стали адвокати. Вони не лише в залі суду, а й у політичних, економічних, освітніх і культурних справах стали провідниками свого народу, його захисниками перед неукраїнською владою¹.

Іларіон Бачинський за робочим столом

«Батьком» української адвокатури на Стрийщині вважається **доктор права Іларіон Бачинський старший**. Видатний адвокат, секретар Львівської адвокатської палати Михайло Волошин написав про нього: «Перший з тих адвокатів (національних робітників) отворив свою канцелярію в році 1869 в Стрию

**Суд окружний (нині — міська рада).
Ярослав Падох. Початок ХХ століття**

д-р Іларіон Бачинський. Його канцелярія стала відтак першим осередком в Стрию, де назрівала усяка ініціатива і творча думка в розвою життя-буття тодішніх українців Стрия і повіту. Пізніше передав свою канцелярію своєму синові д-рові Іларіону Бачинському (молодшому)².

¹ Висловлюємо вдячність Стрийському краєзнавчому музею «Верховина» за сприяння під час підготовки цієї статті та надані фотографії з фондів музею.

² Волошин М. Тим, що відійшли від нас у боротьбі за право // Ювілейний збірник Союзу Українських адвокатів. Львів, 1934. С. 74 — 108.

На початку XX століття кількість українських адвокатів стрімко збільшувалася, як і зростала, завдяки їхнім зусиллям і планомірній громадській праці, національна свідомість українського селянства. Найвидатнішим представником «Адвокатської доби» на Стрийщині був **доктор права Євген Олесницький**. Народився він 5 березня 1860 року в селі Говилів Великий на Тернопільщині. У студентські роки разом з К. Левицьким,

Євген Олесницький. Адвокат, 1860-1917

А. Чайковським, А. Могильницьким та Г. Дзеровичем заснував у 1881 році першу організацію українських правників «Кружок Правників» у Львові та став членом його першого Виділу. У 1889 році Є. Олесницький разом з К. Левицьким та А. Горбачевським почали видавати перший професійний правничий журнал «Часопись Правничу».

З 1891 по 1909 рік Євген Олесницький вів адвокатську діяльність у Стрию, відкривши тут першу в краї

Народний дім під час святкування столітнього ювілею Тараса Шевченка. 16.05.1914 р.

адвокатську канцелярію. Як професіонал, він був дуже відомим та успішним адвокатом, а також лідером українського життя на Стрийщині. З його ініціативи та активних зусиль у Стрию був збудований Народний дім, закладена філія «Просвіти» та читальні у селах. Значний внесок Є. Олесницького також у господарський розвиток Стрийщини як засновника «Маслосоюзу», кооперативних та кредитних спілок. Під його проводом, як зазначають дослідники, Стрийщина стала найсвідомішою округою Галичини, зразу після Львова»³. У 1909 році після перенесення адвокатської практики Є. Олесницького зі Стрия до Львова у приміщенні його канцелярії розмістився «Українбанк» та осередок Пласти. І сьогодні будинок адвоката служить стрийській громаді: на вулиці його імені у приміщенні колишньої адвокатської канцелярії розташований краєзнавчий музей «Верховина».

У 1893 році відкрив канцелярію у Стрию **адвокат Антін Гарасимів** — один з найбільш видатних діячів національного руху в краї. Під час утворення Західно-Української Народної Республіки він організував встановлення української влади та був комісаром ЗУНР у Стрийському повіті. Надалі очолював осередок УНДО — найбільшої політичної партії Галичини та був головою Стрийської округи Союзу Українських Адвокатів.

Доктор права А. Гарасимів став відомим адвокатом у кримінальних справах, зокрема політичних: «*Завдяки глибокій правничій інтуїції та незрівнянному «хлопському» розумові та гуморові, які переконували*

³ Падох Я. Правники Стрийщини / Стрийщина. Історико-мемуарний збірник: в 3-х т. Нью-Йорк: Наукове Товариство імені Шевченка, 1990. Т. 2. С. 161.

Антін Гарасимів

присяжних суддів куди сильніше як найкраще обґрунтовані правничі дискурси й мотивація прокуратури, він вважався найбільш успішним оборонцем у Стрийській окрузі»⁴. Ефективним був доктор А. Гарасимів і в діяльності адвокатського самоврядування, адже він зумів об'єднати у стрийській делегатурі Союзу Українських Адвокатів усіх адвокатів округи.

Адвокатська канцелярія **доктора права Ієроніма Калитовського** була відкрита у 1908 році і стала центром не лише для клієнтів, але й для всієї української громади краю. Після закінчення студій і адвокатського іспиту І. Калитовський відкрив канцелярію у Заліщиках на заміну адвоката Володимира Охримовича, який перенісся до Львова. Через два роки доктор І. Калитовський переїхав до Стрия, де став головою філії «Прогресу» та очолив чимало інших громадських установ. Завдяки високій інтелігентності та непересічним знан-

Ієронім Калитовський. Адвокат 1866-1926

ням права І. Калитовський став одним із найкращих адвокатів у стрийській судовій окрузі. Крім того, адвокат мав також і письменницький талант. Був автором оповідань з українського сільського побуту («Декани з гір»), п'єси («Гостина св. Миколая»). Друкувався під літературним псевдонімом Трохим Дріт.

Під час проголошення ЗУНР адвокат І. Калитовський очолив міську владу Стрия. Згодом він зацікавився могилами УСС на горі Маківці й організував для постійної опіки над ними організацію під назвою «Товариство опіки над стрілецькими могилами».

У 1912 році розпочав діяльність у Стрию доктор права **Іларіон Бачинський молодший**. Адвокатську практику він пройшов у свого батька та у доктора права Євгена Петрушевича. У громадському житті був послідовником Євгена Олесницького: очолював філію Українського Педагогічного Товариства, згодом

⁴ Там само. С. 162.

Ольга та Іларіон Бачинські

«Рідної школи» в Стрию, був участь у Крайовому Господарсько-Молочарському Союзі. Не менш відомою громадською діячкою була дружина адвоката **Ольга Бачинська**. Вона очолювала «Маслосоюз», збирала предмети українського народного мистецтва, зокрема вишивки.

У 1920 — 1930-х роках, після поразки визвольних змагань, роль адвокатури у громадському житті українців Стрийщини не зменшилася, а навіть посилилася. Адвокати найчастіше виступали оборонцями українців на політичних судових процесах перед польською владою, очолювали осередки політичних партій та українських громадських організацій.

У 1921 році адвокатську канцелярію у Стрию відкрив **доктор права Володимир Лужецький**. Він народився у 1881 році на Стрийщині у містечку Сколе. Протягом 1899 — 1904 років вивчав право у Відні.

Володимир Лужецький

Адвокатську практику пройшов у Сколе, Дрогобичі та Стрию у канцелярії доктора А. Гарасимова. Деякий час працював суддею у Дрогобичі та згодом заснував адвокатську канцелярію у Стрию, в якій працював з невеликою перервою до 1944 року. Адвокат В. Лужецький вирізнявся надзвичайною пам'яттю, знав кодекси напам'ять, що допомагало йому в успішній адвокатській роботі.

У канцелярії Володимира Лужецького пройшов адвокатську практику **Ярослав Падох** — адвокат, який виконав місію зберегти історичну пам'ять про українську адвокатуру Стрийського краю та є автором нарисів «Правники Стрийщини» в історично-мемуарному збірнику «Стрийщина».

Доктор права Ярослав Падох народився 14 грудня 1908 року в Бучачі. У 1921 — 1927 роках навчався у гімназії в Стрию, у 1927 — 1931 роках вивчав право в університетах у Львові й Кракові. У 1932 — 1937 роках відбув судову і адвокатську практику та в 1937 — 1938 роках вів адвокатську канцелярію у Стрию,

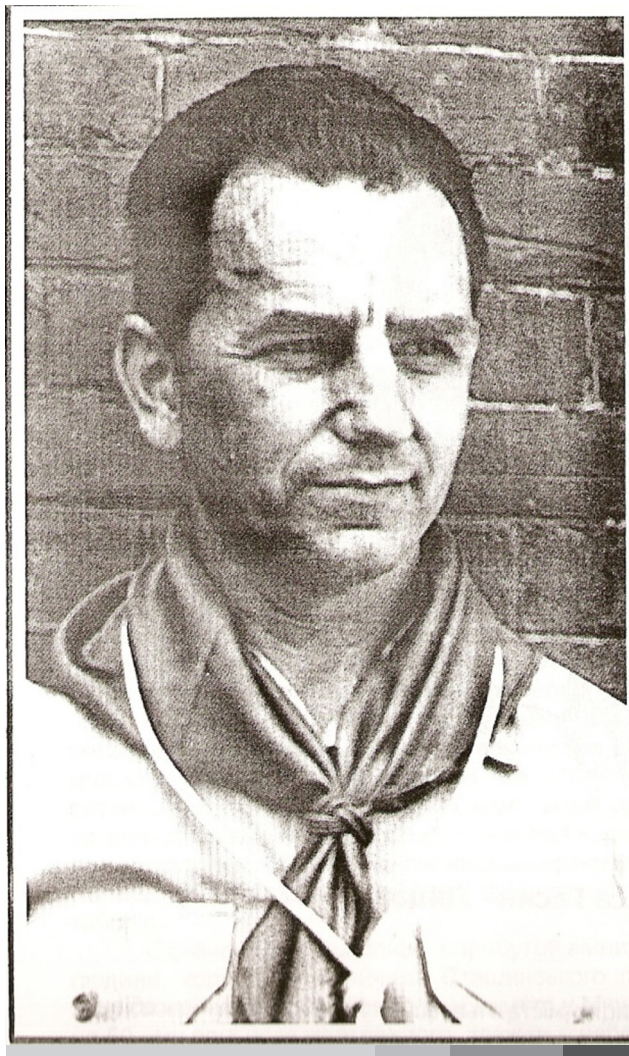
пізніше — у Львові, Кракові, у Німеччині та з 1956 року в Нью-Йорку.

Протягом 1934 — 1937 років адвокат Я. Падох працював над докторською працею з історії українського права під керівництвом професора П. Домбковського у Львові. Праця була закінчена, але війна й адвокатська практика перешкодили отриманню докторату з історії права. Я. Падох здобув його в Українському Вільному Університеті в 1940 році. Наступного року в УВУ був номінований на приватного доцента історії українського права на основі докторської праці «Грунтовий процес України-Гетьманщини XVII — XVIII ст.». З 1946 р. Я. Падох — професор історії права в університеті УНРРА та в УВУ в Мюнхені, згодом теж в Українському Технічному Інституті в Нью-Йорку. З 1948 року він обраний дійсним членом Наукового товариства імені Шевченка (НТШ), працював його секретарем у Мюнхені та США. З 1975 року був секретарем Правничої Комісії НТШ у Нью-Йорку, а з 1977 — головою НТШ у США.

Не менш заслужені адвокати працювали у містах Стрийської судової округи, де розташовувалися повітові суди. В Долині мав адвокатську канцелярію **Андронік Могильницький**, син письменника, «будителя руського духа» в Галичині Антіна Могильницького. Як і батько, А. Могильницький був послом (депутатом) до Галицького Краєвого Сейму.

Адвокатом у Долині також був **доктор права Омелян Левицький**. Він мав канцелярію у Турці, згодом у Долині. У 1914 році, зголосившись до Українських Січових Стрільців, набрав 250 добровольців. У грудні 1916 року став командантом Гуцульської сотні УСС. Поліг на полі бою 23 березня 1917 року.

Коло видатних представників адвокатури Стрийського краю дуже широке та різнопланове за основним, окрім адвокатського, внеском у національне життя українців та їх боротьбу за свободу та незалежність. У ньому й адвокат-президент ЗУНР **Євген Петрушевич**, який мав канцелярію у Сколе; адвокат-політик **Володимир Охримович**; адвокат-військовик **Олександр Максимчук**; борець за права української мови, адвокат **Роман Домбчевський**; адвокат-цивіліст **Владислав Калуський**; адвокат у Рожнятові **Роман**

Ярослав Падох

Курбас — дядько видатного театрального режисера Леся Курбаса, адвокат у Миколаєві, обдарований акторським талантом, **Іван Шиян**; член Центрального комітету УНДО та посол до польського Сейму, адвокат у Журавні **Павло Лисяк** та багато інших. Знати, досліджувати та вшановувати їхню пам'ять та внесок в історію України та її адвокатури — завдання сучасного покоління українських адвокатів⁵.

⁵ Джерела та література: 1. Волошин М. Тим, що відійшли від нас у боротьбі за право // Ювілейний збірник Союзу Українських адвокатів. Львів, 1934. С. 74 — 108. 2. Падох Я. Правники Стрийщини / Стрийщина. Історико-мемуарний збірник: в 3-х т. Нью-Йорк: Наукове Товариство імені Шевченка, 1990. Т. 2. С. 153 — 175.